UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Chalupová

Česko-slovenské lexikální rozdíly

Czech-Slovak lexical differences

Praha 2013

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. srpna 2013

---

podpis

Poděkování:

Děkuji vedoucí této práce doc. PhDr. Miře Nábělkové, CSc., za doporučení literatury, mnohé cenné rady a připomínky a v neposlední řadě za nesmírnou trpělivost při vzniku této bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce Česko-slovenské lexikální rozdíly se věnuje problematice porovnání české a slovenské slovní zásoby. Ze širokého spektra lexikálních diferenčních jevů se soustřeďuje na slovesa hovoření (verba dicendi) a jejich deriváty, jejichž srovnání nebyla zatím lingvistická pozornost věnována. Cílem bakalářské práce je srovnání šesti základních sloves hovoření a jejich slovotvorných hnízd v češtině a slovenštině se zaměřením na shody a rozdíly v jejich vývoji a současném postavení. Práce se dělí do dvou částí. První část práce se věnuje všeobecným otázkám česko-slovenského konfrontačního výzkumu slovní zásoby a vymezení výzkumné problematiky verb dicendi ve srovnávacím pohledu. Druhá část práce přináší přehled lingvistických názorů na etymologii a vývojové aspekty vybraných verb dicendi a jejich derivátů. Speciální pozornost je věnovaná diferenčním lexikálním jednotkám – slovenskému slovesu *vravieť* a českému *mluviť* (se specifickou historií ve slovenštině), jejich derivátům a ekvivalentům v druhém jazyku. Analyzované části slovní zásoby jsou představeny v přehledných srovnávacích tabulkách vycházejících ze zpracování lexémů ve výkladových slovnících, jakož i v dvojjazyčných slovnících, v Česko-slovenském slovníku a Slovensko-českém slovníku.

Klíčová slova: verba dicendi, slovesa hovoření, srovnávací lexikologie, slovenský jazyk, český jazyk, česko-slovenské jazykové vztahy, etymologie.

Abstract

The BA thesis „Czech-Slovak lexical differences“is devoted to the comparison of Czech and Slovak vocabulary. Within the large space of lexical differences it concentrates on the verbs of speaking (verba dicendi) and their derivatives, the comparison of which has not been elaborated yet. The goal of the BA thesis is to compare six main verba dicendi and their word-formation nests in Czech and Slovak, mapping the coungruence and differences in their evolution and current state. The thesis divides into two parts. The first part is devoted to general questions of the Czech-Slovak lexical comparative research and to the specification of verba dicendi in the comparative perspective. The second part brings the overview of the linguistic opinions on the etymology and the evolutionary aspects of the chosen verbs of speaking and their derivates. A special attention is given to the different lexical units – Slovak verb *vraviet'* and Czech verb *mluvit'* (with the specific history in Slovak), their derivates and equivalents in the other language. The analysed parts of vocabulary are presented in synoptic comparative tables created on the base of the processing of lexemes in monolingual dictionaries and in bilingual dictionaries, Czech-Slovak dictionary and Slovak-Czech dictionary.

Key words: verba dicendi, verbs of speaking, comparative lexicology, Slovak language, Czech language, Czech-Slovak language relations, etymology.

OBSAH

1 ÚVOD 8

2 TEORETICKÁ ČÁST 11

2.1 Konfrontace slovní zásoby češtiny a slovenštiny 11

2.2 Několik slov k využitým lexikografickým zdrojům 18

2.3 Verba dicendi – obecný nástin 21

2.3.1 Verba dicendi analyzovaná v naší práci 28

2.3.2 Slovenská a česká slovesa hovoření – srovnání sémantických struktur 32

3 TEORETICKO-PRAKTICKÁ SLOVNÍKOVÁ ČÁST 37

3.1 Etymologie vybraných sloves hovoření 37

3.1.2 Podrobněji ke slovesu *vravieť* 49

3.2 Problematika (ne)slovenského verba dicendi *mluviť* 52

3.2.2 Porovnání s českou kodifikací kořenu *-mluv-* 62

3.3 Konfrontace sloves hovoření v češtině a slovenštině podle českých a slovenských lexikografických příruček 71

3.3.1 Srovnání kodifikace sloves hovoření v tabulkovém zápisu 71

3.3.2 Porovnání výskytů derivátů od kořenů „našich“ sloves hovoření v překladových slovnících ČSS a SČS 85

3.3.3 Stručné naznačení některých výzkumných témat 94

4 ZÁVĚR 99

5 LITERATURA 101

5.1 Slovníkové příručky 105

6 PŘÍLOHA 108

6.1 Slovníkové zpracování slov od kořene *-mluv-/-mlouv-* v českých slovnících 108

6.1.1 PSJČ (1935 – 1957) 108

6.1.2 SSJČ (1960 – 1971) 117

6.1.3 SSČ (1995) 124

6.2 Slovníkové zpracování slov od kořene *-mluv-/-mlúv-* ve slovenských kodifikačních příručkách 128

6.2.1 KSSJ (2003) 128

6.2.2 SSS (2004) 128

6.2.3 SSJ (1959 – 1968) 128

6.2.4 PSP (1940) 129

6.2.5 PSP (1931) 129

6.3 Porovnání výskytů derivátů od kořenů CS *-mluv-/-mlouv-* x SL *-mluv-/-mlúv-* v překladových slovnících ČSS a SČS 130

1 ÚVOD

Motivem pro zpracování naší bakalářské práce Česko-slovenské lexikální rozdíly byla skutečnost, že dosavadní srovnání české a slovenské slovní zásoby nepřináší podrobný obraz lexikálních vztahů rozličných částí slovní zásoby obou jazyků, přičemž mezijazykové srovnání a zejména opis česko-slovenských lexikálních diferencí v jednotlivých lexikálně sémantických skupinách má velký význam jak pro bližší srovnávací opis blízce příbuzných jazyků, tak pro vzájemnou česko-slovenskou komunikaci. Při zaměření na lexikální rozdíly ve slovní zásobě obou jazyků jsme zvolili pohled na frekventovanou část lexika obou jazyků, na slovesa hovoření (verba dicendi) – zejména některá se podle frekvenčních údajů národních korpusů nacházejí mezi nejfrekventovanějšími slovy (srov. např. Šimková: 2011) – která se svým repertoárem v češtině a slovenštině částečně překrývají a částečně liší. Rozdílné vztahy v synonymických řadách verb dicendi v češtině a slovenštině se promítají také do rozdílů v jejich slovotvorných hnízdech, čímž se toto sémantické pole jeví jako velice zajímavá a – vzhledem ke zmiňovanému funkčnímu zatížení – důležitá konfrontační sféra.

Naše konfrontační práce se zaměřuje na porovnání českých a slovenských sloves hovoření, konkrétně na slovesa a jejich deriváty s šesti kořenovými morfémami CS MLUV x SL MLUV, CS VŘAV x SL VRAV, CS HOVOŘ x SL HOVOR, CS POVĚĎ x SL POVED, CS ŘÍC x SL RIEC, CS PRAV x SL PRAV (s alternačně a derivačně podmíněnými alomorfy). Pro krátké seznámení se slovesy této lexikálně sémantické skupiny a jejich deriváty uvádíme některé jejich charakteristiky zajímavé ve srovnávacím pohledu, na které se práce (její jednotlivé kapitoly) podrobněji zaměřuje.

CS *mluvit* x SL *mluviť*: slovenské sloveso *mluviť*, ekvivalent jednoho z nejvíce využívaných českých sloves hovoření, z pozice pevné součásti slovenské slovní zásoby 19. století postupem doby vymizel. V současné slovní zásobě spisovné slovenštiny nakonec zůstalo jen pár zástupců slovotvorného hnízda s kořenem -*mluv*-, na rozdíl od češtiny bez širších motivačních a slovotvorných vztahů.

SL *vraviet*: slovenské sloveso hovoření, které v české spisovné slovní zásobě nemá obdoby, ve spisovné češtině existuje pouze izolovaný lexém *vřava*. Jak se ale ukázalo, situace v mezijazykové konfrontaci je trochu složitější, neboť v moravských

nářečích sloveso s tímto kořenem je (nebo minimálně bylo) s velkou pravděpodobností živé. Status slovesa s kořenem *-vrav-* (v moravských nářečích se objevuje lexém *vravit*) v současné slovní zásobě moravských nářečí si žádá hlubší výzkum. Slovenské sloveso *vravieť* má nicméně v rámci všech spisovných slovanských jazyků výjimečné postavení (srov. Ondruš 1971).

CS *hovořit* x SL *hovoriť*: ve slovenštině je sloveso *hovořit* synonymem slovesa *vravieť* (srov. Pisárčiková: 1978) a je to nejpoužívanější verbum dicendi, zatímco v češtině se frekvence slovesa *hovořit* pohybuje daleko za slovesy *říkat* a *mluvit* (srov. Nábělková: 2013).

CS *povědět* x SL *povedať*: sloveso *povedať* je dokonavou supletivní podobou slovesa *hovořit* (srov. Pisárčiková: 1978; Sokolová et al., Slovník koreňových morfém slovenčiny: 2005), v češtině naproti tomu je ke slovesu *povědět* nedokonavý tvar vytvořen pomocí kořenové alternace – *povídat*.

CS *říct, říkat* x SL *riecť, rieknuť:* slovesný tvar *riecť* je v současné slovní zásobě spisovné slovenštiny postupně vysouván na okraj – udržuje se především v uvozovacích větách v překladové literatuře. Zajímavému chování slovesa *říct* (a nedokonavého tvaru *říkat*) v promluvě se věnuje Ivana Kolářová, která je klasifikuje jako slovesa, ukazující na komunikační funkce a postoje mluvčího – např. se mluvčí použitím těchto sloves snaží vyvolat u adresáta reakci, některé výpovědi s těmito slovesy mají charakter řečnické otázky atd. (Kolářová: 1991).

CS *pravit* x SL *praviť*: jelikož ani sloveso *praviť* nemá od dob Antona Bernoláka, který ho měl ve svém Slowári mezi verby dicendi ve spisovné slovenštině místo (neslovesné deriváty, i několik slovesných, ale pevnou součástí slovní zásoby jsou – například *správa*, či sloveso *opraviť*), pro lepší názornost uvádíme spolu s ním i slovesa CS *vyprávět* x SL *vyprávať*, CS *rozprávět* x SL *rozprávať,* pro která jsou slovesa CS *pravit* x SL *praviť* derivačním východiskem. I tato předponová slovesa mají v češtině a slovenštině rozdílné funkční postavení.

Naše práce se člení do dvou částí. V první, teoretické části, si řekneme něco o konfrontovaných jazycích, jejich vzájemném poměru, který se s časem mění a má vzhledem na kontaktovou jazykovou situaci dlouhodobý vliv na jejich slovní zásobu. Přiblížíme si konfrontační lexikologii jako takovou a zmíníme lingvisty, kteří se věnují konfrontaci české a slovenské slovní zásoby. Pak především vymezíme verba dicendi, kterými se naše práce bude zabývat, a upozorníme na důležité práce, které

byly verbům dicendi věnovány. Z obecnější problematiky verb dicendi se přesuneme k základní skupině verb dicendi v češtině a slovenštině a ukážeme jejich nářeční distribuci podle Slovanského jazykového atlasu (OLA).

V druhé teoreticko-praktické slovníkové části budeme slovesa hovoření (a jejich deriváty) analyzovat pomocí slovníků. Podrobněji se zastavíme především u slovesa CS *mluvit* x SL *mluviť*, které má v historii spisovné slovenštiny velmi zajímavý osud. Budeme sledovat kodifikaci tohoto slovesa a jeho odvozenin ve slovenských jazykových příručkách od Czambelovy Rukoväti spisovné reči slovenské až po (zatím stále) nejnovější Krátký slovník slovenského jazyka (4. vydání), s přihlédnutím k Slowáru Antona Bernoláka. Samozřejmě konfrontujeme toto sloveso i ve vztahu k jeho českému (východiskovému) ekvivalentu. Dále se zastavíme u etymologie těchto sloves hovoření, i jejich derivátů, zvláště těch (zdánlivě) sporných, u kterých už není spojitost s východiskovými slovesy nijak dobře patrná. V této kapitole se podrobněji podíváme na původ slovesa *vravieť*, slovesa, které je ve spisovné slovenštině středoslovenského původu a patří k lexémům prokazující vztah slovenštiny a jihoslovanských jazyků.

Analýza česko-slovenských rozdílů verb dicendi je rozložená v jednotlivých kapitolách práce. S využitím relevantních českých a slovenských lexikografických zdrojů jsme slovesa hovoření uložili do tabulek rozličných typů, aby byly česko-slovenské shody a rozdíly mezi nimi lépe patrny.

Vztah českých a slovenských sloves hovoření je tematikou, která patří mezi ty méně probádané. Je to škoda, protože je to problematika velice zajímavá a hodna pozornosti. Tato práce si klade za cíl alespoň trochu ve srovnání přiblížit vzájemné vztahy českých a slovenských verb dicendi, které samy slouží na pojmenovávání v lexikálně sémantickém poli řečové činnosti.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Konfrontace slovní zásoby češtiny a slovenštiny

Uplynulo již 25 let od doby, co Adolf Kamiš v jedné ze svých studií napsal: *„konfrontační studium češtiny a slovenštiny je stále aktuálním problémem. […] Toto studium je vlastně stále v počátcích. Před českou i slovenskou jazykovědou stojí úkol ukázat jednak shodné jevy, jednak rozdíly v obou těchto velmi blízkých jazycích, zároveň pak odhalovat společné vývojové tendence a zkoumat vzájemné působení obou kontaktových jazyků v dnešní jazykové situaci.“* (Kamiš: 1989, s. 97). Česká a slovenská jazykověda za tuto dobu samozřejmě v mnohém pokročila, nicméně stále existují okruhy problémů, které nejsou dostatečně prozkoumány, mnoho jich na hlubší a podrobnější výzkum ještě čeká. Jedné z těchto méně prozkoumaných oblastí, slovesům hovoření a jejich derivátům, se bude věnovat naše práce.

Konfrontační studium češtiny a slovenštiny má svou tradici. Shodám a rozdílům mezi oběma jazyky věnují, či věnovali pozornost badatelé z Čech i Slovenska jako V. Budovičová, Š. Peciar, Š. Ondruš, V. Straková, M. Sokolová, Z. Sochová, J. Pikorová-Bartáková, K. Buzássyová, M. Nábělková a speciálně A. Jedlička, jehož zásluhou konfrontační výzkum češtiny a slovenštiny získal pevnou metodologickou základnu (Bosák: 1988, s. 115).

Ze jmen uvedených výše jsou pro celkový srovnávací pohled důležité práce Šimona Ondruše. Chtěli bychom tu vzpomenout zejména jeho stať *Zo slovensko-českej lexikálnej konfrontácie* (1984), v níž poukazuje na některé typické rozdíly ve slovenské a české spisovné lexice, a mimo jiné se v ní zabývá i slovenským slovesem hovoření *vravieť* a jeho českým náprotivkem *mluvit.*

Obecněji se Š. Ondruš ve svém textu zabývá zdroji shod a rozdílů v české a slovenské slovní zásobě, kde původ shod vidí především ve společné základní slovní zásobě zděděné z předhistorických dob, u rozdílů se dotýká rozdílných vztahů s jinými jazyky. Píše, že slovenská slovní zásoba je více slovanská, než slovní zásoba česká – vysvětluje to tím, že slovenština je geograficky více v centru slovanského jazykového areálu (navíc střední slovenština je více vázaná na slovanský jih a východ, a západní a východní slovenština je typicky západoslovanská – to má za následek větší bohatost spisovné slovenštiny na synonyma), zatímco čeština je odsunutá na jeho okraj, kde na ni od 10. století působí více než na ostatní

slovanské jazyky němčina. Proto je čeština hodně sémanticky i lexikálně ovlivněná němčinou (čeština např. podle němčiny tvoří často kalky, jinými slovy, tvoří nová slova dle německého modelu – Š. Ondruš uvádí například slovo *těžkopádný*, německy *schwerfällig).* Jako protiklad ale udává, že slovenština, ač na ni zase působila maďarština, svou spisovnou slovní zásobu maďarštinou tolik ovlivněnou nemá. Vliv němčiny na češtinu měl ale i za následek, že česká kultura oproti slovenské získala určitý předstih. Od 15. století se projevuje vliv češtiny na slovní zásobu slovenštiny – jako zajímavý příklad přejímky, kde slovenština z češtiny přijala motivované slovo (kalk z němčiny) zmiňuje Š. Ondruš adjektivum *tvrdohlavý.* Sémanticky průzračnější slovo *tvrdohlavý* (z něm. *hartköpfig*) vstoupilo do synonymického vztahu se slovenský, nemotivovaným adjektivem *zanovitý*[1].
K slovesům hovoření *mluvit* a *vravieť* konkrétně uvádí, že praslovanské sloveso *mlviti* 'hovořit' si svou neutrální sémantiku zachovalo pouze v západoslovanských jazycích (a v běloruštině a ukrajinštině, kde jde nicméně o vliv polštiny), zatímco v jihoslovanských jazycích toto sloveso získalo konotaci zápornou. Zmiňuje však také, že starší slovenština měla následovníka praslovanského *mlviti* v podobě *mloviť*, *mlova*, která doteď žije v gemerských nářečích[2]. Středoslovenské sloveso *vravieť*, pokládá Š. Ondruš za následovníka praslovanského *vorv-ě-ti*. Ve vztahu k češtině pak uvádí, že substantivum *vrava* ve významu 'hovor, hlasný hovor' pravděpodobně přešlo na Moravu. Po zkřížení se slovy *vřesk, křik* získalo podobu *vřava* a z Moravy se dostalo do spisovné češtiny – jiný derivát od tohoto slovesa se ale do spisovné češtiny nedostal[3].

Pozornost, kterou Š. Ondruš věnoval vztahu obou diferenčních sloves, předznamenává jejich specifické postavení mezi slovesy hovoření ve srovnávacím pohledu. Současně se však ukazuje, že stručné naznačení jejich současného postavení v češtině a slovenštině lze rozvíjet více směry. Pokud jde o sloveso *vravieť* (resp. jeho formální paralely), ukazuje se, že v moravských nářečích, a dost možná i ve staré češtině, paralelně utvořený ekvivalent slovenského slovesa *vravieť* podle dostupných údajů existoval. V *Dialektickém slovníku moravském* z roku 1906 zachytil jeho autor, František Bartoš, sloveso *vraviť* s významem 'mluvit', ale i 'pomlouvat

[1] Lze říci, že v tomto vztahu získalo dominantní pozici – podle údajů Slovenského národního korpusu (prim-6.0.40-juls-all) má adjektivum *tvrdohlavý* nad *zanovitý* vysokou frekvenční převahu: 3666 : 545.
[2] Podrobněji k tomuto v kapitole: 3.2 Problematika (ne)slovenského verba dicendi mluviť.
[3] Podrobněji v podkapitole: 3.1.2 Podrobněji ke slovesu vravieť

někoho'. Na rozdíl od slovenštiny ale význam 'mluvit' byl, jak říká Bartošův slovník, používán především ve spojitosti s dětmi – viz zpracování prvního významu:

vraviť 1. = praviti, mluviti, zvláště o dětech: Naša cérka ešče něvraví.

Sloveso *vraviť* se v Bartošově slovníku vyskytuje i v jiných heslech, např. v hesle *stran:*

Vraví stran cesty = mluví s cesty, jest pomaten.

Půjdeme-li ještě dále do historie, Josef Jungmann ve svém Česko-německém slovníku zachytil substantivum *vřava* i sloveso vřaviti. U lexému *vřava* uvádí explicitně i souvislost s mluvením („= *hluk mluwjicjch*“), kterou současné české slovníky nezachycují (srov. Slovník současné češtiny: *vřava* '1. směsice silných zvuků 2. chaos, zmatek') a kterou dokládá příklady *Mnoho wrawy, málo zpráwy* a *Poznáš po wřawě, co ge we hlawě = po řeči* (druhý doklad uvádí jako citát z Kollára). Sloveso *wřawiti* (slc. *wrawiti*) vysvětluje jako 'wřawu činiti'. Ze zpracování hesla se ukazuje, že význam verba dicendi při slovese Slc. wrawiti = 'prawiti, mluwiti' považuje za slovenský (dokládá ho vícero doklady, přičemž jen v jednom je neurčitek *vraviť*, v dokladu opět z Kollára je podoba *vraveť*, a k této formě, resp. k podobě *vravieť* by mohl odkazovat i další z dokladů *Wy mne to newrawte*. Sloveso *vraviť* má ve svém Česko-německém slovníku, který vycházel v letech 1878–1893, i František Štěpán Kott. Fr. Št. Kott ale do svého slovníku, v rozsahu větším než Jungmann, zařadil kromě české i tehdejší slovní zásobu slovenštiny. Takže kromě slovesa *vraviť* (u kterého ale nepíše, že by mělo být slovenské) zachytil i další slova, u kterých explicitně píše, že slovenská jsou, jako například *vrava*, *vraveť*, *vravor*, *dovrávať sa* atd.

Jak je tedy vidět, situace okolo slovesa *vravieť* a jeho (ne)používání v češtině je složitější, než se na první pohled zdá, a aby mohla být uspokojivě objasněna, je třeba dalších výzkumů, které prozatím chybí. Podobná situace je i u sloves CS *mluvit* x SL *mluviť*, kterou se pokusíme v práci podrobněji načrtnout.

Důležitý příspěvek ke konfrontačnímu studiu slovní zásoby slovenštiny a češtiny představuje studie Vlasty Strakové *Poznámky ke konfrontační analýze lexikálního systému slovenštiny a češtiny* (1985), ve kterém si všímá hlavně rozdílných rysů mezi oběma jazyky. Obecně říká, že konfrontace blízce příbuzných jazyků má své specifické problémy, neboť *„jde o zkoumání toho, jak konfrontované jazyky využívají společného jazykového 'dědictví', co z něho vybírají, jakými*

prostředky daný materiál ztvárňují, které rysy mají charakter typizovaný, systémový, které zůstávají na okraji apod.“ (Straková: 1985, s. 123). Pro konfrontaci jazykových jednotek je základním východiskem rys, který je společný oběma jazykům, a který v obou jazycích vytváří společná místa – na jejich podkladě *„můžeme zjišťovat rozsah identity a delimitovat prvky neidentické“* (tamtéž). Při konfrontační analýze jde o vyčlenění prvků diferenčních, kontrastivních, které mohou komplikovat komunikaci. Konfrontací se vyčleňuje jednak materiál identický pro oba jazyky a jednak skupina rysů vlastní jen češtině a skupina rysů vlastní jen slovenštině. Z diferenčních rysů mezi češtinou a slovenštinou si V. Straková všímá několika typů diferencí. Diferencí lexémových, což jsou případy, kdy jazyky využívají odlišných lexémových základů, např. CS *loutka* x SL *bábka*, dále pak diferencí slovotvorných, kdy je *„paralelní lexikální morfém v každém z jazyků ztvárňován v nové pojmenování odlišnými (event. modifikovanými) derivačními prostředky“* (c. d., s. 126) – CS *parkoviště* x SL *parkovisko*, CS *zvyklý* x SL *navyknutý*, CS *ospalý* x SL *ospanlivý* atd. A v poslední řadě zmiňuje mezijazyková homonyma, která jsou z komunikačního hlediska závažná, jelikož tato slova v obou jazycích stejně znějí, ale mají odlišné významy – CS *dobytek* x SL *lichva*, ale CS *lichva* x SL *úžera.*

Obecně ve sborníku *Slavica Pragensia XXV* (1985), ve kterém je i výše zmíněný článek V. Strakové, bylo uveřejněno větší množství konfrontačních studií – jak píše J. Bosák, konfrontační studium češtiny a slovenštiny dostalo v tomto sborníku konkrétnější podobu (Bosák: 1988, s. 15).

Zdeňka Sochová v další práci, která se věnuje načrtnutí konfrontačních vztahů mezi oběma jazyky, s názvem *Blízké jazyky a konfrontační lexikografie* (1991) mluví o úkolu celostní konfrontace lexikálních systémů. Říká, že *„konfigurace lexikálně sémantických systémů češtiny a slovenštiny se plně nekryjí“* (Sochová: 1991, s. 127), čili že neexistují jen prostředky shodné nebo formálně obměněné (ač jsou ve většině), ale existuje i řada prvků asymetrických a existují i prázdná místa, neboli prostředky, které jsou vlastní pouze jednomu z jazyků. Je logické, že z hlediska konfrontačního výzkumu jsou nejzajímavější tyto prvky asymetrické – jejich uchopení je podstatné i pro jazykovou praxi. Z. Sochová zmiňuje rozličné směry pro zkoumání česko-slovenských asymetrií: rozdíly mezi oběma jazyky jsou lexémové, slovotvorné, konstrukční a vazebné, v lexikálně syntaktické spojitelnosti, ve funkčním využití a frekvečním zatížení paralelních prostředků, ve stylovém hodnocení slov atd.

Další důležitou konfrontační prací jsou skripta M. Sokolové, K. Musilové a D. Slančové *Slovenčina a Čeština – synchrónne porovnanie s cvičeniami* (2007). Tento učební materiál má nahrazovat zastaralé učební texty, které již neodpovídaly změněné společenské a jazykové situaci, a reflektuje i nejnovější úpravy českého a slovenského pravopisu. V příručce se vychází *„zo synchrónneho porovnávania s posilnením všelingvistického aspektu, pričom sa pamätá aj na slavistické hľadisko“.* (Sokolová – Musilová – Slančová: 2007, s. 6). Z hlediska konfrontace slovní zásoby je ve skriptech důležité začlenění kapitoly o shodách a diferencích lexikálních i slovotvorných, přičemž se věnuje pozornost i vzájemným kontaktovým jevům.

Na srovnání jednotlivých konkrétních okruhů slovenské a české slovní zásoby se zaměřuje i jedna z kapitol v monografii Miry Nábělkové *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu* (2008). Novější publikace, jak skripta M. Sokolové a kol., tak monografie M. Nábělkové přinášejí i širší soubor literatury věnované lexikálnímu srovnávání obou jazyků.

Zdeňka Sochová, ve zmíněné práci *Blízké jazyky a konfrontační lexikografie* (1991) uvádí, že čeština a slovenština jsou jazyky natolik příbuzné, že rozdíly mezi nimi jsou menší než *„rozdíly mezi spisovnou češtinou a např. slezským nářečím opavského typu“* (Sochová: 1991, s. 57). Kromě příbuznosti dané společným praslovanským východiskem – oba jazyky se z ní vyvinuly, proto je základní slovní zásoba v podstatě stejná – jsou shody mezi češtinou a slovenštinou i výsledkem dlouhého společného (či paralelního vývoje) a vzájemných kontaktů obou jazyků. Vztah obou jazyků byl v různých obdobích různý, závislý na společenských, historických a politických podmínkách.

Rádi bychom na tomto místě uvedli krátký historický exkurz vztahu češtiny ke slovenštině. Zmiňujeme jej v naší práci obzvláště z důvodu, neboť si myslíme, že se tento vztah větším dílem podepsal na slovníkových zpracováních (ne)slovenského slovesa *mluviť*, jemuž se v této práci budeme podrobněji věnovat.

Jak píše ve své studii *O pôsobení češtiny na slovenčinu* K. Habovštiaková, čeština byla vzorem pro utvářející se předspisovné a kulturní jazykové útvary a samozřejmě také působila na rozvoj slovní zásoby spisovné slovenštiny. Ve vývinu spisovného slovenského jazyka se nicméně ve vztahu k češtině projevuje dvousečné úsilí – budovat spisovný jazyk po vzoru tehdy vyspělejší češtiny, ale zároveň s tímto

se projevovalo i úsilí druhé, bránit se nadměrnému, zbytečnému a neorganickému přebírání nepotřebných slovotvorných a lexikálních českých prvků.

Čeština nicméně na slovenštinu nepřestala působit ani po kodifikaci spisovné slovenštiny. Nejvíce se to projevilo po vzniku Československa, kdy v důsledku zavádění českých výrazů do slovenštiny především českými přistěhovalci na Slovensku, v důsledku nebývalého rozsahu použití spisovné slovenštiny, a díky politické situaci, která propagovala konstrukt jednotného československého národa a jazyka, dochází ke snížení úrovně jazykové praxe a rozkolísávání spisovné formy slovenštiny, která tehdy ještě nebyla zcela ustálena[4]. Bohemizující Vážného *Pravidlá slovenského pravopisu* (1931) do slovenštiny dokonce zavedla takové výrazy jako *kozel*, *zeď* či *láhva* (Habovštiaková: 1985). Reakcí na PSP 1931 byl vznik Slovenské reči a puristické tendence části slovenských lingvistů. Ve 30. letech se díky úsilí Matice slovenské a Slovenské reči spisovná slovenština začíná ustalovat. Důležitým příspěvkem k ustálení normy bylo také vydání Pravidel slovenského pravopisu v roce 1940.

Po 2. světové válce není koncepce čechoslovakismu už oživena, ale jazyky v kontaktu přirozeně na sebe působí dále (ač slovenština na češtinu menším dílem). V 60. letech vzniká Peciarův Slovník slovenského jazyka, který je podle Ružičky (1970) poznačen unifikačními tendencemi 50. let – posouvá normu současné spisovné slovenštiny opět směrem k češtině, neboť spisovnou lexiku obírá o část slov spisovného charakteru, která nejsou v češtině, a naopak přidává slova nespisovná jakožto jazykové výpůjčky z češtiny (Ružička: 1970, s. 158).

V 70. letech přichází nová teorie spisovné slovenštiny, kterou zformuloval J. Horecký, jenž vychází z představy, že jazyk je běžný, civilní dorozumívací prostředek, který má sloužit především k bezproblémové komunikaci (Bosák: 1988, s. 116). Jazyková situace po vzniku federace se vyznačovala dalšími specifickými vztahy[5] – existovaly dva samostatné národní jazyky, které splňovaly funkci komunikačního prostředku nejen ve svém přirozeném prostředí, ale zároveň měly funkce i nadnárodní, sloužily jako prostředek celostátní komunikace ve federálních institucích (armáda, ústřední úřady). Významné postavení v celonárodní komunikaci měla masmédia, pro která byla příznačná dvojjazykovost, a která měla kromě svých

[4] Blanár pro jazykovou praxi některých publikací v tomto období využívá pojmu „zlý autor“. K problematice tohoto období viz např. Blanár: 2007, 2003, Horecký: 1985, 1988, 1989, Ružička: 1970, Habovštiaková: 1985 a jiní.
[5] K tomuto problému podrobně Budovičová: 1985, 1989, Horecký: 1988.

primárních funkcí navíc napomáhat tomu, aby se mezi Čechy a Slováky nevytvářely jazykové přehrady, ale aby si všichni spolehlivě rozuměli. Pro tuto dobu bylo příznačné používání (i nové utváření) kontaktových synonym, čili výrazů, které jsou srozumitelné pro oba jazyky (Budovičová: 1985).

Dnešní situace se vyznačuje již menším kontaktem mezi oběma jazyky, což má za důsledek, že u mladé české generace je možné, setkat se s problémem porozumění ve slovenštině. I když se kontaktová situace vyvíjí a průběžně mění, přičemž se objevují i náznaky opětovného sbližování (srov. Nábělková: 2008), diferenční lexika, ke které částečně patří i slovesa hovoření a jejich deriváty (mezi nimi i mezijazyková homonyma), může ve vzájemné komunikaci způsobovat problémy.

2.2 Několik slov k využitým lexikografickým zdrojům

Pro náš konfrontační výzkum jsme především využívali výkladové, jednosvazkové a překladové slovníky a pro slovenštinu i jednotlivá vydání pravidel pravopisu.

Z českých slovníků jsme se opírali o:

1.) Příruční slovník jazyka českého (dále PSČJ), který byl realizován mezi roky 1935 – 1957 a je to český nejobsáhlejší výkladový slovník, sestávající z 8 dílů. Nebyl to nicméně slovník kodifikační, ale vědecký popisný slovník.

2.) Slovník spisovného jazyka českého (dále SSČJ), jehož první vydání bylo vydáváno mezi roky 1960 – 1971 (druhé vyšlo v roce 1989). Rozsahově je menší než PSČJ a je slovníkem s kodifikačním statutem po stránce výslovnostní, pravopisné i gramatické.[6]

3.) Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (dále SSČ), jehož první vydání bylo realizováno v roce 1978[7]. SSČ je narozdíl od předchozích slovníků slovníkem jednosvazkovým, určený k praktickému využití. Je to slovník menšího obsahu s kodifikačním statutem – podává komplexní lexikografický popis téměř 50.000 slov současné češtiny[8].

Nahlédli jsme také do třech starších českých slovníků, konkrétně do:

1.) Dialektického slovníku moravského, který byl sestavený roku 1906 Františkem Bartošem.

2.) Česko-německého slovníku zvláště grammaticko-fraseologického, který vycházel v Praze mezi roky 1978 – 1893. Je to pětidílný slovník, jeho autor je František Štěpán Kott. Slovník *„obsahuje nejen nebývalé množství českých frazeologických obratů a jejich německých ekvivalentů, ale také řadu lidových a nářečních výrazů, technických termínů, synonym, toponym, cizích jmen a jejich skloňování, etymologických výkladů, celou českou gramatiku ve slovníkové podobě, mnoho pořekadel a přísloví apod“*[9]. Mimo to obsahuje současnou tehdejší slovní zásobu slovenštiny.

3.) Poslední český slovník, se kterým jsme pracovali, byl pětisvazkový Slovník česko-německý od Josefa Jungmanna z let 1983 – 1839.

---

[6] Oba tyto slovníky jsou dostupné online na stránkách Ústavu pro jazyk český: http://www.lexiko.ujc.cas.cz/heslare/

[7] My jsme pracovali s vydáními z roku 1994 a 2009.

[8] Informace o českých slovnících jsme použili ze stránky http://www.lexiko.ujc.cas.cz/heslare/dictionary.php.

[9] Informace citovány ze stránky: http://www.ujc.cas.cz/lingviste/kott-frantisek.html.

Ze slovenských slovníků jsme pracovali s:

1.) Slovníkem spisovné slovenštiny (dále SSJ), vydávaného mezi roky 1959 – 1968. Je to výkladový slovník, skládající se z pěti dílů (a dodatků), který má charakter normativní jazykové příručky a obsahuje přes 100.000 slov.

2.) Krátkým slovníkem spisovného jazyka (dále KSSJ), s upraveným vydáním z roku 2003. KSSJ je jednosvazkový výkladový slovník normativního typu, který zachycuje nejpoužívanější slovní zásobu spisovné slovenštiny o rozsahu asi 60.000 slov.

Mimo výkladové slovníky jsme používali také:

3.) Synonymický slovník slovenčiny (dále SSS), konkrétně jeho třetí vydání z roku 2004.

4.) Pravidlá slovenského pravopisu (dále PSP) z roku 2000 – kromě těchto Pravidel, jsme využívali však ještě i PSP historická z let 1931 a 1940.

5.) Rukoväť spisovnej reči slovenskej, kodifikační práce spisovné slovenštiny, založená na středoslovenském nářečí, z roku 1902, jejímž autorem je Samuel Czambel.

6.) Slowár Slowenskí Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskí, vícejazyčný slovník a první velký slovník slovenštiny od Antona Bernoláka, vydaný v roce 1825. A. Bernolák se tímto dílem snažil završit své úsilí o kodifikaci spisovné slovenštiny (tzv. bernolákovštiny)[10].

A nakonec jsme, přirozeně, využívali překladových slovníků Česko-slovenského slovníku (dále ČSS) z roku 1979 (hl. redaktor G. Horák) a Slovensko-českého slovníku (dále SČS) z roku 1986 (Želmíra Gašparíková a Adolf Kamiš).

Mimo tyto slovníky pro nás byly neméně důležité slovníky etymologické, ze kterých jsme vycházeli, zkoumali-li jsme původ a derivační vztahy „našich“ vybraných sloves hovoření. Používali jsme tři etymologické příručky:

1.) Stručný slovník etymologický jazyka československého Josefa Holuba, který byl vydán v roce 1933 v Praze, který je kromě jiného zajímavý tím, že jde o první slovník zaměřený na etymologii české i slovenské slovní zásoby, přičemž se vychází z koncepce jednotného československého jazyka, jak se naznačuje už v jeho názvu.

[10] Informace o slovenských slovnících jsme použili ze stránky: http://slovniky.korpus.sk/?w=obed&c=f76b.

2.) Etymologický slovník jazyka českého Václava Machka, vydaný roku 1971 (pro hlubší pohled na etymologické zpracování obou jazyků by bylo zajímavé srovnání s prvním vydáním slovníku z roku 1957, ve kterém se už podle názvu deklaruje pohled na českou i slovenskou slovní zásobu).

3.) nejaktuálnější Český etymologický slovník Jiřího Rejzka, vydání z roku 2001.

Při dosavadní neexistenci slovenského etymologického slovníku jsme etymologické údaje o původu slovenských sloves dicendi čerpali zejména ze studií Š. Ondruše.

Pro názornou ukázku distribuce konkrétních sloves hovoření v nářečích na českém a slovenském území (jako východiska jejich fungování ve spisovných jazycích), jsme využili mapu č. 63 ze Slovanského jazykového atlasu OLA – významného díla slovanských lingvistů – konkrétně jeho devátého svazku Člověk (2009). Kromě pojmenování částí lidského těla se tento svazek zaměřuje i na některá slovesa, která pojmenovávají činnosti s člověkem úzce související, což představují právě i slovesa hovoření.

Nakonec ještě podotýkáme, že při konfrontačním zkoumání zákonitostí českých a slovenských sloves hovoření jsme se nejvíce opírali a vycházeli z SSČ a KSSJ, jakožto rozsahem srovnatelných, závazných normativních slovníků, zachycujících nejpoužívanější slovní zásobu spisovné češtiny a slovenštiny.

Místo závěru této kapitoly bychom rádi zopakovali poznámku – myslíme si, celkem podstatnou (a které jsme si plně vědomi) – A. Jedličky, kterou vyslovil ve své stati *Poznámky ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny*, kde říká: „*Je třeba si ovšem uvědomit meze takové konfrontace opírající se o slovníkové zpracování slovní zásoby, konfrontace nesporně velmi cenné a užitečné, ale přece jen odhalující zároveň nedostatečnost materiálového podkladu. Zjištěné rozdíly mohou být zčásti podmíněny nesouměřitelností lexikograficky zpracovaného materiálu, rozdíly ve zpracování i drobnými nedostatky lexikografické práce*“ (Jedlička: 1974, s. 27). Je to jeden z důvodů, proč naši bakalářskou práci považujeme za vstupní sondu do složité lexikální problematiky, která potřebuje být dále prohloubena.

2.3 Verba dicendi – obecný nástin

Jak říká O. Šoltys: *„Při definici slovesa pravení se nemůžeme opřít o žádný syntaktický rys, vyjma toho, že verbum dicendi uvádí přímou řeč“* (Šoltys: 1983, s. 26). Jenže jak sám dodává, ne všechna slovesa, která uvozují přímou řeč, jsou verba dicendi. Nabízí se vymezení, že sloveso hovoření používáme vždy, když vyjadřujeme výroky, myšlenky jiných lidí, či své vlastní, nesoučasná vyjádření. Každé takové vyjádření musí být do naší promluvy zařazeno dalším vyjádřením (Šoltys: 1983).

Ale tyto funkce (uvádět přímou řeč či výrok v promluvě) mohou plnit i slovesa jiná, hlavně slovesa vyjadřující vnímání (*myslet*). Funkci sloves hovoření v psaném textu také mohou plnit různá jiná slovesa, která suplují sloveso hovoření svým přeneseným výrazem, který mu často pisatel textu dokonce přiřazuje úplně nově. Proto je třeba tuto charakteristiku doplnit tím, že je důležité, jakým způsobem sloveso přenáší informaci – pokud je možné sloveso v některém jeho významu chápat jako sloveso, které předává informaci pomocí zvuků či grafických symbolů, je možno ho zařadit mezi verbum dicendi. Čili jednodušeji, jak říká M. Pisárčiková (Pisárčiková: 1978) – verba dicendi pojmenovávají vyjadření myšlenky řečí (mluvenou či psanou). Tak se mezi verba dicendi dostávají i slovesa, která vyjadřují různé emoce (CS *naříkat* x SL *nariekať*), artikulační defekty (CS *koktat* x SL *jachtať*), nebo kvalitu přenášeného zvuku – různé syčivé či bručivé zvuky (CS *zasyčet* x SL *zasyčať*, CS *brouknout* x SL *zamrmlať*), a i slovesa, která vyjadřují postoj mluvčího (CS *bránit se* x SL *brániť sa*, CS *opravit se* x SL *opraviť sa*).

Problematice verb dicendi se věnuje značná pozornost. V naší práci vycházíme z prací českých a slovenských badatelů jako je František Daneš (1973), Otakar Šoltys (1983), Emília Nemcová (1990), Mária Pisárčiková (1978), Jindra Svobodová (2007), kteří analyzují verba dicendi z hlediska sdělování metajazykových informací a podle jejich výpovědních funkcí.

František Daneš ve studii o slovesech hovoření říká: *„Předběžně bychom mohli verba dicendi vymezit takto: jsou to akční slovesa, jejichž agentním participantem (tj. tím, který ve větě s aktivním verbem finitem bude v pozici S_{nom}, tedy podmětem) je vykonavatel činnosti, která záleží v užívání jazyka (neboli v činnosti řečové)“* (Daneš: 1973, s. 115).

„Užívání jazyka“ chápe v různé šíři:

– některá slovesa vyjadřují užívání jazyka jen v jeho zvukové manifestaci (mluvit, promluvit, telefonovat)

– některá vyjadřují užívání jazyka zvukového i grafického (oznámit, sdělit, vyprávět)

– jen málokterá vyjadřují primárně (nebo alespoň od původu) projevy mluvené a pak sekundárně (nebo přeneseně) i psané

– jen málokterá vyjadřují výhradně užívání jazyka grafického (psát, zaznamenat)

– existují slovesa, která vyjadřují užívání nejen jazyka přirozeného, ale též sdělovacích prostředků jiných (popisovat, čmárat).

Studie F. Daneše obsahuje také klasifikaci (c. d., s. 115 – 116), která je důležitá pro uchopení šířky lexikálního pole verb dicendi (i pro vymezení záběru sloves v naší česko-slovenské konfrontační analýze), když verba dicendi člení na:

– slovesa vyjadřující pouze řečovou činnost, nikoli však její obsah ani její smysl: jde jednak o bezpředmětové užití sloves jako mluvit, vyprávět; jednak slovesa jako šeptat, huhňat, žvanit, která nějakým způsobem hodnotí způsob řečové činnosti po stránce zvukové nebo obsahové

– slovesa vyjadřující řečovou činnost a vyžadující zároveň sdělení jejího obsahu: mluvit (o počasí), vyprávět (pohádku), patří sem i případy pošeptat (někomu něco), žvanit (o něčem)

– slovesa vyjadřující nejen řečovou činnost, ale i její cíl a vyžadující sdělení jejího obsahu; jde tedy o takové činnosti, kdy užívání jazyka je jediným a nezbytným prostředkem k dosažení jistého cíle: rozkázat, slibovat, ptát se

– slovesa vyjadřující činnosti, při nichž je užívání jazyka jen jedním z možných prostředků k dosažení jistého cíle (může být prostředkem hlavním ale i příležitostným): donutit, přesvědčit.

Současně však F. Daneš upozorňuje, že mezi skupinami existují i přechodné případy.

Vzájemnými vztahy, synonymií v základní skupině slovenských sloves dicendi, se zabývá Mária Pisárčiková v práci *Synonymia slovies v uvádzacích vetách* (1978). Za základní slovenské sloveso v uváděcích větách považuje sloveso *hovoriť* a jeho dokonavou (supletivní) podobu *povedať*, která mají všeobecný význam, jsou

neutrální a bezpříznakové a nejčastěji se vyskytují v běžných jazykových projevech. Pro zkonkrétnění děje se spojují s různými příslovci – *hovoriť rýchlo, povedať pošepky*. Za pravá synonyma slovesa *hovoriť* považuje Pisárčiková slovesa *vravieť* a *rozprávať*.

Vztah mezi *hovoriť* a *vravieť* charakterizuje podle ní *„úplná významová totožnosť a zhodná spájateľnosť“* (Pisárčiková: 1978, s. 211). Při této dvojici jde o krajová synonyma, která se v současné spisovné slovenštině uplatňují jako rovnocenné výrazy. Přesto, *hovoriť* a *vravieť* se do jisté míry liší používáním – *hovoriť* se upřednostňuje v odborném vyjadřování, zatímco *vravieť* se používá spíše v bezprostředních mluvených projevech – se slovesem *hovoriť* souvisí odborné termíny, zatímco se slovesem *vravieť* spíše expresivní výrazy – *vravko, vravor*. Dále M. Pisárčiková říká, že: *„Synonymia slovies hovoriť a vravieť sa často využíva so štylistickým zámerom neopakovať ten istý výraz“* (Pisárčiková: 1978, s. 211).

Ve vztahu sloves *hovoriť* a *rozprávať* upozorňuje M. Pisárčiková na to, že kromě shodného významu 'používať ľudskú reč na dorozumievanie' je mezi nimi i zřetelný rozdíl: sloveso *hovoriť* má význam 'nazývať, volať niekoho, niečo nejako'[11], zatímco ten sloveso *rozprávať* nemá a naopak disponuje významem 'vyjadrovať svoje myšlienky, dojmy, zážitky, predstavy ap. rečou, vykladať, vyprávať', tzn., že sloveso *rozprávať* signalizuje důkladnější opisování dojmů v delším čase (Pisárčiková: 1978, s. 211 – 212).

S dokonavým slovesem *povedať* je významově totožné slovo *riecť*, ale netvoří s ním rovnocennou dvojici typu *hovoriť* – *vravieť*. Sloveso *riecť* se totiž jako méně živé vystoupilo z centra slovní zásoby a v současnosti, jak píše, udržuje se spíše v uvozovacích větách, hlavně v překladové literatuře, kde se častěji pociťuje potřeba obměňovat sloveso *povedať*. Se základním slovesem *povedať* jsou částečně synonymní slovesa *prehovoriť*, *prevravieť*, *preriecť* (platí pro ně ta samá stylistická charakteristika jako pro sloveso *riecť*) a jiná, které v této práci vynecháváme (*ozvať sa*, *vysloviť sa*, *vyjadriť sa*, *vyhlásiť)* – všechna tato slova mají ale užší význam a vystupují jako synonyma slovesa *povedať* jen v přímé řeči (pro podrobnosti srov. Pisárčiková: 1978).

[11] Studie Márie Pisárčikové vznikla ještě před vydáním KSSJ, takže výklad významů sloves sloves použila ze staršího slovníku SSJ. Novější KSSJ má u většiny sloves (která ona porovnává) rozdílný výklad, který ale nemá vliv na závěry, ke kterým M. Pisárčiková dochází – její závěry jsou platné.

Ve studii M. Pisárčikové se tak nastiňují některé důležité vztahy v základní skupině slovenských verb dicendi – jejich nestejné funkční zatížení, stylistické diference a také rozdílný územní původ jednotlivých členů synonymické řady.

Existenci a územní rozložení nářečních heteronym, ze kterých některá se stávají součástí spisovné slovní zásoby, zaznamenávají atlasová díla národních jazyků i šířeji koncipované kartografické práce. Obraz územní nářeční distribuce českých a slovenských sloves hovoření (v širším srovnání se slovesy hovoření v dalších slovanských jazycích), poskytují mapy Slovanského jazykové atlasu (OLA), konkrétně mapy číslo 63, 64 a 65 v 9. svazku lexikálně slovotvorné série (Obščeslovjanskij lingvističeskij atlas, 2009).

Uvedeme zde mapu č. 63 zachycující odpovědi na otázku o výskytu nářečních pojmenování ve významu 'govorit' (ve spojeních typu *govoriť pravdu, po russki, gromko*). V kartografickém zobrazení se na jedné straně ukazuje nářeční zázemí těchto lexémů, na druhé straně také další verba dicendi, nářeční heteronyma, z nichž některá představují součást lexikální zásoby spisovné češtiny a slovenštiny, jiná spisovný status nezískala. Na českém jazykovém území jsou zachycena slovesa *mluví*, *povídá*, *říká*, *praví*, *řečňuje*, *rozpráví*, na slovenském *hovorí*, *vraví*, *rozpráva*, *vypráva*, *povedá*, *rečuje*, *hutorí*, *hvarí*.

Obrázek č. 1: http://www.slavatlas.org/files/publications/atlasy/ola9/map-63.pdf

Pokud jde o české území, nejrozšířenější je sloveso *mluvit*, ke kterému v Čechách přistupují *hovořit*, *povídat* a v okolí Plzně i *říkat*, na Moravě se kromě slovesa *mluvit* objevují slovesa *povídat*, *pravit*, *řečňovat* a *rozprávět*. Na Slovensku je téměř vyrovnán výskyt sloves *hovoriť* a *vravieť*, s tím, že *hovoriť* se vyskytuje spíše v západní části, zatímco *vravieť* ve střední oblasti Slovenska. V západoslovenských nářečích je zaznamenáno také sloveso *vyprávať*, na středním Slovensku ještě *rozprávať* i nedokonavé sloveso *povedať*. Na východním Slovensku jsou zachycena slovesa *rečovať*, *hutoriť* a *hvariť*, která nejsou součástí slovenské spisovné slovní zásoby a výkladové slovníky slovenštiny je nezpracovávají.

Kartografický obraz verb dicendi na slovanském jazykovém území na jedné straně ukazuje česká a slovenská slovesa hovoření v jejich původním nářečním rozšíření na českém a slovenském území a na straně druhé poskytuje panoramatický obraz výskytu jednotlivých sloves v celku slovanských jazyků (ukazuje se např. unikátní koncentrace slovesa *vravieť* ve slovenštině a jeho pouze řídký výskyt v jihoslovanských jazycích, srov. Ondruš: Pôvod slovesa vravieť: 1971).

Porovnání českých a slovenských sloves hovoření zatím nebyla věnována dostatečná pozornost, kterou by si tento fenomén jistě zasloužil. Jak již bylo zmíněno, složení synonymické řady a rozdílnému funkčnímu zatížení jednotlivých verb dicendi pro slovenská slovesa se věnovala Mária Pisárčiková. Stručnou česko-slovenskou konfrontaci sloves hovoření nacházíme u Miry Nábělkové v článku *Prekrývania a rozdiely slovenských a českých synonymických skupín. Lexika a slovotvorba* (Nábělková: 2012).

Mira Nábělková ve svém příspěvku uvádí, že mezi českými a slovenskými slovesy hovoření je při nedokonavých slovesech přítomno více diferenčních lexém (SL *hovoriť, vravieť, rozprávať*, *hovor. vyprávať* x CS *říkat, mluvit, hovořit, vyprávět*, *povídat, rozprávět*) a taktéž dochází k asymetrii v existenci vidových párů (CS ndk *povídat* : dk *povědět* x SL dk *povedať* CS ndk *říkat* : dk *říci, říct* x SL dk *rieknuť/riecť*). Kromě těchto rozdílů se ale objevují také významné rozdíly ve fungování překrývajících se lexém v synonymické řadě každého z jazyků (SL *hovoriť, rozprávať*, hovor. *vyprávať* x CS *hovořit, vyprávět, rozprávět*). Rozdílné zatížení nedokonavých sloves v obou jazycích dokládá jejich relativní frekvence v národních korpusech[12]:

[12] Použité frekvenční údaje jsou z Českého národního korpusu (SYN – dále ČNK) a Slovenského národného korpusu (prim-6.0.30-public-sk – dále SNK).

SNK *hovoriť vravieť rozprávať vyprávať* 580965 : 65882 : 66264 : 238 – ČNK *říkat mluvit hovořit vyprávět povídat rozprávět* 1020850 : 335653 : 195329 : 100638 : 56755 : 977. Toto rozdílné funkční zatížení se ve značné míře promítá i do rozdílných slovotvorných hnízd. M. Nábělková také připomíná výjimečné postavení slovesa dicendi *vravieť* ve spisovných slovanských jazycích a zajímavou historii slovesa *mluviť* (dnes ve spisovné slovenštině zastoupeného vlastně jen substantivem *zmluva* a jeho odvozeninami), které spolu s bohatým hnízdem derivátů tvořilo ještě v 19. století pevnou součást spisovné slovenštiny. Na závěr ještě upozorňuje, že *„v slovotvorných hniezdach proti sebe často stoja rozdielne synonymné dvojice/skupiny s dominantnými členmi so základom -hovor- v slovenčine a -mluv- v češtine“* (Nábělková: 2012). Jako příklady uvádí např. SL *dohovoriť sa, dovravieť sa* x CS *domluvit se, dohovořit se*. A také, že i při těchto slovesech dicendi existuje mezijazyková homonymie, která vyplývá buď z rozdílnosti slovotvorných formantů (SL *prehovoriť, prevravieť* x CS *promluvit/přemluvit*), nebo z rozdílného využití slovotvorných formantů (SL *ohovoriť, ovravieť* x CS *pomluvit*). Celkově se tedy v konfrontačním pohledu na verba dicendi, jak říká, ukazují složité vzájemné vztahy symetrie a asymetrie českých a slovenských lexém (Nábělková: 2012).

Jako poznámku nakonec je ještě třeba uvést, že nedokonavé sloveso *povedať*, které v současné spisovné slovenštině nefiguruje – z kodifikačních příruček ho uvádí pouze SSJ – *povedať*[2]*: nedok. kraj. (čo) hovoriť, vravieť* – zachycuje Slovanský jazykový atlas (OLA) jako nářečové slovo středního Slovenska.

2.3.1 Verba dicendi analyzovaná v naší práci

Cílem naší práce je přispět k poznání složité problematiky vztahů mezi českými a slovenskými slovesy hovoření a jejich slovesnými i neslovesnými deriváty. Mezi českými a slovenskými slovesy hovoření (a jejich deriváty) se při shodách totiž ukazují i značné rozdíly, které již byly naznačeny (rozdílný repertoár sloves a rozdílné funkční zatížení konkrétních sloves v jednotlivých jazycích, rozdílnost v existenci vidových párů v češtině a ve slovenštině…), a tyto shody a (především) rozdíly bychom chtěli podrobněji popsat. Nejvíce prostoru věnujeme slovesu CS *mluvit* x SL *mluviť*, které, ač v češtině patří mezi jedno z nejvytíženějších sloves, na Slovensku z něj v dnešní době zbyly jen zbytky. Toto sloveso mělo v dějinách spisovné slovenštiny ale velice zajímavou a pohnutou historii.

O většině sloves (respektive o jejich základních tvarech), kterými se zabýváme v této práci, tedy o slovesech CS *mluvit,* SL *vravieť,* CS *hovořit* x SL *hovoriť,* CS *říci* x SL *riecť,* CS *povědět,* x SL *povedať* a o českém *pravit* a slovenském *rozprávať,* by určitě platilo říci, že to jsou „čistá“ slovesa hovoření, která nejvšeobecněji vyjadřují *„pojem vyjadriť myšlienky rečou“* (Pisárčiková: 1978, s. 210). Tato slovesa popisují komunikační situaci v nejčistší podobě a z hlediska metajazykové informace ukazují na čistou sdělovací funkci jazykového systému (srov. Šoltys: 1983, s. 68). Dalo by se tedy říci, že tuto činnost označují nejabstraktněji, proto by je, domníváme se, bylo možné pokládat za nadřazená slovesa (navazujeme tu volně na M. Pisárčikovou /1978/, která pojem nadřazené, rodové sloveso použila pro sloveso hovořit) ve vztahu k dalším slovesům hovoření – například k slovesům CS *povídat*, CS *vyprávět* x SL *vyprávať* a CS *rozprávět.* Ta totiž vyjadřování myšlenky řečí už nějakým způsobem dále specifikují – konkrétně česká slovesa *vyprávět*, *rozprávět* a slovenské *vyprávať*, vyjadřují důkladnější a obšírnější opisování dojmů, předpokládají tedy delší časové rozpětí děje (Pisárčiková: 1978). České sloveso *povídat* vyjadřuje kromě delšího časového rozpětí vyprávění ještě příznak mnohosti, zbytečnosti a nepravdy – význam 'jedna paní povídala'.

Jak jsme již naznačili, pro naši práci jsme záměrně vybrali šest „čistých“ sloves hovoření. Naším kritériem bylo, aby základní slovesa, a potom i jejich odvozeniny, obsahovaly sémantickou informaci o předávání nějaké informace zvukovou cestou, čili aby patřily do první a druhé skupiny zmíněné první Danešovy klasifikace. Proto jsme např. mezi našich šest základních sloves hovoření nezařadili další významná slovesa hovoření, a to CS *psát* x SL *písať*, která rovněž, jako námi

vybraná slovesa, jsou bezpříznaková a z hlediska metajazykové informace ukazují na čistou sdělovací funkci jazykového systému (Šoltys: 1983).

Proč zdůrazňujeme požadavek, aby i odvozeniny základních sloves hovoření obsahovaly sémantickou informaci o předávání nějaké informace zvukovou cestou, jinými slovy, řečí? Než odpovíme na tuto otázku, vyjmenujeme zde všechny kořeny sloves hovoření, které se vyskytují v jejich slovotvorných hnízdech a podle nichž jsme hledali deriváty. U všech kořenových morfémů totiž existují alomorfy, varianty, které vznikly střídáním vokálů i průvodními alternacemi konsonantů[13]:

1. MLUVIT	MLUVIŤ
-mluv- -mlouv-	*-mluv- -mlúv- (-mlov- -mlav- -mlôv-)*[14]
2. HOVOŘIT	HOVORIŤ
-hovor- -hovoř- -hovár-	*-hovor- -hovár-*
3. SLOVESNÝ TVAR NEEXISTUJE	VRAVIEŤ
-vřav-	*-vrav- -vráv-*
4. POVĚDĚT	POVEDAŤ
-pověď- -pověd- -povíd-	*-poved- -poveď- -povied-*
-pověz- -pověs-	*-povedz- -poves- -povies-*
5. ŘÍCT	RIECŤ
-říc- -řík- -řek- -řeč- -řk- -řč- -rč- -rc-	*-riec- -riek- -rek- -reč-*
-rok- -roc- -roč-	*-rok- -roc- -roč-*
6. PRAVIT / ROZPRÁVĚT / VYPRÁVĚT	ROZPRÁVAŤ / VYPRÁVAŤ
(vy/roz)-prav- (vy/roz)-práv-	*(vy/roz)-prav- (vy/roz)-práv-*

Jak je vidět, kořenů se nakonec, zejména u některých sloves, „vyrojilo“ dost, přičemž jsou při srovnání češtiny a slovenštiny jsou viditelné jak shody, tak rozdíly[15].

---

[13] J. Rejzek (2001) historické střídání vokálů (ablaut) vysvětluje takto: *„Ablautem rozumíme střídání samohlásek uvnitř kořene slova. Příčinou tohoto jevu asi bylo působení volného a pohyblivého přízvuku. Rozeznáváme tři základní stupně: plný e-ový (základní) a plný o-ový, dále oslabený (redukovaný, nulový), s úplnou absencí vokálu nebo jeho redukcí, a o-ový, obsahující o. Vedle toho se objevuje i stupeň zdloužený s ē či ō“* (Rejzek: 2001, s. 24).

[14] Tyto kořeny je třeba zmínit, analyzuje je V. Blanár (1969) ve své studii o slovese mluvit, kterou v této práci reflektujeme. Jsou to „historické“ čistě slovenské varianty kořenu *-mluv-*, živá v gemerských nářečích.

[15] V roce 2005 vyšel na Slovensku Slovník koreňových morfém slovenčiny (SKMS) – hlavní redaktoři Miloslava Sokolová, Martin Ološtiak a Martina Ivanová. Náš výčet kořenových variant sloves hovoření, jak jej předkládáme, koresponduje s alomorfy kořenových morfémů uváděných v tomto slovníku. Jediný rozdíl je v alomorfu -roč-, který SKMS neuvádí v hesle východiskové kořenové morfémy RIEC,

V češtině se přitom objevuje více kořenových variant, což souvisí s tím, že slovenština se obecně vyznačuje větší pravidelností paradigem. Např. ve slovesném kmeni prézentu nemá staré souhláskové alternace typu k/č/c, které se v češtině zachovaly (Peciar: 1973, s. 238).

Pro lepší představu dále uvedeme příklady lexémů, u každého kořenu jeden lexém, přičemž do závorky označíme slovník, ze kterého jsme slovo vybrali:

1.	ČJ *-mluv- / -mlouv-*	*přimluvit se / přimlouvat se (obě SSČ)*
	SJ *-mluv- / -mlúv-*	*kniž. zast. primluviť sa / kniž zast. primlúvať sa (obě SSJ)*
2.	ČJ *-hovor- / -hovoř- / -hovár-*	*hovor / hovořit (obě SSČ) / dial. rozhovárati se (PSJČ)*
	SJ *-hovor- / -hovár-*	*dohovoriť / dohovárať (KSSJ)*
3.	ČJ *-vřav-*	*vřava (SSČ)*[16]
	SJ *-vrav- / -vráv-*	*navravieť / navrávať (KSSJ)*
4.	ČJ *-pověď- / -pověd- / -povíd- / -pověz- / -pověs-*	*odpovědět / odpovědný / odpovídat / zapovězený / pověst (vše SSČ)*
	SJ *-poved- / -poveď- / -povied- / -povedz- / -poves- / -povies-*	*odpovedať / odpoveďový / poviedka / povedzme povesť (vše KSSJ) / poviestka (SSJ)*
5.	ČJ *-říc- / -řík- / -řek- / -řeč-/ -řk- / -řč- / -rč- / -rc- / -rok-/ -roc- / -roč-*	*přeříci se / přeříkat se / přeřeknout se / řečnit / nařknout / nařčení / rčení (vše SSČ) / zast. a nář. nerci (SSJČ) / prorokovat / proroctví / odročit (vše SSČ)*
	SJ *-riec- / -riek- / -rek- / -reč- / -rok- / -roc- / -roč-*	*preriecť / preriekať / porekadlo / rečniť / prorokovať / proroctvo / náročný (vše KSSJ)*
6.	ČJ *(vy/roz)-prav- / (vy/roz)-práv-*	*rozprava / rozprávět / vyprávět / vypravovat / kniž. zpravit / zpráva (vše SSČ)*
	SJ *(vy/roz)-prav- / (vy/roz)-práv-*	*rozprava / rozprávať (obě KSSJ) / vyprávať / zast. vypravovať (obě SSJ) / spravodajca / správa (obě KSSJ)*

ale samostatně v hesle [Ná]rok ([ná]roč). Hranatá závorka ovšem naznačuje vyčlenitelnost kořene rok (roč).

[16] Jediné od tohoto kořenu existující slovo v češtině.

Jako poznámku bychom chtěli uvést, že ne všechny alomorfy na české, ale i na slovenské straně, uvedené v tabulce výše, se využívají pro derivaci sloves, některé kořeny se vyskytují jen při derivaci lexémů jiných slovních druhů. Například u slovesa *napovědět* s kořenem *-pověď-* stojí substantivní derivát *nápověda*, kde došlo ke změně kořenu z *-pověď-* na *-pověd-*. Na straně slovenské má naopak sloveso *povedať* kořen *-poved-*, u substantivního derivátu (a v další derivaci) se vyskytuje kořen se střídáním *-poveď-*: *odpovedať* → *odpoveď* → *odpoveďový*.

Říkáme, že sloves hovoření, kterým se (spolu s jejich deriváty) budeme věnovat, je šest, v tabulce jich ale máme zaznamenáno osm. Rozhodli jsme se slovesa CS *vyprávět* x SL *vyprávať* a CS *rozprávět* x SL *rozprávať* uvádět pro lepší názornost spolu se slovesem *pravit* (které představuje jejich derivační východisko, i když v současné slovenštině sloveso *praviť* neexistuje[17]) všechna pohromadě. Nutno dodat, že neslovesné deriváty slovesa *praviť* existují i ve slovenštině, viz například *správa*. Ve slovese *praviť* má původ i předponové sloveso *opraviť*, nicméně to je verbem dicendi pouze jedním svým významem.

Slovesem *opraviť* jsme vlastně naznačili, že od kořenů základních sloves hovoření, které jsme tu vyjmenovali, nemusela vzniknout a nevznikla pouze slova/slovesa hovoření. Nebo lépe – v dnešní době může být původ některých těchto slov v důsledku sémantického vývinu nebo výsledků slovotvorné derivace natolik zastřený, že se za slova/slovesa hovoření nepovažují. V některých slovech ještě zbytek sémantiky původního verba dicendi může být vnímán – viz sloveso *opravit*. U některých lexémů – jako třeba *otročit* – už ze sémantiky slovesa hovoření *říci*, které bylo derivačním základem substantiva *otrok*, od kterého bylo následně sloveso *otročit* odvozeno, nezbylo vůbec nic. Pouze historický význam těchto slov napoví, jak to s nimi dříve bylo.[18]

To ovšem nebyl jediný problém, se kterým jsme se ve snaze shromáždit deriváty sloves dicendi ke srovnání v češtině a slovenštině potýkali. U některých derivátů není pochyb, že jde o slova související s hovořením, ale ty mají naopak zastřený etymologický vývoj, takže se na první pohled nezdálo pravděpodobné, že by mohla obě slova – základní (původní) verbum dicendi a slovo odvozené – mít

[17] Sloveso prawiť má ve svém Slowári Anton Bernolák, jako synonymum jiných sloves hovoření - howoriť, mluwiť, powedať, prednesť, recť, spomínať a lidového wraweť.
[18] Podrobněji k tomuto problému v kapitole: 3.1 Etymologie vybraných sloves hovoření.

cokoliv společného. Jako příklad uvedeme slovesa *povědět* a *věštit*, která obě zřejmě vznikla z jednoho a toho samého slovotvorného kmene.[19]

Na ukázku uvádíme některá slova, která mají etymologickou souvislost s našimi slovesy hovoření, ale významově do okruhu verb dicendi a souvztažných derivátů nepatří, a nejsou proto do našeho materiálu zahrnuty (pokud není uvedeno jinak, slova jsou vybrána ze slovníků SSČ a KSSJ):

CS *povědomí* x SL *povedomie,* CS *věštit* x SL *veštiť,* CS *zvěstovat* x SL *knižz. zvestovať,* CS *nezvěstný* x SL *nezvestný,* CS *návěst* x SL *návesť;* CS *úročit* x SL *úročiť,* CS *určit* x SL *určiť,* CS *příročí (SSJČ)* x SL *príročie (SSJ),* CS *výročí* x SL *výročie,* CS *úrok* x SL *úrok,* CS *knižz. vročiti (SSJČ)* x SL *vročiť (SSJ),* CS *obrok* x SL *zastaráv. obrok,* CS *otrok* x SL *otrok;* CS *správa* x SL *správa,* CS *pravidlo* x SL *pravidlo,* CS *poprava* x SL *poprava,* CS *výprava* x SL *výprava,* CS *úprava* x SL *úprava*…

Nejvíce derivátů, které nemají význam hovoření, ale etymologicky souvisejí s verby dicendi, je u sloves *povědět*, *říct* a *pravit*, ostatní slovesa mají deriváty sémanticky bližší a etymologicky průhlednější.

2.3.2 Slovenská a česká slovesa hovoření – srovnání sémantických struktur

Většina sloves hovoření, která představují předmět česko-slovenského srovnání, je polysémických. Rozhodli jsme se postavit tato česká a slovenská slovesa do tabulky vedle sebe, aby vynikla rozdílnost či shodnost jejich jednotlivých významů a případné další diference – opíráme se o lexikografické zpracování v jednosvazkových slovnících KSSJ a SSČ[20].

Z tabulky lze opravdu vyčíst vícero důležitých diferencí – na prvním místě přirozeně absenci nedokonavých sloves *mluvit* a *pravit* ve slovenštině a *vravieť* v češtině, asymetrii u dokonavých slovenských sloves *povedať*, *riecť/rieknuť* a českých vidových dvojic *povědět* a *povídat*, *říci/říct* a *říkat* a též obouvidovost slovesa *pravit*. Z lexikografického podání je zřejmé, že některá slovesa mají variantní podoby

[19] Při rozhodování, která slova patří či nepatří ke kořenům našich šesti vybraných sloves hovoření, jsme se opírali o etymologické slovníky J. Holuba (1933) a J. Rejzka (2001)
[20] Bylo by možné i širší srovnání – spektrum a výklad významů nejsou ve všech výkladových slovnících stejné.

(SL *riecť/rieknuť* – CS *říci/říct* či *vyprávět/vypravovat*), zároveň však ve slovenštině se sloveso *riecť/rieknuť* hodnotí jako knižní a stejným kvalifikátorem je v češtině opatřeno sloveso *pravit*. Oproti slovenskému knižnímu *riecť/rieknuť* tak v češtině stojí neutrální *říci/říct*, na druhou stranu oproti neutrálnímu českému *vyprávět/vypravovat* je slovenské *vyprávať* hodnoceno jako hovorové.

Pokud jde o další diference, z lexikografického zpracování vyplývá existence přihnízdovaných slovenských zvratných sloves *rozprávať sa, vyprávať sa* (a též i synonymního *zhovárať sa*, které není v této tabulce zachyceno), která čeština nemá.

Zajímavé je také rozdílné zachycení násobených sloves – ve slovenštině jsou k heslovým slovům přihnízdována slovesa *hovorievať, vravievať*, v češtině zase *říkávat* (ne však *hovořívat* ani *mluvívat*). Ukazuje se, že rozdílné zpracování odpovídá rozdílné frekvenci jednotlivých násobených sloves v obou jazycích (jde zejména o srovnání sloves SL *hovorievať* – nezachycené CS *hovořívat*, ale též o české *mluvívat*, která sice existují, nicméně jejich frekvence je ve srovnání s *říkávat* podstatně nižší). Pro znázornění, k jak zajímavým zjištěním můžeme dospět, půjdeme-li dále ve srovnávání dostupných údajů, uvedeme vzájemný poměr výskytů základních a násobených sloves v národních korpusech – a seřazení násobených sloves podle jejích absolutní frekvence a v jejich v poměru k základovému slovesu. Pokud budeme srovnávat absolutní frekvence v každém z jazyků, ve slovenštině je více dokladů slovesa *hovorievať* než *vravievať* (3299 : 1722), v češtině je frekvenční pořadí sloves *říkávat, mluvívat, hovořívat* (7405 : 422 : 145). Pokud však vezmeme v úvahu vzájemný poměr základového a násobeného slovesa, dostaneme pro jednotlivé dvojice hodnoty *vravieť : vravievať* (1 : 38), *říkat : říkávat* (1 : 138), *hovoriť : hovorievať* (1 : 176), *mluvit : mluvívat* (1 : 795), *hovořit : hovořívat* (1 : 1347), z čehož vyplývá, že relativně nejvíce využívané (ve vztahu k základovému slovesu) je slovenské *vravievať* a naopak relativně nejméně časté je české *hovořívat*, kde je vidět zejména oproti relativní frekvenci slovenského *hovorievať* opravdu veliký rozdíl. České *říkávat* se ukazuje jako relativně méně běžné než slovenské *vravievať* a naopak běžnější než slovenské *hovorievať.* Zjištěné údaje nejsou něčím, co bychom věděli bez korpusových údajů byť i jen přibližně zformulovat – na druhé straně je ale vidět, že v lexikografickém zpracování násobených sloves v jednosvazkových slovnících (konkrétně u českých sloves zachycení pouze násobeného slovesa *říkávat* a ostatních ne) nejde čistě o nedostatečnou systematičnost v zachycení existujících sloves, ale o jisté zohlednění jejich „míry běžnosti“.

Podrobnější srovnání významových struktur spjatých se syntaktickými vlastnostmi, které podmiňují např. textovou ekvivalenci jednotlivých sloves v obou jazycích, by mělo být jedním z budoucích úkolů. Pro srovnání s obrazem, který podávají výkladové slovníky, uvádíme ještě zpracování ekvivalentů těchto sloves v dvojjazyčných slovnících.

KSSJ (2003)	SSČ (1995)
hovoriť: **nedok.** 1. vyjadrovať myšlienky rečou, rozprávať, vravieť; ovládať nejaký jazyk 2. rečou oznamovať; vyjadrovať slovami, vravieť 3. vyslovovať svoju mienku, vravieť 4. mať prejav (ako rečník ap.) 5. prezrádzať, svedčiť, nasvedčovať 6. často vo vsuvke, kt. zdôrazňuje platnosť výpovede nehovoriac o: predl. s L vyj. vylučovanie, nevraviac o **opak.** hovorievať	hovořit: **ned.** vést hovor rozmlouvat (syno)$_{2)}$, mluvit (syno)$_{2,1)}$
	mluvit: **ned.** 1. vyjadřovat myšlenky artikulovanou řečí dorozumívat se něj. jazykem 2. vést hovor, hovořit (syno), povídat (syno)$_1$, říkat, vyjadřovat se 3. mít projev 4. svědčit (syno)$_{2)}$ 5. přátelsky se stýkat 6. mít známost, chodit s někým 7. domlouvat (syno), naléhat řečí, působit (syno)$_3$
povedať: **dok.** 1. vyjadriť slovami, rečou 2. vysloviť názor, zaujať stanovisko 3. predniesť 4. prezradiť 5. určiť, stanoviť 6. p. si: dohovoriť sa, dohodnúť sa 7. pomenovať, nazvať 8. **hovor. expr.** (ne)p-dz(te)! v plat. část. nadväzuje na kontext a vyj. prekvapenie	povědět: **dok.** řečí $_{4)}$ sdělit, říci (syno)$_{1)}$ povídat: **ned.** 1. k povědět 2. hovořit (syno), bavit se (syno)$_{3)}$

rozprávať: **nedok.**
1. vyjadrovať myšlienky rečou, hovoriť, vravieť
2. slovami vyjadrovať dojmy, zážitky, predstavy ap.
3. svedčiť, nasvedčovať, hovoriť
// rozprávať sa: hovoriť medzi sebou, zhovárať sa
 	
vyprávať[1]: **nedok. hovor.** rozprávať
// vyprávať sa[1]: rozprávať sa, zhovárať sa
	pravit: **ned. i dok. knižn.**
	1. (slovy) povídat$_{1)}$, povědět (syno), říkat (syno)$_{1)}$, říci (syno)$_{1)}$
	2. oznamovat (syno), oznámit (syno), sdělovat (syno)$_{1)}$, sdělit (syno)$_{1)}$
	3. důrazně připomínat, připomenout$_{1)}$
	
	rozprávět: **ned.**
	mluvit (syno)$_{2)}$, hovořit (důkladně, vážně), rozmlouvat (syno)$_{2)}$
	
	vyprávět, vypravovat[1]: **ned.**
	1. slovy sdělovat děj (v časovém sledu)
	2. část. vyprávět: mluvit (syno)$_{2)}$, povídat (syno)$_{1)}$

rieknuť, riecť: **dok. knižn.** povedať (obyč. v uvádzacích vetách)	říci, říct: **dok.** (**zast.** řka, řkouc) 1. vyjádřit slovy, povědět (syno) 2. dát najevo, sdělit, naznačit jinak než řečí 3. vyslovit své mínění, zaujmout stanovisko 4. prozradit (syno)$_{1)}$ 5. říct si: požádat 6. říct si: domluvit se$_{1)}$, dohodnout se 7. nazvat (syno)$_{1)}$, pojmenovat (syno)$_{1)}$ říkat: **ned.** 1. k 1-7 2. říkat (si): **zast.** číst (syno)$_{1)}$ 3. (mechanicky) pronášet, odříkávat (syno); říkávat: **nás.**
vravieť: **nedok**. hovoriť nevraviac o: nehovoriac o **opak.** vravievať	

Tabulka č. 1: *Srovnání sémantických struktur vybraných sloves hovoření.*

Česko-slovenský slovník (1979)		Slovensko-český slovník (1986)	
hovořit nedok.	**1.** hovoriť, vravieť **2.** rozprávať sa	**hovoriť** nedok.	**1.** hovořit, mluvit **2.** *komu, čomu* říkat
		→**hovorievať**	hovořívat
povědět dok.	povedať	**povedať**[1] dok.	povědět, říci
povídat nedok.	**1.** hovoriť, vravieť **2.** hovor. trkotať, trepať	**povedať**[2] nedok. kraj.	povídat, hovořit, říkat
pravit nedok. i dok. knižn.	**1.** riecť **2.** vravieť, hovoriť		
rozprávět nedok.	rozprávať	**rozprávať** nedok.	**1.** mluvit, hovořit **2.** vyprávět, vykládat, mluvit
		→**rozprávať sa**	rozmlouvat, bavit se
vyprávět, vypravovat[1] nedok.	rozprávať	**vyprávať**[1] **nedok.**	vyprávět
		→**vyprávať sa**	vyprávět si, rozprávět si
vypravit[1] dok.	(**1.** vypraviť **2.** vystrojiť; vypraviť) **3.** vydať (zo seba) (hlas, reč) (**4.** odpraviť)		
→**vypravovať**[2] nedok.	(**1.** vypravovať (vlak) **2.** vyprávať, vystrájať (deti na výlet)) **3.** vydávať (zvuky) (**4.** odprávať (od dvier))		
říci, říct dok.	**1.** povedať (v rozlič. význ.) **2.** *říci si, říct si* požiadať, zapýtať si	**riecť** dok. trochu zastar.	říci
		rieknuť dok. knižn. zastar.	říci, řeknout
		vravieť nedok.	**1.** mluvit, říkat **2.** *komu, čomu* jako (nazývat) říkat
		→**vravievať**	mluvívat, říkávat

Tabulka č. 2: *Srovnání zpracování vybraných sloves hovoření v dvojjazyčných slovnících.*

3 TEORETICKO-PRAKTICKÁ SLOVNÍKOVÁ ČÁST

3.1 Etymologie vybraných sloves hovoření

Jak již bylo řečeno, objektem zájmu našeho zkoumání jsou výše uvedená slova (slovesa) hovoření v češtině a slovenštině a jejich deriváty, a to – řekněme – v užším smyslu. V užším proto, neboť jsme od základních šesti sloves hovoření, respektive kmenů těchto sloves, vybrali jen deriváty základní, u kterých je spojitost s hovořením zřejmá. U některých derivátů je už zastřené, že se vyvinuly ze základu společného se slovesy hovoření, která v této práci uvádíme. (Zároveň jsme tak museli učinit i z úspornosti, protože i takto je náš materiál už velice obsáhlý.)

V této kapitole se budeme věnovat etymologii sloves hovoření CS *říci* x SL *riecť*, CS *povědět* x SL *povedať*, CS *pravit*, CS *hovořit* x SL *hovoriť*, SL *vravieť* a CS *mluvit* a osvětlíme si i původ některých jejich derivátů.

Sloveso hovoření *říci* (SL *riecť/rieknuť*) Josef Holub a jeho Stručný etymologický slovník jazyka československého (1933) historicky usouvztažňuje se staroslověnským tvarem *rešti, rьkǫ*. Ve staročeštině mělo sloveso tvary *řéci, řku*, které vyšly z kořene **rьk-*, který stupňován (se střídáním vokálu) zněl **rek-*, **rok-*.[21] Největší „neplechu“ při sledování množiny derivátů verb dicendi dělá právě stupňovaný kořen **rok*. Tak třeba není již dnes příliš patrné, že slovesa *úrokovat*, *úročit*, *určovat* či *otročit* aj. mají společný kořen právě v praslovanském kořenu *rok* (potažmo po konsonantické alternaci *roč*) stupňovaného od základního kořene **rьk-*.

J. Rejzek v *Českém etymologickém slovníku* (2001) uvádí, že staroslověnské *rešti* vyšlo z praslovanského slovesa **rekti*, jehož východiskem je nejspíše indoevropské **rek-* 'křičet, mluvit'. Dodává, že je pravděpodobně onomatopoického původu.

V tomto smyslu je například zajímavé, že původní praslovanské *otrok* znamenalo 'nemluvně'[22] a staroslověnské *otročę* bylo 'dítě, později nevolník, který nesmí mluvit'. „Ztracená“ historická souvislost s mluvením existuje i u slova *obrok*, což byla 'dávka, která byla stanovená, řečená' (Holub: 1933). Podobně slovo *rok* je

[21] Hvězdičkou (*) označené slova a kmeny jsou u J. Holuba prajazykové a kde není jinak udáno, rozumějí se praslovanské (Holub: 1933).
U J. Rejzka hvězdička značí slovo, které není doloženo, ale rekonstruuje se pomocí historicko-srovnávací metody (Rejzek: 2001).
[22] Ve slovinštině i nyní *dítě*.

svým původem podstatné jméno dějové, které původně znamenalo 'niečo vyrieknuté, dohovorené, najmä dohovor o časovej lehote v právnom konaní'. V minulosti se určovala tato právní lhůta na 12 měsíců, později slovo nabylo časový význam (Habovštiaková: 2009, s. 58). V Příručním slovníku jazyka českého je tento význam slova *rok* zachycen jako zastaralý. Kromě současných běžných významů[23]:

1. doba dvanácti měsíců neboli 365 dnů,

2. ročník,

uvádí slovník ještě další tři významy, a to:

3. práv. stání ustanovené soudcem pro jednotlivé úkony, k projednání určité záležitosti,

4. zast. lhůta, termín,

5. zast. rokování, porada, schůze.

Všech pět významů lexému *rok* zachycuje i Slovník spisovného jazyka českého, stručnější a „současnější“ Slovník spisovné češtiny uvádí jen první dva významy.

Slovenské slovníky – ani KSSJ, ani SSS, ani SSJ – žádný z těchto třech významů lexému *rok* nezachycují.

Substantivum *rok* má J. Rejzek zpracováno v samostatném hesle, přičemž uváděný výklad jeho původu potvrzuje výklad Kataríny Habovštiakové. Praslovanské **rokъ*, ze kterého náš *rok* vzešel, odvozuje od praslovanského **rekti* a vývoj významu podle něj byl: od 'co je řečeno, dohodnuto' (přeneseně i 'osud') vznikl význam 'lhůta, termín' a ten se nakonec zkonkretizoval na 'lhůta 12 měsíců'. Od slova *rok* ve starším významu 'řeč, jednání' je odvozeno i sloveso *rokovat*.

Stejně tak se shoduje výklad slova *otrok*, kde J. Rejzek praslovanské **otrokъ* vysvětluje jako 'kdo je mimo mluvení' – ať už proto, že mluvit neumí (dítě), či nesmí (otrok) a vykládá ho z předpony *ot-* a odvozeniny od slovesa **rekti*[24].

Substantivum *prorok* je podle J. Rejzka všeslovanský kalk za řecké *profḗtēs*, pozdně latinské *prophēta* z řeckého *pró* a odvozeniny od *fēmí* 'říkat, mluvit'.

Podstatné jméno *úrok* se vyvinulo od staršího *uřéci*, *uříci*, čili 'co je smluveno, určeno'.

---

[23] Pokud není uvedeno jinak, slovníková hesla zapisujeme – kvůli úspoře místa – zjednodušeně, bez dokladů v nich uvedených. Pokud je doklad důležitý pro pochopení významu, uvádíme jej.

[24] Václav Machek ve svém etymologickém slovníku uvádí ještě jeden možný výklad slova *otrok* jako **ob-trokъ*, od kořene *běžím* – znamenalo by tedy 'toho, kdo se pohybuje, obíhá okolo svého pána' (Machek: 1971).

Sloveso *určit* vykládá J. Rejzek ze staročeského *určený*. To znamenalo 'určitý, stanovený' a bylo odvozeno od *určen*, což je příčestí trpné od *uřéci*. K tomu byl v nové době přitvořen infinitiv *určiti*.

Substantivum *obrok* se vyvinulo ze staročeského 'dávka požitků určená úmluvou, plat, naturální dávka odevzdávaná vrchnosti, píce'. Úžením vznikl význam 'denní dávka krmení pro koně'. Odvozeno od nedoloženého **obřéci* 'smluvit, určit'.

Stejně tak můžeme ve zpracování J. Rejzka vidět etymologickou souvislost se slovesem říci u substantiv *nárok* či *výrok*.

Ještě je jedna důležitá částice, která má spojitost se slovesem *říci*, a to částice *arci*, která má význam 'ovšem', a podle J. Rejzka (ale i J. Holuba) vznikla spojením *a* a rozkazovacího způsobu *rci*. Dále však J. Rejzek říká, že vývoj tohoto spojení k dnešnímu významu není příliš zřejmý[25].

Velmi zajímavé z hlediska etymologie je i sloveso *povědět* (SL *povedať*). J. Holub (1933) při hesle *pověděti* odkazuje na sloveso *věděti,* a při slovese *věděti* dále odkazuje na sloveso *viděti*. Podle všeho, prapůvodní kmen slovesa *pověděti* je **vid-*, ze kterého vzniklo slovo *viděti, vídati.* Stupňovaný kmen **vid-* má tvar **vêd-*. Od stupňovaného kořenu **vêd-* se vyvinulo sloveso *věděti*. No a konečně složením slovesa *věděti (vídati)* s prefixem *po-* pak vznikl tvar *pověděti (povídati)*. Z toho vyplývá, že verbem dicendi odvozeným od tohoto kmenu **vid-*, či stupňovaného tvaru **vêd-* není jen sloveso *pověděti*, ale také například *věstit/věštit* či *svědčit*. Ostatně obě slovesa jakožto slovesa dicendi analyzuje ve své studii i Otakar Šoltys – totéž platí i o slovese *určovat* (srov. Šoltys: 1983).

J. Rejzek shodně s J. Holubem praslovanský výraz **povědati*, **pověděti* odvozuje z předpony **po-* a slova **věděti*[26]. Původní význam tohoto slova podle něj je 'říkat, co jsem se dověděl', případně 'dát někomu vědět, způsobit, že ví'. I on dovozuje sloveso *vědět* od slovesa *viděti*, praslovanské **věděti* podle něj vychází ze starobylého tvaru **vědě* 'vím', což je původem perfektum indoevropského **u̯eid- „vidět“*. J. Rejzek ale narozdíl od J. Holuba – který v hesle zachytil oba tvary (dokonavý, i nedokonavý) *povědět* i *povídat* – zpracovává pouze nedokonavé tvary

[25] I Václav Machek ve svém etymologickém slovníku dodává, že lze snad vyjít od *nerci(li)* 'neřkuli, tím méně, natož pak', což bylo původně 'neříkej'. Zdá se, že *„arci bylo k nerci přitvořeno ve větách smyslu kladného“*. Dále dodává, že *„věc si žádá výzkumu“* (Machek: 1971).

[26] V. Machek protiřečí, když u hesla *věděti* upozorňuje, že sloveso *pověděti* k rodině *věděti* nepatří (Machek: 1971).

sloves *povídat*, *vypovídat*, *zpovídat (se)* atd. a jejich odvozeniny – *povídavý*, *povídka*, *upovídaný*, *zpověď.*

J. Rejzek uvádí ještě samostatné heslo *pověst*. Ta se vyvinula od praslovanského slova **pověstь*, které je odvozeno od **povědati*, či **pověděti*.

Neméně zajímavé je i sloveso *pravit* (bez paralelního slovenského lexému). J. Holub jako slovenský ekvivalent tohoto slovesa uvádí sloveso *vraveť* či *vravieť.* Podle Etymologického slovníku jazyka československého je sloveso *praviti* denominativem od slova *pravý*. *Praviti* je tu vysvětleno jako 'pravým činiti, říkati'. Z toho samého kmenu se vyvinulo, jak říká Holubův slovník, i sloveso *vyprávěti* či substantiva *zpravodaj* nebo *rozprava*. Mimo tato slova, která rozhodně mohou být vnímána jako slova související s hovořením, jsou od slovesa *praviti* odvozena také slova jako *pravidlo* či *pravidelný*, nebo deverbativa jako například *doprava*, *úprava*, *souprava*, či *popravčí* nebo *správce*.

I J. Rejzek píše, že praslovanské **praviti* (od kterého se vyvinulo naše *pravit* ve významu 'říci', či třeba církevněslovanské *praviti*) je odvozeno od slova **pravъ* (z něhož vychází slovo *pravý*) ve významu 'říkat pravdu, uvádět na pravou míru'. Jak píše dále, praslovanské **praviti* znamenalo 'spravovat, řídit' či vlastně 'dělat správně, vést správným směrem'. Také on slova jako *úprava*, *napravit*, *zpráva* či *doprava* odvozuje od slovesa *praviti*[27].

Částice *prý* je ze staročeského *praj*, vznikla redukcí z (on) praví. Z toho pak vzniklo *prej* a jakoby spisovné *prý.*

Ze srovnávacího hlediska je důležité, že české sloveso dicendi *praviti* nemá ve slovenštině stejně utvořený ekvivalent, sloveso *praviť* ve slovenštině není (ponecháme teď mimo všechny deriváty od sloves *rozprávať* a *vyprávať*, která ve slovese *praviti* mají svůj původ také).

Základní sloveso *prawiť* má sice ve svém Slowári Anton Bernolák, jakožto synonymum jiných sloves hovoření – *howoriť, mluwiť, powedať, prednesť, recť, spomínať* a lidového *wraweť*, od té doby již ale kodifikováno nebylo.

[27] Naproti tomu Machek říká, že sloveso *praviti* s výrazem *pravý* souviset nemůže, jelikož není vidět významové pojítko. Ale shodně konstatuje, že staroslovanské odvozené sloveso *praviti* znamenalo 'říditi, vésti, totiž rovným, přímým správným směrem, způsobem' a odvozuje od něj slovo *pravda* původně asi 'náležitý postup, spravedlnost'. *Pravъ* je podle Machka odvozeno od **prō* 'vpředu, kupředu' (Machek: 1971).

V KSSJ jsou uvedeny jen deriváty *odpraviť* a od něj utvořené nedokonavé tvary *odprávať*, *odpravovať* a sloveso *opraviť*, a nedokonavé *opravovať*. Všechna tato slovesa jsou verba dicendi okrajového charakteru – jen jedním ze svých významů. V SSS se ale ještě kromě těchto sloves objevuje sloveso *dopraviť sa*, jakožto nářečové synonymum od slova *dohodnúť sa* a sloveso *spraviť sa*, jako hovorové zastarávající synonymum taktéž slovesa *dohodnúť sa* a slovesa *poopraviť, poopravovať, pooprávať* jako synonyma *slovesa opraviť.*

SSJ oproti KSSJ přidává ještě další slovesa – všechna jsou reflexivního charakteru (mluvčí jimi ukazuje sám na sebe) – totiž *opraviť sa, opravovať sa* a *oprávať sa,* sloveso *poopraviť sa* a ještě sloveso *spraviť sa*. Všechna tato slovesa svou reflexivitou odkazují ke slovesům dicendi. Pak SSJ zachycuje také nářečové sloveso *dopraviť sa* a jeho nedokonavý tvar *doprávať sa,* a sloveso *vypraviť*[3], které je hodnoceno jako české. U těchto dvou sloves není nejmenší pochybnost o tom, že to jsou slovesa dicendi. Oba dva slovníky (SSJ i KSSJ) kodifikují substantivum *správa*, *spravodaj*, resp. *spravodajca* a od nich odvozené deriváty. V čem se ale slovníky liší, je grafický zápis těchto slov – SSJ je ještě všechna píše se slovotvornou předponou z-.(na rozdíl od substantiva *správa* ve významu 'riadenie, spravovanie').

Pro doplnění přikládáme názornou ukázku, proč považujeme výše zmíněné slovesné deriváty *opraviť* a *odpraviť* – ač za okrajové, ale přesto – za slovesa hovoření (vkládáme celé heslo z KSSJ, včetně uvedených příkladů; za významy, díky kterým je můžeme řadit mezi skupinu sloves hovoření, považujeme u obou sloves význam druhý):

odpraviť: dok. hovor.

1. zabiť, (tajne) zavraždiť, odpratať: zajatcov o-li

2. vyhnať, odohnať, odmietnuť: pytača o-li

odprávať, odpravovať: nedok.

opraviť: dok.

1. uviesť do vyhovujúceho stavu odstránením chýb, poškodenia ap.: o. stroj, topánky, dom, cestu

2. uviesť na správnu mieru, (s)korigovať: o. názory, mienku niekoho; o. si dojem; odpovedal zle, ale sa o-l

3. označiť chyby (v texte); odstrániť ich; upraviť: o. diktát; o. rukopis

opravovať: nedok.

Myslíme si, že význam 'vyhnať, odohnať, odmietnuť' u slovesa *odpraviť* a význam 'uviesť na správnu mieru, (s)korigovať' u slovesa *opraviť* umožňuje obě slovesa řadit mezi verba dicendi, protože se na ně dá aplikovat obecná charakteristika verb dicendi *„vyjádřit myšlenku řečí“.*

Pro úplnost přikládáme ještě slovesa ze SSJ (sloveso *spraviť sa* se řadí mezi verba dicendi svým čtvrtým významem):

vypraviť[3]: dok. (čes.) kniž. (čo) s námahou, ťažko vypovedať, vyriecť, vysloviť

doprávať sa: nedok. nár. (s kým) dohovárať sa, škriepiť sa, hádať sa
dopraviť sa[2]: dok. nár. (s kým) dohovoriť sa, vybaviť si niečo (obyč. spor)

spraviť sa: dok.
1. (bezpredm. i komu) utvoriť sa, vytvoriť sa, vzniknúť, urobiť sa
2. (kým, čím, akým, so spojkou že, akoby) predstierať niečo, zatváriť sa nejako, urobiť sa
3. nár. (na koho, na čo) zmeniť sa, premeniť sa na niečo (v rozprávkach)
4. hovor. trochu zastar. (s kým i bezpredm.) dohodnúť sa, pojednať sa, dohovoriť sa s niekým na niečom; pokonať sa
5. hovor. zlepšiť svoj stav, zveľadiť sa, napraviť sa, zlepšiť sa

poopraviť sa: trochu, čiastočne sa v niečom opraviť
opraviť sa: dok. vyjadriť sa správnejšie, lepšie ako predtým
opravovať sa, zried. i oprávať sa: nedok.

Na české straně zachycuje SSČ od slovesa *pravit* tyto deriváty (jen ve zkratce):

opravit: dok. – mezi verba dicendi patří svým druhým významem – *uvést na pravou míru, uvést správné tvrzení*
opravovat: ned.
vypravit: dok. – mezi slovesa hovoření patří svým čtvrtým významem – *(s námahou) říci, vyslovit*
poopravit: dok. trochu opravit

zpravit: dok. kniž. dát, podat někomu zprávu uvědomit, informovat někoho o něčem oznámit někomu něco

zpravovat: ned.

I na české straně patří slovesa *opravit, opravovat* a *poopravit* a sloveso *vypravit* mezi okrajová slovesa hovoření, příznaková slovesa *zpravit, zpravovat se* svým jediným významem patří mezi slovesa hovoření zcela.

SSČ oproti KSSJ uvádí tedy navíc slovesa *vypravit, zpravit* a *poopravit* (na rozdíl od prvních dvou však *poopraviť* v současné slovenštině existuje), naopak nemá paralely slovenských sloves *odpraviť, odprávať, odpravovať*. SSS sloveso *poopraviť* zpracovává stejně tak jako SSČ, ve srovnání s češtinou uvádí ještě navíc nářečové sloveso *dopraviť sa* a hovorové zastaráv. sloveso *spraviť sa.*

Znovu pro úplnost dodáváme výskyt dalších sloves ve starších slovnících. V SSJČ k slovesům dicendi přistupují další slovesa (až na sloveso *poopravit* jsou reflexivního charakteru):

vpraviti se: dok. poněk. kniž. – mezi verba dicendi patří svým čtvrtým významem – *vmísit se, vložit se (do hovoru)* – který má ale navíc, oproti jiným významům, kvalifikátor řidč.

vpravovati se: ned.

poopravovati[1]*: ned. k poopraviti*

**vynaprávět se: dok. v plné míře uplatnit své vyprávění* (v. vy- II), *navyprávět se* (hvězdička značí výraz málo užívaný)

zpraviti se: dok. kniž. arch. (čeho) ospravedlnit se z něčeho

zpravovati se: arch.

V PSJČ se navíc objevují ještě tato slovesa:

**dopraviti*[3]*: dok. (co) doříci* (hvězdička opět značí výraz málo užívaný)

**poprávěti: ned. vyprávěti*

pospraviti: dok. – mezi verba dicendi patří svým čtvrtým významem – *pomluviti* – který je oproti ostatním významům opatřen kvalifikátorem zřídkavý

vpraviti: dok. (co, koho kam) – mezi slovesa hovoření patří významem číslo deset – *(o řeči) vmísit se* – který je ovšem označen jako zřídkavý; SSJČ kodifikuje sice i sloveso *vpraviti,* ale pouze se dvěma významy, z nichž ani jedním nepatří mezi verba dicendi.

PSČJ a SSČJ se tedy od SSJ liší v kodifikaci těchto sloves pravení:

**poprávěti*, *pospraviti*, *vpraviti*, **vynaprávěti* a *zpraviti*, *zpravovati*, která zachycuje pouze PSJČ a slovesy *vpraviti se*, *vpravovati se*, **vynaprávět se* a *zpraviti se*, *zpravovati se*, která zachytil pouze SSJČ. Všechny slovníky se shodují ve slovesech *opravit*, *opravovat*, *poopravit*, *poopravovat* a *vypravit*, tzn., tato slovesa kodifikuje jak PSJČ, tak SSJČ, tak SSJ. Jediná slovesa, která jsou ve slovenštině utvořena od slovesa *praviť* a nejsou v češtině, jsou slovesa *odpraviť, odprávať, odpravovať a spraviť sa*. U slovesa *spraviť sa* by se na první pohled mohlo zdát, že bude mít stejný význam jako české sloveso *zpraviti se*, leč není tomu tak. České sloveso *zpravit se* podle SSJČ má (nebo přesněji řečeno mělo – SSJČ toto reflexivní sloveso hodnotí jako archaické, a co je zajímavé, dřívější slovník PSJČ jej vůbec nezachycuje) význam 'ospravedlnit se z něčeho', zatímco slovenské *spraviť sa* je synonymem od slovesa *dohovoriť sa* (ale ani ve slovenštině není toto sloveso příliš živé, SSS jej hodnotí jako hovorové zastarávající)[28].

Jediný derivát, vzniklý od základního slovesa *pravit*, který existuje jak ve spisovné češtině, tak i ve slovenštině, a navíc není nikterak příznakový, je sloveso *opravit/opraviť* a jeho nedokonavé tvary. Toto sloveso se vyskytovalo i v PSP 1931 a PSP 1940; podobný případ je i dokonavé sloveso CS *poopravit* x SL *poopraviť*, to ale je kodifikováno až od dob SSJ – Pravidlá jej neměla. Všechna jsou ale pouze okrajovými verby dicendi, která se mezi slovesa hovoření řadí pouze v jediném významu.

Na závěr našeho konfrontačního srovnání sloves odvozených od původní lexémy *pravit* a v SL již nežijícího slovesa *praviť*, přikládáme tabulku, ve které jsou výše popsané vztahy českých a slovenských derivátů graficky znázorněny. Slovesa jsou uvedena včetně svých kvalifikátorů (pokud mají) a je zaznačen i jejich vid. Horní index u slovesa značí, že je to sloveso homonymní s jiným slovesem. Tak například sloveso *dopraviť sa*^{2}, které zachycuje SSJ, je homonymní se slovesem *dopraviť sa*^{1}, které má významy *1. doviezť sa 2. zried. prísť, dopratať sa niekam*. Celkem se v tabulce objevují tato homonyma: *dopraviť sa*^{2}*, opravit*^{1}*, vypravit*^{3} (SSJ), *dopraviti*^{3} (PSČJ), *vypravovati*^{2} (PSČJ, SSČJ). Obecně lze tedy říci, že větší sklon k homonymii

[28] Formální shodu se slovenským slovesem *spraviť sa* (ve významu 'dosiahnuť dohodu, súlad') má české sloveso *spravit se* – zde je však významový rozdíl ještě zesílen. České sloveso *spravit se* má podle SSČ význam 'zesílit, ztloustnout'.

se projevoval ve starších slovnících. Dolní index u sloves zase naopak značí relevantní význam, kterým se sloveso řadí k verbům dicendi. Tak sloveso *opravit*, které má v SSČ uvedeny čtyři významy – *1. spravit (něco poškozeného) 2. uvést na pravou míru; (při ústním projevu) uvést správné tvrzení 3. označit chyby (v psaném projevu) 4. upravit, změnit* – se mezi verba dicendi řadí svým druhým významem. Podrobnější záznam výkladu významů konkrétních lexémů nebo lexií u polysémických slov by na jedné straně udělal tabulku názornější, na druhé straně také mně přehlednou – proto jej neuvádíme.

Slovníkové zpracování českých a slovenských sloves od kořenu *-prav-/-práv-*						
Pravidlá 1931	**Pravidlá 1940**	**SSJ (1959 – 1968)**	**KSSJ (2003), SSS (2004)**	**PSJČ (1935 –1957)**	**SSJČ (1960 – 1971)**	**SSČ (1995)**
-	-	-	-	praviti **(ned.)** pravívati **(ned.) opět.**	praviti **(ned.)** pravívati **nás.**	pravit (ned. i dok.) knižn.
-	-	dopraviť sa[2] **(dok.) nár.** doprávať sa **(ned.) nár.**	SSS dopraviť sa **(dok.) nár.**	*dopraviti[3] **(dok.)**	-	-
-	-	odprávať$_{1)}$, i odpravovať$_{1)}$ (**ned.)** odpraviť$_{2)}$ **(dok.)**	odpraviť$_{2)}$ **(dok.) hovor.** odprávať, odpravovať **(ned.)**	-	-	-
opraviť **(dok.)** opravovať **(ned.)**	opraviť **(dok.)** opravovať **(ned.)**	opraviť[1]$_{2)}$ **(dok.)** opravovať, **zried.** i oprávať **(ned.)** opraviť sa **(dok.)** opravovať sa, **zried.** i oprávať sa **(ned.)**	opraviť$_{2)}$ **(dok.)** opravovať **(ned.)**	opraviti$_{5)}$ **(dok.)** opravovati$_{2)}$ **(ned.)**	opraviti$_{2)}$ **(dok.)** opravovati$_{2)}$ **(ned.)**	opravit$_{2)}$ **(dok.)** opravovat$_{2)}$ **(ned.)**
-	-	poopraviť, poopraviť sa **(dok.)**	SSS poopraviť, poopravovať, pooprávať	poopraviti$_{2)}$ **(dok.)** poopravovati$_{1)}$ **(ned.)**	poopraviti$_{2)}$ **(dok.)** poopravovati[1] **(ned.)**	poopravit **(dok.)**
-	-	-	-	*poprávěti **(ned.)**	-	-
-	-	-	-	pospraviti$_{4)}$ **(dok.) zř.**	-	-
-	-	-	-	vpraviti$_{10)}$ **(dok.) zř.**	vpraviti$_{4)}$ se **(dok.) poněk. knižn. řidč.**	-
-	-	-	-	*vynaprávěti **(dok.)**	*vynaprávět se **(dok.)**	-
-	-	vypraviť[3] **(dok.) čes. knižn.**	-	vypraviti$_{6,7,9)}$ **(dok.)** vypravovati[2]$_{5)}$ **(ned.)**	vypraviti$_{4)}$ **(dok.)** vypravovati[2]$_{4)}$ **(ned.)**	vypravit$_{4)}$ **(dok.)**
-	-	spraviť sa **(dok.) hovor. trochu zastar.**	SSS spraviť sa **(dok.) hovor. zastaráv.**	zpraviti **(dok.)** zpravovati **(ned.)**	zpraviti **(dok.) knižn.** zpraviti se **(dok.) arch.** zpravovati, zpravovati se **(ned.) arch.**	zpravit **(dok.)** zpravovat **(ned.) knižn.**

Tabulka č. 3: *Porovnání CS a SL slovesných derivátů od slovesa pravit (a již nežijícího slovenského praviť).*

Sloveso *hovořiti* (SL hovoriť) se podle etymologického slovníku J. Holuba vyvinulo ze staroslověnského *govoriti*, vzešlého od kmenu **gov*, které původně mělo význam 'volati, řváti'.

J. Rejzek nemá ve svém slovníku sloveso *hovořit*, nýbrž substantivum *hovor*. Pokládá ho za lexém všeslovanský a uvádí ekvivalenty ve vícero jazycích – polsky nářečně *gowor*, rusky *góvor*, slovinsky, chorvatsky *gȍvor* a staroslověnský tvar *govorъ*, který měl význam 'povyk'. Praslovanské **govorъ* podle něj souvisí s litevským *gaũsti* 'zvučet' a gótským *kaum* 'řev', s řeckým *gṓs* 'nářek' a staroindickým *gávate* 'zní'. Toto všechno vyšlo od onomatopoického kořene **gou-*.

Jediný český zástupce od slovenského slovesa hovoření *vravieť* je substantivum *vřava*, jehož ekvivalentem ve slovenštině je slovo *vrava,* a u tohoto hesla je zachycen i tvar ve slovinštině *vrêva* a v polštině *wrzawa*. Za původní kořen pokládá J. Holub tvar **vor-v-* který nejspíše vznikl redukcí z kořenu **ver-,* ze kterého pochází i sloveso 'vříti'.

J. Rejzek mu dává za pravdu v otázce původu slovesa, na podobu kořene slova má ale trochu jiný názor. Píše, že praslovanské **vьr'ava* a **vьrvěti* (jihoslovanské) jsou asi odvozeniny od staroslověnského slova **vьrěti*, od kterého vzniklo právě sloveso *vříti*[29]. Nabízí ale ještě druhou možnost, a to, vyjít při hledání původu z indoevropského **u̯er-* 'kroutit, otáčet'.

U slovesa *vravieť* se (i ve vztahu k jeho etymologii) ještě dále podrobněji pozastavíme.

Poslední sloveso hovoření, kterým se zde zaobíráme, sloveso *mluvit,* se vyvinulo podle J. Holuba z praslovanského kořene **mlьv-*, který přijal vkladné *-u-*.

Český etymologický slovník J. Rejzka u slovesa *mluvit* doplňuje jeho staroslověnský tvar, který zněl *mlъviti* a měl význam 'šumět, hlučet'[30] a slovo *mlъuva* mělo význam 'povyk, hádka'. Původ tohoto slovesa je zřejmě onomatopoický (odkazuje ke slovesu *mumlat*, *mrmlat*, *mručet*), v západní slovanštině a částečně i ve východní slovanštině se pak vytvořil význam *hovořit*.

---

[29] Naproti tomu V. Machek udává, že základní význam slova vřava je 'množství, hemžení a příslušný hluk'. **vьr-java od vьr-v-* 'hemžiti se, sbíhati se', v slovinštině *vrvi ljudstvo* 'sbíhá se lid', srbochorvatsky *vrvjeti* 'hemžiti se' (Machek: 1971).

[30] Machek udává, že staroslovanský tvar *mlъviti* měl význam 'bouřiti se, povykovati' (Machek: 1971).

I sloveso *mluvit* je z česko-slovenského hlediska nadmíru zajímavé, proto se u něj také přistavíme podrobněji.

Jak je vidět, je pravděpodobné, že slovesa hovoření, jak je známe dnes, se do pozice sloves hovoření musela nejprve vyvinout, čili že své dnešní významy získala postupem doby. *Povědět* se tedy snad postupně vyvinulo z *viděti* (s tímto výkladem nesouhlasí Machek: 1971) a *vravieť* pravděpodobně také ve významu hovoření zpočátku neexistovalo (Machek pokládá za základní význam slova 'množství, hemžení a příslušný hluk' Machek: 1971). Sloveso *hovořit* sice od počátku nejspíše verbem dicendi bylo, ale s jiným významem než má sloveso dnes ('volat, řvát'). Sloveso *mluvit* možná bylo od počátku s hovořením, nebo aspoň se zvuky spojeno, a má nejspíše onomatopoický původ. Onomatopoického původu se zdá být i sloveso *říci*, které ale, zdá se, bylo verbem dicendi od počátku. Otázka zůstává u slovesa *pravit*. Jak bylo řečeno, J. Holub jej vyvozuje od slova *pravý*, ale to, jestli sloveso *praviti* mělo zpočátku jiný význam, než význam hovoření, není z hesla úplně jasné – vysvětlivka slovesa 'pravým činiti, říkati' – se dá vysvětlit i tak, že význam 'říkati' byl až druhotný, či pozdější. Výklad J. Rejzka je už přesnější, říká, že praslovanské **praviti* znamenalo 'spravovat, řídit' či 'dělat správně, vést správným směrem' (s tím souhlasí Machek, ale protiřečí usouvztažnění slovesa *praviti* se slovem *pravý*, které předpokládá Holub i Rejzek – Machek: 1971). Slovesem *pravit* se ve dvou odstavcích zabývá i Š. Ondruš ve studii o slovese *vravieť*. Ten říká, že stsl. (staroslověnské) sloveso *pravit* má očividně pohybový význam 'viesť, riadiť, spravovať'. Na značné části slovanského jazykového území nabylo toto sloveso význam 'hovořit' buď v základní podobě *praviti* (čeština, polština, slovinština), nebo v odvozené prefixální podobě *vy-*, *roz-*, *roz-pravjati* (česky *rozprávět*, slovensky *rozprávať*, *vyprávať.*). Dále říká, že o tom, že staroslověnské *praviti* 'viesť, riadiť, panovať' je geneticky totožné se slovanským slovesem *praviti* 'hovoriť, rozprávať' podává průkazné svědectví slezské sloveso dicendi *rządzić* – 'rozprávět'. Na velké části slezského nářečí se totiž nepoužívá sloveso *mluviti/mówič*, ale specificky slezské sloveso dicendi *rządzić*. Při tom je evidentní, že slezské *rządić* je geneticky příbuzné s českým *říditi* – SL *riadiť* (Ondruš: 1971, s. 278). Takže je také více než pravděpodobné, že i toto sloveso hovoření slovesem hovoření prvotně nebylo a dnešní význam získalo až postupem času.

3.1.2 Podrobněji ke slovesu *vravieť*

Jak už bylo řečeno, spisovnou slovenštinu spojuje s češtinou vysoký stupeň příbuznosti, shody, i přes to však existuje řada rozdílů. Pro nás je nyní relevantní rozdíl existence/neexistence slovesa *vravieť* v těchto jazycích.

Spisovná slovenština byla kodifikována na středoslovenském základě (ne bez zřetelu k nářečím západo- a východoslovenským). Zatímco západoslovenská a východoslovenská nářečí mají v podstatě stejný základ západoslovanský jako čeština, středoslovenská nářečí jsou původu odlišného. Svými některými rysy zřetelně překračují západoslovanský rámec a přibližují se jazykům jihoslovanským. Dovozuje se, že střední Slovensko bylo v době praslovanské osidlováno jiným migračním proudem než zbylá část Slovenska – tedy Slovensko západní a východní. Nejspíš tam vedl proud z jihu, narozdíl od západního a východního Slovenska, kam asi vedl migrační proud ze severozápadu. Tím by se vysvětlila těsnější příbuznost západních a východních slovenských nářečí s nářečími českými a moravskými. Středoslovenská nářečí se od východo- a západoslovenských liší i některými jazykovými rysy novějšími, které nemají obdobu v jiném slovanském jazyce – tím se myslí především rytmický zákon a některé zvláštnosti v takzvaném stahování (kontrakci). Patří sem samozřejmě i některé lexikální zvláštnosti (více k tomuto srov. Horálek: 1982).

Sloveso hovoření *vravieť* je právě zástupcem specificky středoslovenských sloves – východní slovenština ho vůbec nemá a typické není ani pro oblast západoslovenskou. I proto u něj Anton Bernolák ve svém Slowári má hvězdičku, což znamená, že ho považoval za *„ľudové, nekultivované, kuchynské slovo“* (Ondruš: 1971, s. 273). Dalo by se říci, že není divu, vždyť Anton Bernolák při své spisovné normě vycházel z kulturní západoslovenštiny. Přesto ale kodifikuje i mnoho slov, která jsou původu středoslovenského.

Sloveso *vravieť* je ve slovenštině neutrální synonymum slovesa *hovoriť*, které žádný jiný spisovný slovanský jazyk nemá. Pro češtinu je typické neutrální sloveso hovoření *mluvit*, jakož i například pro polštinu je to *mówič*. Ukazuje se, že slovenština se zde neshoduje s ostatními západoslovanskými jazyky – a také, že má, zejména střední slovenština (a v návaznosti i spisovná slovenština), v mnohém blízko k jihoslovanským jazykům.

Š. Ondruš dále píše, že dobrý *způsob „ako prísť na stopu prvotnej významovej motivácie slov a tým aj na stopu genetických vzťahov slov, je sledovanie*

aktualizovaných synoným v umeleckej reči, najmä v próze“ (Ondruš: 1971, s. 274). Každý spisovatel totiž chce být originální a nechce opakovat stále ty samé výrazy. Proto sahá ke slovům, které pak *„vstupujú do žiadaného synonymického vzťahu nie svojím základným, primárnym významom, ale iba svojím preneseným čiže kontextovo silne podmieneným významom“* (Ondruš: tamtéž). A tak docházíme postupně k informaci, že tranzitivní pohybová slovesa *typu hádzať, niesť, viesť* atd., ale i pohybová slovesa intranzitivní vedle svého základního významu se pak začnou používat i v *„syntagmaticky silne podmienenom význame 'hovoriť", resp. v širšom význame 'vydávať zvuk, robiť šum'“* (Ondruš: 1971, s. 276).

Kořenový morfém slovesa dicendi *vravieť* je buď z praslovanského základu *vorv-*, který se po *„metatéze zákonite zmenil na vrav-“* (Ondruš: 1971, s. 281), anebo má základ *vrōv-*. Nulový stupeň k oběma podobám je *vrv-*, a právě tento nulový stupeň existuje v jihoslovanských jazycích ve funkci pohybového slovesa. Makedonské sloveso *vrvi*, bulharské sloveso *vъrvja* jsou slovesa, která si zachovala svůj původnější intranzitivní pohybový význam 'jít, utíkat', zatímco v srbochorvatštině spisovné sloveso *vrvljeti* a ve slovinštině sloveso *vrveti* mají pohybový význam *„*zatemněný*“* (Ondruš: 1971, 281), ale stále ještě patří do sféry sloves pohybu. Přechod od pohybového ke zvukovému významu průkazně ukazuje srbochorvatské *vrvor – štěbet, štěbotání*, odvozené od *vrvljeti.*

Jiná ablautová obměna praslovanského kořenu *vrv-*, stupeň *verv-* má v bulharských nářečích jako základní význam už význam zvukový, dokonce význam hovoření. Bulharské nářečové slovo *vrevja* má *„v oblasti Banska význam* 'rozprávam' *a v oblasti Debarskej* 'bľabocem, táram'*, v oblasti Trnova* 'hovorím'*, v oblasti Karnalovo, Petričko a Solunsko význam* 'mnoho hovorím, táram'*. Obdobne odvodeniny vrevež* 'rozhovor'*, vreval, vrevadžija* 'hovorka, vravko, táraj' (Ondruš: 1971, s. 282). Pro praslovanštinu můžeme tedy rekonstruovat tři ablautové stupně geneticky toho samého kořenu:

– nulový stupeň **vrv-* (zachován v jihoslovanských slovesech pohybu),

– plný jasný stupeň ablautu **verv-* (zachován v bulharštině ve zvukových slovech),

– a poslední plný temný stupeň **vorv-*. Ten je právě zachován ve slovenštině u slovesa *vravieť.*

Bylo již zmíněno, že slovenské sloveso *vravieť* nemá ve spisovné češtině formálně paralelní, stejně utvořený ekvivalent. Zdůrazňujeme spisovnou češtinu, protože jak se zdá, v moravských nářečích formálně paralelní ekvivalent existuje, nebo minimálně existoval. V roce 1906 sestavil František Bartoš *Dialektický slovník moravský*[31], ve kterém zachytil sloveso *vraviť*, a to ve dvou významech: '1. praviti, mluviti, zvláště o dětech 2. komu, vaditi se s kým'. Dokonce i v Jungmannově Slovníku česko-německém se objevuje slovesný tvar od substantiva *vřava*. Kromě slova *wřawa*, které ale v jeho zachycení má širší význam než dnes – nepojmenovává pouze hluk, ale i mluvení jako takové – zachytil Jungmann i sloveso *wřawiti*. Ale i přes tyto poznatky, které by si ovšem žádaly hlubší výzkum, přesahující rámec naší práce, můžeme konstatovat, že jediné slovo, které se v současné spisovné češtině od tohoto kořenu vyskytuje, je substantivum *vřava*. Domovinou tohoto slova je pravděpodobně taktéž Morava, konkrétně východní Morava. Možností, jak se na Moravu toto slovo dostalo, je podle Š. Ondruše více:

Buďto moravské (valašské) *vřava* (ale i polské *wrzawa*) bylo převzato ze slovenského slova *vrava*, ale jelikož nemělo domácí oporu, zkřížilo se se slovem *vřesk* a z toho pak vznikl výraz *vřava*. (V polštině by byl postup vzniku tohoto slova stejný.) Nebo je možné, že v období valašské kolonizace na východní Moravě se sem spolu s valašskými kolonizátory dostalo rumunské slovo *vreava*, kde opět spojením s domácím slovem *vřesk* získalo podobu slova *vřava*. (Podobně v jižním Polsku).

Nicméně je vyloučeno, aby stejný postup – tedy zdomácnění *vravy* na Slovensku díky valašským pastýřům – platil i pro Slovensko. Na Slovensku je sloveso *vravieť* a substantivum *vrava* původní slovo, o čemž svědčí dvě věci. Zaprvé – tak jako v češtině ze slovesa *praviti* vznikla modální částice *praj>prej (prý)*, – ve staré slovenštině ze slovesného tvaru *vraví (sa)* vznikla modální částice *vraj*. Š. Ondruš to považuje za očividné svědectví původnosti tohoto slovesa hovoření. Za druhé, o starobylosti slovesa *vravieť* a částice *vraj* ve staré slovenštině svědčí i fakt, že částice *vraj* má přesnou responsi ve slovinských nářečích, což znovu krásně potvrzuje starou vazbu středoslovenských nářečí a jihoslovanských jazyků (podrobněji k této tématice, včetně mnohých příkladů srov. Ondruš: 1971).

[31] Slovník lze najít na stránce: http://archive.org/stream/dialektickslov00bartuoft#page/n5/mode/2up.

3.2 Problematika (ne)slovenského verba dicendi *mluviť*

Sloveso *mluviť* je podle našeho názoru z česko-slovenského hlediska jedno z nejzajímavějších sloves hovoření – na jeho zajímavosti se podílí jak změny v postavení a hodnocení, které lexém *mluviť* a deriváty od základu *-mluv-/-mlúv-* ve slovenštině provázely, tak vztahy k ostatním lexémům z lexikálního pole verb dicendi ve vnitrojazykovém i česko-slovenském mezijazykovém srovnání.

V současné slovenštině je kodifikováno pouze 5 „izolovaných" výrazů, které byly odvozeny od kořene *-mluv-*. V KSSJ jsou zpracovány lexémy:

nemluvňa: kniž. dojča; bábä,

nemluvniatko: zdrob.,

zmluva: dohoda,

zmluvný,

zmluvne.

Ze zpracování je vidět, že jako neutrální slovo vystupuje pouze substantivum *zmluva* s deriváty. Vlastní verbum dicendi, sloveso *mluviť*, ani žádné jiné, od slovesa *mluviť* odvozené sloveso, současná kodifikace spisovné slovenštiny nezná. V posledních letech se ale slovotvorné hnízdo se základem *-mluv-* ve sféře pracovního práva obohatilo o nový verbální derivát, sloveso *zazmluvniť*. Jde tu však o další rozvíjení slovotvorné řady substantiva *zmluva*, význam slovesa je 'zabezpečiť zmluvou, zaviazať zmluvou' (srov. Považaj: 2008, s. 120 – 121). Sloveso *zazmluvniť* není jediným zástupcem nových derivátů od substantiva *zmluva*, jako další se v jazykové praxi uchytilo substantivum *zmluvnosť*, nový pojem pracovního práva, které taktéž zatím není ve slovnících uvedeno.

Tato dvě slova (*zasmluvnit*, *smluvnost*) jsou nově utvořena také v češtině, kde také ani jedno z nich neuvádí žádná kodifikační příručka, dokonce ani Slovník neologismů. V Česko-německém slovníku Fr. Št. Kotta je ale uvedeno heslo *smluvnosť* (s Ť!), což by znamenalo, že toto slovo existovalo už dávno, nicméně zřejmě v jiném významu:

Smluvnosť, i, f., Vertragsfähigkeit; možnosť smluviti se. Neč.

SSS zaznamenává ještě substantivum *omluvenka*, které se však podle zpracování v SSS nepokládá za správné – s poznámkou *správ.* se místo tohoto slova doporučuje využívat výrazu *ospravedlnenie*. V současné slovenštině tedy podle aktuální kodifikace existují od kořene *-mluv-* jen substantivum *nemluvňa* (hodnocené

jako knižní příznakové) a deminutivum *nemluvniatko*, substantivum *zmluva* a k němu utvořené adjektivum a adverbium a „sporná“, nespisovná *omluvenka*.

Jak je vidět, zatímco v češtině je sloveso *mluvit* druhé nejpoužívanější sloveso hovoření, hned po slovesu *říkat* (frekvence 1020850 : 335653, Nábělková: 2012, s. 6), v současné slovenštině existuje jen několik derivátů s tímto základem. Pro zajímavost, v SSČ je zaznamenáno celkem 41 sloves utvořených od slovotvorného kořene *-mluv-*, 35 substantiv, 19 adjektiv a 9 adverbií. Celkem tedy 104 derivátů v jednosvazkovém SSČ, který patří ke slovníkům menšího typu. (Pro srovnání, v PSJČ, českém nejobsáhlejším výkladovém slovníku, se nachází na 350 derivátů od slovotvorného hnízda *-mluv-*! Z toho na 70 sloves a na 150 substantiv. Je třeba si ovšem uvědomit, že ne všechna slova z tohoto počtu jsou slova běžná, je mezi nimi řada archaismů či zřídka užívaných slov.)

Tento stav (existence jen několika málo derivátů od kořene *-mluv-*) ovšem ve spisovné slovenštině nebyl vždy. Problematice slovesa *mluviti* ve starším období vývoje slovenštiny se podrobněji věnuje *Vincent Blanár* se stati *Slová od základu -mlov- v slovenčine* (1969). Jak už bylo naznačeno v krátkém úseku o etymologii probíraných sloves, slovesa CS *mluviti* x SL *mluviť* a vůbec deriváty odvozené od základu *-mluv-* mají praslovanský základ. A tady už se začínají projevovat rozdíly – zatímco J. Holub považuje za kořen výrazu *mluvit* praslovanské **mlьv-,* u V. Blanára se objevuje kořen ve tvaru **mlv*. Každopádně z jedné z těchto možností se na Slovensku vytvořila dubleta *-mlov-*, která se dá bezpečně pokládat za slovenský lexikální prvek. Stará čeština měla pouze tvary *-mluv-*, *-mlauv-*, *-mlouv-*.[32]

Nejstarší slovenské doklady kořene *-mlov-* můžeme najít v *Žilinskej knihe* z roku 1451, kde se kořen objevuje ve slově *úmlova*. *List z Topoľčian* z roku 1457 zase obsahuje slova *úmlova*, *zmlova*, *zámlovný* a *zamloviti*. Celkem ojediněle se vyskytují podoby *molvení* a *vymolvení* ve *Špišských modlitbách* z roku 1480. Nicméně v tomto případě, nejspíše, jak se domnívá V. Blanár, jde o vliv polštiny.

Z 16. a z první poloviny 17. století je výrazů od základu *-mlov-* doloženo nejvíce, z 18. století je jich už zase poměrně málo – náboženská literatura upřednostňuje tvar *-mluv-*. V administrativně-právních textech se používají základy

[32] Jediné doklady na základ *-mlov-* v češtině, jak píše V. Blanár, jsou v překladu latinské listiny z roku 1480, vyhotoveném kolem poloviny 16. století. Listina vznikla v Liptovském sv. Jánu a obsahuje početné slovakismy (srov. Blanár: 1969, s. 220).

oba, ale *-mluv-* je v nich přeci jen častější než *-mlov-*. Pozdější doklady se základem *-mlov-* nalezneme pak hlavně v různých svědeckých výpovědích a v soudních protokolech. V textech lze pozorovat stopy živé, hovorové řeči. *„O zaradení do domáceho morfologického a slovotvorného systému svedčia formy vymlávanie, rozmlôvanie, zmlova/zmlôva“* (Blanár: 1969, s. 221). V. Blanár dokládá existenci kořene *-mlov-* těmito příklady:

mlovit(i), zmlovit(i) sa, zmlova, zmlôva, úmlova, rozmlovit(i), rozmlovat(i), rozmlôvanie (tzn. rozhovor), vymlovat(i) sa, vymlávanie, pomlávit(i) (tzn. pohovoriť si, pohovárať sa), prímlovit(i) sa, prímlova.

V textech z 15. a 16. století se objevují i doklady na *przimlowu* a *przimlowiti* – podle V. Blanára jde o projev toho, že ve starších písemnostech i slovenská slova dostávala českou grafickou podobu. Základní variantu v tomto období ale představuje varianta s *-u-*. V některých památkách se využívají podoby s *-o-* důsledně (jako příklad uvádí soukromou korespondenci z jiho-středoslovenské oblasti), a v jiných památkách se naopak nacházejí obě varianty vedle sebe, nejčastěji při odvozeninách (*zmlova – zmluviti*). Některé varianty jsou doloženy pouze od základu *-mluv-*: *odmlúvat(i)*, *omlúvat(i)*, *namlúvat(i)*, *výmluvnosť*, *prímluvník*, *prímluvca* a další. Varianty s *-o-* se nejvíce vyskytují ve středoslovenské oblasti, západní a východní Slovensko je zastoupeno méně. V 17. století tvary od základu *-o-* pomalu mizí, především v památkách vyššího stylu. Anton Bernovák, *Kamaldulský slovník* (1763) a *Kamaldulské Písmo* už jednoznačně upřednostňují variantu s *-u-*[33]. V 18. století pokračuje ústup těchto kořenů s *-o-*, pouze v rukopisném slovníku *S. Michaliaka*, kde při hesle: *„ich mache einen Vertrag“* je překlad *„Smlawu činim“*. Tímto se nám varianty pro pojem *Vertrag* rozšiřují o další člen: *zmlova – zmlôva – zmlava*. Pro německé sloveso *sagen* uvádí *Michaliak* ekvivalenty: *prawim*, *mluwim*.

Zánik varianty s *-o-* nepostupoval rovnoměrně. Jak konstatuje V. Blanár, bohatá slovní čeleď se základem *-mlov-/-mlav-* se zachovala v gemerském nářečí. Zde jsou doklady zachycené V. Blanárem:

zmlovič sä (dohovoriť sa), *zmluva* (schopnosť hovoriť, artikulovať), *primlovič sä* (prihovoriť sa), *primláväč sä* (prihovárať sa), *prímluva* (zriedkavejšie) (príhovor,

[33] Výraz nemlowniatko je pouze jen ojedinělý a překvapivý doklad (vice Blanár: 1969, s. 225).

prihovorenie (sa)), *premlovič* (prehovoriť (niekoho)), *premlovič sä* (prehovoriť sa (s niekým)), *premláväč* (prehovárať (niekoho)), *premláväški emoc.* (prehovárania – pl.), *vimlovič sä* (vyhovoriť sa), *vímlovka* (výhovorka), *vimláväč sä* (vyhovárať sa), *vimláväški emoc.* (výhovorky), *vímlova* (zriedkavejšie) (výslovnosť, artikulácia, výrečnosť), *namlovič* (nahovoriť), *namláväč* (nahovárať), *namláväški emoc.* (nahováranie), *odmlovič* (odhovoriť, odradiť (niekoho od niečoho)), *odmláväč* (odhovárať, odradzovať (niekoho od niečoho)), *odmláväški* (odhovárania – pl.), *omlovič* (ohovoriť), *omláväč* (ohovárať), *omláväški emoc.* (ohováranie, ohovárania – pl., ohováračky), *omluva* (zriedkavejšie) (ospravedlnenie), *zamlovič* (niečo) (zahovoriť), *zamlovič sä* (dlho sa rozprávať, zahovoriť sa), *zamláväč* (zahovárať, odvádzať pozornost), *domlovič* (niekomu) (vyčítavo vyhovoriť), *domlovič sä* (s niekým) (dohovoriť sa – 1. dohodnuť sa o niečom, 2. dorozumieť sa napr. rečou v cudzom jazyku), *domláväč* (niekomu) (dohovárať, vyčítavo hovoriť, vyčítať (niekomu niečo)), *rozmlovič sä* (s niekým) (porozprávať sa, pozhovárať sa, poradiť sa, potešiť sa rozhovorom (s niekým)).

Pro doplnění, živá varianta s *-u-* se, jak píše V. Blanár, uchovala na okrajové západoslovenské oblasti.

Jak je tedy vidět, vedle základu *-mluv-* se ve slovenštině vyvinul ještě odvozovací základ *-mlov-*, který je při zkoumání slovní čeledi od základu *-mluv-* v dějinách slovenské lexiky nutno brát v potaz. Slova se základem *-mlov-*, na která, jako na součást slovní zásoby slovenštiny, V. Blanár obrátil svou pozornost, nebyla však v pozdějších lexikografických příručkách zachycena – na rozdíl od lexémů se slovotvorným základem *-mluv-*, které ve slovenštině překonaly zajímavý kodifikační vývoj.

Anton Bernolák, ve svém *Slowáru* jako součásti kodifikace spisovné slovenštiny na bázi kulturní západoslovenštiny, zaznamenal totiž velkou řadu slov, která jsou utvořena na základě kořenu *-mluv-*. Z velkého objemu zachycených slov vybereme „na ukázku“ jen několik. Pro tentokrát nebudeme řešit hodnocení, naznačení příznakovosti jednotlivých slov, která A. Bernolák do svého *Slowára* zařadil. Nebudeme řešit, která slova *Bernolák* považuje za slovenská, a která jsou podle něj výpůjčkami z češtiny. Na tuto tematiku bernolákovštiny (mimo jiné) bychom rádi navázali v naší další práci, proto nyní některá heslová slova pouze vyjmenujeme:

bohomluwňík, dlúhomluwnosť, dobromluweňí, domlúwať, krasomluwňík, krátkomluwňe, marňemluwňe, medzimluwič, mluwa, mluwač, mluweňí, mluwiť, namlúwať, nemluwňátečko, newimluwnosť, odmluwiť, omlúwať, pomlúwať, predmluwiť, premluwiť, umluweňí, umluwiť, welikomluwnosť, wímluwa, wimluwiť, zamlúwať, zamluwiť.

Jako doklad toho, že lexémy se základem *-mluv-*, které A. Bernolák ve *Slowáru* zachytil, byly v bernolákovštině opravdu živé, můžeme vzpomenout dílo jednoho z nejvíce aktivních členů první generace bernolákovského hnutí Juraje Fándlyho, ku příkladu jeho dílo: *Dúwerná zmlúwa mezi Mňíchom a diáblom* (1789)[34].

„Predmlúva: Písal som tuto kňišku pre naších mladích kňazov, prešporskích chovancov, kterí čítajíce v ňéj mojú domajšú vimluvnost, ze svojím chvalitebním usiluváňím napravili ju v mnohích místách podla regule novéj dobropisebnosti našeho slavného slovenského národu, abi sa uš jednúc v temto učeném, osvíceném osemnástem stoletu jako inších jazikov, tak aj téjto našej, z prvňích materinskích rečí znamenitéj vymluvnosti, dobropisebnost aj dobrovimluvnost z hlbokích tmí na svetlo vivinula. Kdo chce veďet, jaká je običajná domajšá každodeňňá slovenskéj reči vímluvnosť, jaká je podla dobropísebnosti čistotná slovenčina, ňech čítá túto kníšku, najde obidvoju v ňéj. Kterí Slovák chce biť pre učeních ludí vimluvňí, ten ňech sa drží slovenskéj dobropisebnosti, kterí mladí kňaz bude kazatel a ňeví kďe, ten sa potom ze svojej dobropisebnéj vimluvnosti lachko može šikuvat k reči svojích poslucháčov, mezi jakích prinde. Lebo ináč hovoríme okolo Trnavi, ináč ríkajú aj mlúva za Bílíma horami, ináč vravá v Orave, ináč hútora v Šarišu i ve Spiše, ináč rozprávajú inďe“ (Fándly: Dúverná zmlúva)[35].

V krátkém úryvku z Fándlyho předmluvy se vyskytuje několik derivátů s kořenem *-mluv-*, a to (již dobovým pravopisem): *wimluvnost/wímluvnosť*,

---

[34] Plný název a průvodní údaje: *Dúwerná zmlúwa mezi Mňíchom a diáblom o prwních Počátkoch, o starodáwních, ag o wčulájších Premenách Reholňíckích. — Kterú spísal we štirech Stránkách pre mladích Presporskích Kňazow Juro Fándly Nahácki Farár w Arci-Biskupstwí Ostrihomském. — Witlačená z Nákladom tích istích mladích Knazow. — Z Dowolením Cisárskég Králowskéj Censúri. — W Presporku, Z Literámi Gána Michala Landerera, urozeního z Fiškútu.*

[35] Celé dílo Juraje Fándlyho je k dispozici na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1269/Fandly_Duverna-zmluva/1.
Citovaný text je čtenářským „vědecko-populárním“ vydáním Fándlyho díla, které text v něčem přibližuje pro lepší čtenářský zážitek dnešnímu pravopisu. Vydavatel J. Tibenský k tomu v poznámkách k vydání napsal: *„Snažil som sa však v nijakom prípade nenarušiť smysel, štýl, jazyk a umelecký charakter Fándlyho diela a odstrániť všetko, čo bez ujmy tejto zásady ruší dnešného čitateľa. […]Tak som prepísal podstatné mená z veľkej písmeny na malú, ďalej som písal j miesto g, v miesto w, j miesto i (ale len v spojke aj — ai). Určité zásahy do textu som urobil pri úprave kvantity a interpunkcie“.*

dobrowimluwnost, mlúwiť (psaní krátkých a dlouhých vokálů, jakož i měkčení ť Fándlymu kolísá). Kromě záznamu fungování slovesa *mluviť* a jeho derivátů je v této ukázce z hlediska verb dicendi důležité zachycení lokalizace regionálního rozšíření jednotlivých sloves: *„Lebo ináč hovoríme okolo Trnavi, ináč ríkajú aj mlúva za Bílíma horami, ináč vravá v Orave, ináč hútora v Šarišu i ve Spiše, ináč rozprávajú inďe“.*

Další vývoj slovesa *mluviť* a jeho derivátů ve slovenštině druhé poloviny 19. století naznačuje V. Blanár ve své stati *K terminologii v matičných rokoch* (1963). Uvádí tu, kromě jiného, že v 70. letech 19. století patřilo slovo *mluva* do synonymické řady *reč – jazyk – mluva – nárečie*. V dalším vývinu se tato řada rozpadla, jednak z příčiny pojmové diferenciace v jazykovědné terminologii, ale také z důvodu ústupu slov utvořených od základu *-mluv-* z celonárodního používání. *„Kontinuita výskytu slova mluviti (mloviti, porov. tiež smlova) od slovenských písomností 16. storočia a lexikografických diel po matičnú dobu a až po zvyšky v slovenských nárečiach potvrdzuje názor, že je to slovo, ktoré patrilo až do matičných rokov do slovenskej celonárodnej slovnej zásoby. Zo spisovného úzu matičných rokov je spolu s ďalšími odvodeninami od základu mluv- bohato doložené“* (Blanár: 1963, s. 265).

Skupina slov od kořene *-mluv-* ustupovala ze spisovného jazyka postupně. Slovník Josefa Loose z roku 1870 už sloveso *mluviť* neuvádí. Lexém *mluvnica* se tu hodnotí jako zastaralá, *mluva* jako zastaralá knižní a místo *mluvidlá* se doporučují *hovoridlá*. *Mluvčí* se hodnotí jako české slovo.

V matičních letech mělo slovo *mluva* dva významy, 'reč' a 'hovor' – a vstupovalo s lexémy *reč* a *hovor* do synonymických vztahů. Po ústupu lexémů s kořenem -mluv- zůstaly ve slovenštině jen lexémy *reč* a *hovor. „Výsledok pojmovej a výrazovej diferenciácie je taký, že jednému pojmu odpovedá dnes jeden výraz“* (Blanár: 1963, s. 266). Zatímco tedy v současné slovenštině do synonymického vztahu vstupují jen slova *reč* a *hovor* (*hovor* je, podle KSSJ, zahrnut ve čtvrtém významu slova *reč*), v češtině stále jsou ve vztazích synonymie (s možností terminologické specifikace, která se dále promítá do derivačních vztahů) všechna tři slova *hovor* i *mluva* i *řeč.*

Ústup lexémů s kořenem *-mluv-* ze spisovné slovenštiny byl však postupný. Samuel Czambel se ve svých pracích snažil slovenštinu očistit od cizích prvků, ale co se týče slovesa *mluviť* a jeho derivátů, s jejich nahrazováním lexémy s jinými kořeny nesouhlasil. Doslova říká: *„Za Štúrovskej doby spisovatelia slovenskí usilovali*

sa spisovný jazyk slovenský do krajnosti soslovenčiť; 'mluvit", 'mluva' nie sú slovenské, a preto hľadeli jich nahradzovať slovenskými 'hovorit", 'hovor', a vo Slov. Pohľadoch posovenčili 'mluvnicu' na 'hovornicu' (1851. II., 215/2). Hodža vo Větíne (15) užil miesto 'mluvnica' slova 'slovnica' od 'sloviť", ktorého výrazu použil bol vo svojej všeslovanskej mluvnici Mat. Majar. 'mluva' a 'mluvit" vžily sa do spisovného jazyka tak, že o jich vykorenení nemôže byť ani reči. Tým stalo sa, že novotvorené slová: hovornica a slovnica životom prijaté neboly" (Czambel: 1887, s. 126).

S. Czambel do slovníku, který je součástí kodifikačního díla *Rukoväť spisovnej reči slovenskej (1902),* zařadil čtyři slova od kořene *-mluv-*:

mluvnica, smluva, smluviť sa (spolu), výmluva.

Mimo slovníček ale S. Czambel používá několik dalších slov od kořene *-mluv-* ve svém teoretickém opisu slovenštiny, který slovníku předchází. Tam můžeme najít slova:

predmluva, mluvnický, mluvnicky, mluvidlo, mluva, nemluvňa, rozmlúvať, rozmluva, omluviť, primlúvať.

Nejčastější slovo v teoretické části je *mluva* se 17 výskyty, dále *mluvnický* se sedmi, *mluvidlo* se čtyřmi výskyty, *predmluva* se objevuje dvakrát. Ostatní slova mají po jednom výskytu.

Přes Czambelovo přesvědčení o vžitosti a udomácněnosti slovesa *mluviť* vývoj šel pomalu jinam. Na S. Czambela navázala ještě Pravidlá slovenského pravopisu v roce 1931, jejichž hlavním redaktorem byl V. Vážný. Od té doby se sloveso *mluviť* a většina jeho derivátů postupně odsunuly na okraj slovní zásoby spisovné slovenštiny.

Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1931, jak bylo naznačeno výše, vrací do slovenštiny opět větší řadu slov utvořených od kořene *-mluv-*. Bylo to dáno tendencí slovenštinu co nejvíce přiblížit češtině. Za slovenské se tedy považuje sloveso *mluviť*, k tomuto slovesu ještě přistupuje sloveso *omluviť*. Zbytek slov jsou substantiva, adverbia a adjektiva.

Ještě jednou se zmíníme o *Rukoväti spisovnej reči slovenskej*. PSP 1931 sice na *Czambela* v mnohém navazují, ale všechna slova, která má S. Czambel, v PSP 1931 nekodifikována nebyla. Budeme-li vycházet z *Czambelova* slovníku, Vážný

proti němu ve svých PSP nemá sloveso *smluviť sa*. Pokud bychom počítali i se slovy, která má Czambel použita mimo slovníček, v PSP chyběla slova:

mluva, rozmlúvať, rozmluva, primlúvať.

Další Pravidlá slovenského pravopisu, která vyšla v roce 1940, se snažila eliminovat nežádoucí vlivy češtiny. Počet slov od kořene *-mluv-* sice mírně narostl, ale téměř každé slovo bylo označeno hvězdičkou – která značí, že dané slovo je nesprávné, nespisovné – a zároveň opatřeno jiným doporučeným ekvivalentem. Proti 22 derivátům od kořene *-mluv-* v PSP 1931 stojí v PSP 1940 derivátů celkem 27. Z toho bylo 9 derivátů slovesných proti zmíněným dvěma slovesům v PSP 1931 (nicméně ani jedno z 9 sloves nebylo hodnoceno jako správné). PSP 1940 přijímají jako spisovná slova:

mluvidlá, mluvnica, nemluvňa, pravdomluvný, predmluva, smluva. V jednom významu bylo chápáno jako spisovné i substantivum *úmluva* a to ve významu *„archa úmluvy“*.

Zpracování slov se slovotvorným kořenem *-mluv-*, tak jak je zpracovala PSP 1931, se stalo předmětem úvahy v časopise *Slovenská reč* z ročníku 1934-35. V rubrice Rozličnosti se tu řešil problém o použití slovesa hovoření *mluviť* a hlavně o využití (respektive náhradě) výrazu *mnohomluvný*. Nejprve se konstatuje, že sloveso *mluviť* nemá ve spisovné řeči místo a dále, že při slovese *mluviť* je *„v Pravidlách znak rovnosti, za ktorým nasleduje slovo hovoriť. No pri hesle hovoriť neuvádza sa 'mluviť". To teda značí, že Pravidlá odporúčajú v duchu spisovného úzu hovoriť a. 'mluviť" pokladajú za zbytočné“*. Následně je zdůrazněno, že: *„v Slovenskej reči upozornili už viacerí na to, že v slovenčine treba vyhýbať slovám, utvoreným z koreňa 'mluv-'“* (Slovenská reč: 1934, s. 190). To je pak ostatně, jak jsme viděli, v Pravidlech v roce 1940 uváděno do praxe. V drobné úvaze nad tím, jakým výrazem nahradit (tehdy asi hodně používané?) slovo *mnohomluvný*, které ovšem Pravidla 1931 vůbec nezachycují, si pomáhá SR pohledem do staré slovenštiny a na jejím základě doporučuje místo slova *mnohomluvný*, vytvořeného ze slovensky nesprávného kořenu *-mluv-*, používat slovo *mnohorečný*, které se ve staré slovenštině objevuje jako ekvivalent pro český výraz *mnohomluvný*[36] (Slovenská reč, 1934, s. 190 – 191).

[36] Je tu vzpomínáno také slovo *mnohovravný*, jako ekvivalent pro *mnohomluvný*, ale je konstatováno, že ač je správně utvořené a srozumitelné, ze živé řeči známé není, proto se jeho použití nedoporučuje

Podobný příklad, jaký je zmiňován ve Slovenskej reči, jsme v PSP 1931 objevili i u slov *výrečný* a *výrečnosť*. Zatímco u hesla *výmluvný* je uvedeno slovo *výrečný* bez rovnítka, pouze jako synonymum, při hesle *výrečný* rovnítko je a za ním se uvádí slovo *výmluvný*. Pokud by platil předpoklad o vztahu heslového slova a slova za rovnítkem uvedený v Slovenské řeči, v tomto případě by PSP 1931 před lexémem *výrečný* doporučovala lexém *výmluvný*. V tom samém hesle u slova *výrečný* je pak po středníku uvedeno (přihnízdováno) slovo *výrečnosť*. Za slovem *výrečnosť* je taktéž rovnítko a za ním následuje slovo *výmluvnost*. *Výmluvnosť* nicméně vlastní heslo nemá.

Ve srovnání s nastíněným vývojem kodifikace je zajímavé zpracování lexémů s kořenem *-mluv-/-mlúv-* v prvním akademickém slovníku spisovné slovenštiny, v SSJ. Derivátů od slovního základu *-mluv-* je najednou téměř dvakrát tolik, je jich 47. Některá slova jsou nově zachycena a některá předtím zpracovaná naopak chybí – zajímavé je, že ta co chybí, jsou z velké části slovesa, která v minulých kodifikacích vzpomenuta byla. Ze sloves chybí lexémy:

domlúvať, mluviť, namlúvať, odmlúvať a zamlúvať;

a tuto slovesnou řadu doplňují další chybějící neslovesné deriváty:

domluva, mluvnický, mluvničný a výmluva.

Celkem tedy oproti minulosti z kodifikace „zmizelo“ 9 slov. Chtělo by se říci, že ze slovenštiny „zmizely“ výrazy, které jsou na české straně slovy od tohoto kořenu *-mluv-* těmi z nejfrekventovanějších. SSJ tedy vůbec nezachycuje sloveso *mluviť* a ponechává jen malou skupinu sloves – celkem devět – ale ani jedno z nich není zpracováno jako nepříznakové a typické pro současný spisovný jazyk. Ve slovníku „zbyla“ tato slovesa:

omlúvať (sa), *omluviť (sa)* – která jsou opatřena kvalifikátorem *český; pomlúvať – kniž. zastar.*; *primlúvať sa, primluviť sa – kniž. zastar*; a *umluviť (sa) – zastar*.

Největší nárůst v tomto slovníku zažila substantiva, je jich celkem 27 – tedy větší polovina z celkového počtu slov – z nichž úplně nových je 14 slov (upozorňujeme ale, že ne všechna slova, která se v SSJ zachycují nově – oproti PSP 1931 a 1940 – jsou ve slovenštině slova úplně nová. Některá z nich, jako například

(Slovenská reč: 1934, s. 191). Současná kodifikace se ke vztahu slov *mnohovravný* a *mnohorečný* staví obráceně.

slovo *mnohomluvnosť*, *pomluvač*, či *rozmluva* uvádí ve svém Slowári už Anton Bernolák). Namátkou jsou oproti oběma Pravidlům nová tato substantiva:

bruchomluvec, kvetomluva (knižz. zastar.), mluva (knižz. zastar), nadzmluvný, pomluvač (knižz. zastar.), zmluvník (práv.) či znakomluva (knižz.).

Ze všech 44 slov, uvedených v SSJ, jedině *bruchomluvec*, *nemluvňa*, *zmluva*, *zmluvník* a *nadzmluvný* nejsou zpracována jako příznaková (nebudeme-li počítat kvalifikátor práv.), a jsou tedy plnohodnotnými spisovnými slovy. Bylo to nejspíše dáno neexistencí lepšího pojmenování ve slovenštině, či potřebou pojmenovat nové věci – například tedy pro pojmenování toho 'kto zdanlivo vie hovoriť bruchom' tehdy žádné synonymum kodifikováno nebylo (což by ale nemuselo nutně znamenat, že neexistovalo), až v dalším kodifikačním díle, v KSSJ, bylo toto slovo nahrazeno výrazem *bruchovravec*. Slovo *zmluva* a jeho deriváty *zmluvný* a *zmluvne* a slovo *nemluvňa* přežily, jak bylo ukázáno výše, dodnes (zaniklo slovo *zmluvník* a *nadzmluvný*). Do dnešní doby, podle záznamu v SSS, přežil i výraz *omluvenka*, ač všechna kodifikační díla, ve kterých je výraz zachycen (PSP i SSJ), žádají místo něj používat raději slovo *ospravedlnenie* (PSP 1931 připouští ještě *omluvu* a *omluvenie*). Ještě se žádá dodat, že v pravopise předpony lexému *zmluva* a jeho derivátů se v SSJ odráží pravopisná reforma z r. 1953, takže se liší od podoby *smluva* v PSP 1931 a 1940, která odpovídá starší pravopisné konvenci

Ještě jedna zajímavost na konec: existuje celkem třináct slov, která zachycují jak PSP 1931, tak i Pravidla 1940 i SSJ. Z těchto 13 slov pouze dvě slova nebyla za celou tu dobu nijak příznaková – tzn., nebrala se ani jako zastaralá, ani jako nespisovná atd. Byla to tato slova – *nemluvňa* a *smluva/zmluva*. (Žádá se připomenout, že KSSJ lexém *nemluvňa* už nicméně za příznakový považuje, když jej označuje za knižní slovo.) A naopak slovo *omluvenka* se cítí po celou tu dobu jako slovo nespisovné.

Slovem: v SSJ sice došlo k výraznému nárůstu počtu slov utvořených od slovotvorného kořene *-mluv-/-mlúv-* (47), nicméně pouze sedm nemělo žádný kvalifikátor a patřilo tedy do centra slovní zásoby. Ostatní slova, většinou opatřena kvalifikátory knižní či zastaralý, byla z živého jazyka i kodifikace postupně vytěsněna a další kodifikační dílo KSSJ uvádí z této skupiny 44 slov už jen pět výrazů (jedno slovo navíc zachytil SSS).

3.2.2 Porovnání s českou kodifikací kořenu *-mluv-*

Jak bylo řečeno, slovotvorný kořen *-mluv-* (v češtině se k němu přidává ještě alternovaný kořen *-mlouv-*) je jeden z nejvytíženějších slovotvorných kořenů sloves hovoření v češtině. Z tohoto hlediska je ve srovnávacím pohledu přirozeně mimořádně zajímavé – a z komunikačního hlediska důležité – jaké je postavení lexémů s kořenem *-mluv-* v češtině mezi ostatními lexémy lexikálního pole verb dicendi a zejména jaké jsou jejich slovenské ekvivalenty. Vzhledem k šíři tohoto „podtématu" naší práce můžeme zde jen stručně načrtnout některé aspekty vzájemných vztahů. V přístupu k dané otázce ze strany slovenštiny jsme zkonfrontovali všech 61 slov od kořene *-mluv-* která byla za dobu od roku 1902, kdy vyšla *Rukoväť spisovnej reči slovenskej*, zachycena ve slovenských lexikografických příručkách s českým jednosvazkovým slovníkem SSČ. Pouze pět slovenských slov od tohoto kořene SSČ neobsahuje:

kvetomluva, *nemluvnosť*, *pomluvač*, *zmluvník* a *znakomluva*.

SSČJ (i PSJČ) ovšem tato slova – vyjma *znakomluvy* – obsahoval všechna.

Z tohoto hlediska je tedy zajímavé slovo *znakomluva*, v SSJ zachycené jako knižní s významem 'vyjadrovanie sa pomocou znakov'. Ani v jednom českém slovníku (SSČ, SSJČ, PSJČ) se toto slovo nevyskytuje. Zdálo by se, že před námi stojí slovenské slovo, které v češtině neexistuje. Ukázalo se však, že tak jednoduché to nebude – slovo je zachyceno v *Česko-německém slovníku* Františka Št. Kotta, který vznikal mezi lety 1878 – 1893[37]:

znakomluva, y, f. = mluva znaky. Nár. listy

I když výskyt slova v Kottově slovníku nemůžeme – vzhledem k množství slovenských slov zaznamenaných v tomto slovníku – považovat za potvrzení toho, že jde o české slovo, *Národní listy* jako zdroj dokladu pravděpodobně jeho českost potvrzují.[38] Pokud jde o doložený textový život slova *znakomluva* v češtině, Český národní korpus ho nezachycuje, internetové vyhledávače však přivedou k výskytům *znakomluvy* ve významu 'posunková řeč' a vzácně také 'sémiotika'.

Z dalších slovensko-českých rozdílů lexémů s kořenem *-mluv-* můžeme uvést singulár *mluvidlo*, který se vyskytuje v textu S. Czambela, zatímco v češtině je lexém pomnožný (*mluvidla*), tak ostatně jako *mluvidlá* i v PSP 1931 a 1940, která

[37] Stránka slovníku je: http://kott.ujc.cas.cz/.

[38] Velmi zajímavé by bylo porovnat Bernolákův *Slowár* s tehdejší slovní zásobou češtiny, což ale bohužel přesahuje rámec této práce. Nicméně do budoucna to pokládáme za velkou výzvu. (Pro úplnost, slovo *znakomluva* se v Bernolákově *Slowári* neobjevuje.)

s lexémem ve spisovné slovenštině počítají. PSP 1931 zachycují ještě adjektivum *mluvničný* (je doloženo v textech starších slovenských autorů), které není zpracováno v českých výkladových slovnících. Při širším pohledu do lexikálních zdrojů však adjektivum *mluvničný* můžeme nalézt v Jungmannově i Kottově slovníku.

Že naopak čeština ve svém repertoáru bude mít slova od kořene *-mluv-*, která ve slovenštině neexistují (respektive neexistovala v lexikografickém zpracování od roku 1902) je více než jisté. Vždyť jen samotný SSČ kodifikuje od kořene *-mluv-/-mlouv-* 104 derivátů, což je o 43 derivátů víc, než kodifikovaly všechny slovenské příručky (Rukoväť, PSP 1931, 1940, SSJ, KSSJ) dohromady. Z typicky českých slov od tohoto kořene, nacházejících se v SSČ, uveďme na ukázku alespoň několik:

mluvítko (slov. *mikrofón*), *mluvka* (*vravko, táraj*), *nemluva* (*mumo, ťuťo*), *nesmlouvavý* (*neústupný, pevný*), *promluva* (*prejav, príhovor*).

A co tedy stojí oproti českému slovu utvořenému od kořene *-mluv-* ve slovenštině? Většinou ekvivalenty utvořené od slovotvorných kořenů jiných slovenských slov hovoření *-hovor-*, *-vrav-*, či *-rozpráv-*, případně *-reč-* a *-poved-*. Uvedeme několik příkladů (na základě zpracování v ČSS):

břichomluvec – bruchovravec

domluvit – 1. dohovoriť, dopovedať 2. dohovoriť (komu), napomenúť (koho) 3. d. (si) dohovoriť si, dohodnúť si

málomluvný – málovravný

mluva - reč[39]

mluvčí – 1. hovoriaci, rečník 2. tlmočník, zástupca, predstaviteľ 3. tlačový tajomník[40]

mluvidla – pomn. lingv. hovoridlá (rečové orgány)

[39] ČSS uvádí jako ekvivalent k českému *mluva* jenom *reč*. Situace je však, i když jde o „hlavní“ slovníkový ekvivalent, složitější – ukazují to např. i doklady ve slovensko-českém paralelním korpusu (co by stálo za podrobnější analýzu). Mezi textovými ekvivalenty opakovaně vystupují i substantiva *hovor* a *jazyk*. V dokladech paralelního korpusu se sice nenachází, ale jako ekvivalent může v jistých kontextech fungovat i substantivum *vrava*. Pro srovnání – u adjektiva *mluvní* v ČSS už jako ekvivalent kromě *rečový* figuruje i *jazykový*.

[40] U lexému *mluvčí* můžeme ve slovenštině ukázat na specifický vývin ekvivalentu. ČSS ještě nezachytává ve významu 'tlačový tajomník' existenci lexému *hovorca*, který se ve slovenské slovní zásobě objevil a byl reflektován v nové společenské situaci konce 80. let. Zajímavá je skutečnost, kterou uvádí M. Pisárčiková, že lexém *hovorca* začali používat slovenští exiloví žurnalisté v době, kdy byl ještě ve slovenském prostředí neznámý (k reflexi neologismu *hovorca* mluvčími slovenštiny srovnej Nábělková, 2013b).

mluvný – 1. zhovorčivý, hovorný, rečný 2. vravný (ktorý sa dobre, ľahko hovorí)

namluvit – 1. nahovoriť, pohovoriť, navravieť, narozprávať; natárať 2. nahovoriť (ženícha, nevestu)

odmluva – odvrávanie

promluvit – 1. prehovoriť, prevravieť 2. porozprávať sa, pohovoriť si 3. prehovoriť, prerozprávať 4. prevravieť, začat hovoriť, nadobudnúť reč

přimluvit se – prihovoriť sa, privravieť

rozmluva – rozhovor, hovor

výmluva – výhovorka

vymluvit – 1. vyvravieť, vyhovoriť 2. zastar. vypovedať, vysloviť

vymluvit se[1] *– vyvravieť sa, vyhovoriť sa, vyrozprávať sa*

Jak je vidět, proti jednomu českému kořenu *-mluv-* stojí v jednotlivých případech vlastně všechny slovotvorné kořeny základních slovenských sloves hovoření.

Nejvíce vytížený kořen, který stojí proti českému kořenu *-mluv-* je ve slovenštině kořen *-hovor-*. ČSS obsahuje 142 slov od kořene *-mluv-*. Téměř polovina (69) z nich má ve slovenštině ekvivalent od slova s kořenem *-hovor-*. Slovotvorný kořen *-vrav-* o moc nezaostává, slovník zaznamenal 42 ekvivalentů s tímto kořenem. Co je ale příznačné, je to, že lexémy s kořeny *-vrav-* a *-hovor-* se jako ekvivalenty hodně překrývají, jak je vidět i v ukázce nahoře – celkem ve 22 případech stojí jako překladové ekvivalenty synonyma s těmito kořeny vedle sebe (a bylo by možné, aby takových případů bylo i více). Není divu, jak už bylo naznačeno výše (i když sama autorka tvrzení dále přiměřeně relativizuje), sloveso *hovoriť* a *vravieť* charakterizuje *„úplná významová totožnosť a zhodná spájateľnosť“* (Pisárčiková, 1978). Pro lepší představu můžeme uvést pár příkladů z KSSJ – ze zpracování lexémů s kořenem *-vrav-* je vidět jejich synonymnost s lexémy s kořenem *-hovor-* (a v některých případech i s deriváty s dalšími kořeny verb dicendi):

dovrávať *nedok. dohovárať*

dovravieť *dok. dohovoriť*

navravieť *dok. 1. nahovoriť 2. narozprávať*

prevravieť *dok. prehovoriť*

privravieť sa *dok. prihovoriť sa*

vravieť *nedok. hovoriť*

nevraviac o *predl. nehovoriac o*

vravný *príd. zhovorčivý; výrečný*

Jak jsme viděli, tato synonymie se promítá i do zpracování ekvivalentů v ČSS; ne však ve všech případech, kde by to bylo možné. Na druhé straně zde musíme podotknout, že v některých případech synonymnost derivátů s kořeny *-hovor-* a *-vrav-* neexistuje, a to z důvodu, že buď neexistuje některý z derivátů, nebo pokud ano, tak se významově rozcházejí. Srov. např. zpracování některých slov v ČSS:

mluvit*, -ím, -í nedok.*

1. vravieť, hovoriť

2. (ke komu; s kým) rozprávať sa

3. (s kým) zhovárať sa (priateliť sa; mať známosť)

4. (komu do čeho, hovor. do koho) dovrávať, dohovárať (komu)

promluvit*, -ím, -í dok.*

1. prehovoriť, prevravieť

2. porozprávať sa, pohovoriť si

3. prehovoriť, prerozprávať

4. prevravieť, začať hovoriť, nadobudnúť reč

přemluvit*, -ím, -í dok.*

1. prehovoriť, prevravieť, nahovoriť, navravieť: (získať rečou)

2. film. prehovoriť (dabovať)

přemlouvat*, -ám, -ají nedok.*

1. prehovárať, prevrávať, nahovárať, navrávať

2. film. prehovárať (dabovať)

vymluvit*, -ím, -í dok.*

1. vyvravieť, vyhovoriť

2. zastar. vypovedať, vysloviť

vymlouvat*, ám, -ají nedok. vyvrávať, vyhovárať*

Sloveso *dovravieť* by mohlo např. být i mezi ekvivalenty u slovesa domluvit, ale není tam:

domluvit*, -ím, -í dok*

1. dohovoriť, dopovedať

2. (komu) dohovoriť (komu), napomenúť (koho)

3. d. (si) dohovoriť si, dohodnúť si

Příkladem ekvivalentů, kdy synonyma s kořeny *-hovor-* a *-vrav-* neexistují (narozdíl od lexému *mluva*, kde jenom nejsou zachyceny – srov. pozn. 39), může být slovo *promluva* se slovenskými ekvivalenty jen od kořene *-hovor-* (*príhovor*, *prehovor*).

***promluva**, y ž.*

1. prejav, príhovor

2. lingv. prehovor

***promluvový** príd. prehovorový*

V lingvistické terminologii vzniklo v souvislosti s neexistencí derivátů s kořenem *-mluv-* v současné slovenštině vícero zajímavých ekvivalenčních případů – možno zmínit ještě např. rozdílné řešení diference, která se v češtině vyjadřuje pomocí derivátů s rozdílnými kořeny verb dicendi *mluvený – hovorový* a ve slovenštině rozdílnými deriváty toho samého kořene *hovorený – hovorový*.

Nejméně často proti českému kořenu *-mluv-* stojí kořen *-poved-*, v ČSS je to pouze třikrát: (*domluvit – dopovedať, odmluviť – zried. povedať naprotiveň, vymluvit – zastar. vypovedať*).

Velmi málo vytížený kořen při ekvivalentech slov s českým slovotvorným kořenem *-mluv-* je v překladovém slovníku slovenské i kořen *-rozpráv-*, který byl zachycen pouze šestkrát (*mluvit – (ke komu, s kým) rozprávať sa, namluvit – narozprávať, namluvit se – narozprávať sa, promluvit – porozprávať; prerozprávať, vymluvit se – vyrozprávať sa*). Ukazuje se, že slova od kořene *-rozpráv-* vystupují jako ekvivalenty v situaci, když české sloveso stojí ve významu nějaké časově náročnější a důkladnější promluvy (srov. výklad vztahu sloves hovorieť a rozprávať u M. Pisárčikové, kap.

Slovotvorný kořen *-reč-* (alternované *-riec-*) je třetí nejméně vytížený kořen. Kořen *-reč-* se až na výjimky objevuje u slovenských ekvivalentů českého slova *mluva* a jejích derivátů a složenin. Vlastně téměř ve všech případech v ČSS, kdy české slovo s kořenem *-mluv-* mělo synonymum s kořenem *-řeč-*, stál na slovenské

straně ekvivalent s *-reč-* (např. *krasomluva – krasoreč, krasomluvec – krasorečník, mluva – reč, mluvčí – rečník, mluvný – rečný, výmluvnost – výrečnosť*).

Pro úplnost je třeba říci, že slova od slovotvorného kořene *-mluv-/-mlouv-* mohou mít ve slovenštině i ekvivalenty od úplně jiných slovotvorných kořenů, než jsme tu právě zmínili (někdy to nejsou lexémy slovenského původu, ale převzetí) – příklady jsou vybrány opět z ČSS:

cizomluv – lingv. zastar. barbarizmus (cudzí prvok v jazyku)

domlouvavý – 1. vyčítavý 2. čičíkavý, chlácholivý

mluvítko – mikrofón

mluvnický – gramatický

nemluva – mumo, mumák, mumko, ťuťo, ťuťko, ťuťmák, mumáčka, ťuťmáčka

nesmlouvavost – neústupnosť

omluva – ospravedlnenie

usmlouvat – zjednať (pri kúpe).

Přistavíme se ještě u českého substantiva *nemluva*, kterému se ve studii *Slovenské ekvivalenty k českým výrazom nemluva, nemota* (1974) věnovala Mária Ivanová-Šalingová. Je to zajímavé téma vzájemné ekvivalence expresivních lexémů, u kterých se ukazuje nemálo rozdílů a nalézt ekvivalenty není vždy jednoduché. Podle SSČ má *nemluva* význam 'nemluvný člověk'. Jak můžeme vidět výše, do slovenštiny se překládá výrazy: *mumo, mumák, mumko, ťuťo, ťuťko, ťuťmák, mumáčka, ťuťmáčka.* Jak píše i M. Ivanová-Šalingová – při slovech *mumák*, *ťuťmák* SSJ uvádí významy:

mumák[1]*, zried. i mumaj: pejor. neschopný, hlúpy človek, hlupák, chumaj; nadávka takému človekovi*

ťuťmák: hovor. pejor. kto sa správa, koná al. robí nešikovne, ťarbavo, pomalý, nešikovný, ťarbavý, pomalý človek, babrák (často v nadávke)

Tedy žádný význam 'nemluvný člověk', pouze 'neschopný, nešikovný či hloupý'. Takováto sémantika v českém slově nemluva jistě není. M. Ivanová-Šalingová podotýká, že *„vo vedomí však máme slovo mumák i ťuťmák vo význame* 'málo zhovorčivý, nezhovorčivý, málovravný, utiahnutý, zahriaknutý, nesmelý, nevýbojný človek'*. To je podľa našej mienky základný význam spomínaných expresívnych (pejoratívne zafarbených) výrazov“* (Ivanová-Šalingová: 1974, s. 168). Podle ní tedy ze slovníkového zpracování v SSJ význam 'nezhovorčivý člověk' vypadl a je nutné ho

v budoucím slovníkovém zpracování doplnit. Jen tak je také možno vysvětlit, proč Česko-slovenský překladový slovník při překladu slova *nemluva* tato slova (*mumák*, *ťuťmák* – a jejich deriváty) použil. Pokud si však v současnosti nějaký zvídavý čtenář tohoto překladového slovníku bude chtít, v zatím nejnovější kodifikační příručce slovenského jazyka KSSJ, najít význam slov *mumák*, *ťuťmák*, pravděpodobně bude nadále zmaten. KSSJ totiž v kodifikaci těchto slov žádné takové změny, jaké M. Ivanová-Šalingová ve svém článku žádala, neprovedl:

mumák: pejor. hlupák, trpák, chumaj (v nadávkach)

ťuťmák: hovor. pejor. nešikovný, pomalý, nie dosť bystrý človek, babrák.

Co říci závěrem? Ač slovenských ekvivalentů od slovotvorného kořene -mluv-/-mlúv-, případně od ryze slovenského lexikálního prvku, dublety *-mlov-* v historii slovenského jazyka mnoho nebylo, jejich historie je zajímavá a „pohnutá“. To, co jsme v této kapitole nastínili, je jen zlomek toho, co bychom ještě k této problematice chtěli dodat, rozsah práce už nám nicméně více nedovoluje. Myslíme si, že tato problematika je natolik zajímavá, abychom se k ní (my, či kdokoli jiný) v budoucích pracích ještě vrátili.

Srovnání kodifikace slov od kořene *-mluv-/-mlúv-* ve slovenštině (od roku 1902 do r. 2004)				
Rukoväť spisovnej reči slovenskej (1902)	**Pravidlá slov. pravopisu (1931)**	**Pravidlá slov. pravopisu (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**KSSJ (2003) SSS (2004)**
-	-	-	bruchomluvec	-
-	-	-	kvetomluva **kniž. zastar.**	-
-	-	*domluva = **dohováranie; dohovárka**	-	-
-	-	*domlúvať = **dohovárať**	-	-
-	málomluvný	-	málomluvný **správ. málovravný**	-
-	málomluvnost	-	málomluvnosť **správ. málovravnosť**	-
T: mluva	-	-	mluva **kniž. zastar.**	-
-	-	*mluvčí = **predstaviteľ, tlmočník, zástupca, rečník**	mluvčí **čes. správ. zástupca, tlmočník, rečník**	-
T: mluvidlo	mluvidlá	mluvidlá	mluvidlá **správ. hovoridlá**	-
-	mluviť = **hovoriť**	*mluviť = **hovoriť**	-	-
S: mluvnica	mluvnica	mluvnica	mluvnica **zastar.**	-
-	-	*mnohomluvný = **mnohorečný, mnohovravný**	mnohomluvný **zastar.**	-
-	-	-	mnohomluvnosť **zastar.**	-
-	-	*namlúvať = **nahovárať**	-	-
T: mluvnický, mluvnicky	mluvnický i mluvničný	-	-	-
-	-	-	nadzmluvný	-
-	-	-	námluvy **pomn. nár.**	-
T: nemluvňa	nemluvňa	nemluvňa	nemluvňa	nemluvňa **kniž.**
-	-	-	nemluvniatko **zdrob. expr.**	nemluvniatko **zdrob.**
-	nemluvný	-	nemluvný **kniž. zastar.**	-
-	-	-	nemluvnosť **kniž. zastar.**	-
-	-	*odmlúvať = **odhovárať, odvrkovať**	-	-
-	omluva	*omluva = **ospravedlnenie**	omluva **čes. kniž. zastar.**	-
T: omluviť	omluviť	*omluviť = **ospravedlniť**	omlúvať sa, omluviť sa, omlúvať, omluviť **čes.**	-
-	omluvenka, **lepšie omluvenie**, **omluva**, **ospravedlnenie**	*omluvenka = **ospravedlnenie**	omluvenka, **správ. ospravedlnenie**	omluvenka **správ. ospravedlnenie**
-	-	*pomluva = **ohovárka**	pomluva **kniž. zastar.**	-
-	-	-	pomluvač **kniž. zastar.**	-
-	-	-	pomluvačný **kniž. zastar.**	-
-	-	*pomluviť, pomlúvať = **ohovoriť, ohovárať**	pomlúvať **kniž. zastar.**	-
-	-	pravdomluvný	pravdovravný, **kniž. i** pravdomluvný	-
-	-	-	pravdovravnosť, **kniž. i** pravdomluvnosť	-
T: predmluva	predmluva	predmluva	predmluva **kniž. zastar.**	-
-	prímluva	*prímluva = **prihovorenie**	prímluva **kniž. zastar.**	-
T: primlúvať	-	*primlúvať sa =	primlúvať sa,	-

		prihovárať sa	primluviť sa **kniž. zastar.**	
-	prímluvca	*prímluvca = **príhovorca**	prímluvca **kniž. zastar.**	-
-	-	-	protimluva **kniž. zastar.**	-
T: rozmluva	-	-	rozmluva **kniž. zastar.**	-
T: rozmlúvať	-	-	-	-
-	samomluva	*samomluva = **monolog**	samomluva **zastar.**	-
S: smluva	smluva	smluva	zmluva	zmluva
-	-	-	zmluvník **práv.**	-
-	smluvný	-	zmluvný **práv.**	zmluvný
-	-	-	zmluvne	zmluvne
T: smluviť, **S:** smluviť sa	-	-	-	-
-	úmluva	*úmluva = **dohovor** (ale: archa úmluvy)	úmluva **zastar.**	-
-	-	-	umluviť , umluviť sa **zastar.**	-
S: výmluva	výmluva	*výmluva = **výhovorka**	-	-
-	výmluvný	*výmluvný = **výrečný**	výmluvný **kniž. zastar.**	-
-	-	-	výmluvne **kniž. zastar.**	-
-	výmluvnosť	-	výmluvnosť **kniž. zastar.**	-
-	-	*zamlúvať sa = **páčiť sa**	-	-
-	-	-	znakomluva **kniž.**	-
Vysvětlivky: **S** – slovo se vyskytuje ve slovníkové části, **T** – v textové části Rukoväti, ***** – slovo nespisovné				

Tabulka č. 4: Srovnání kodifikace slov od kořene *-mluv-/-mlúv-* ve slovenštině (od roku 1902 do r. 2004)

3.3 Konfrontace sloves hovoření v češtině a slovenštině podle českých a slovenských lexikografických příruček

Jak již bylo naznačeno v předchozích kapitolách, verba dicendi a jejich deriváty jsou v konfrontačním pohledu velké téma s mnohými shodami i rozdíly. Tuto kapitolu rozdělujeme na dvě podkapitoly. V každé přinášíme tabulku, z nichž první kompletuje slovesa hovoření (výtah je pořízen z kodifikačních příruček českého a slovenského jazyka)[41], a druhá tabulka je vytvořena výběrem derivátů utvořených od „našich“ sloves hovoření, tak jak byly zachyceny v překladových slovnících ČSS a SČS. Tato druhá tabulka tedy představuje hlavně pohled na české a slovenské ekvivalenty v tomto úseku sledované slovní zásoby.

Obraz, který zachycují předkládané tabulky, naznačuje šíři problematiky verb dicendi, kterou je možno při konfrontační analýze zkoumat. V závěru kapitoly stručně naznačíme některá témata, která by měla být předmětem dalšího výzkumu.

3.3.1 Srovnání kodifikace sloves hovoření v tabulkovém zápisu

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935–1957)**	**SSJČ (1960 –1971)**	**SSČ (1995)**
MLUVIŤ/MLUVIT						
Kořeny sloves: SL *-mluv-*, *-mlúv-*; CS *-mluv-*, *-mlouv-*.						
mluviť **(ned.)**	*mluviť **(ned.)**	-	-	mluviti **(ned.)** mluvívati **(ned.) opět.** mluvívávati **(ned.) opět.**	mluviti **(ned.)** mluvívati, mluvívávati **nás.**	mluvit **(ned.)**
-	*domlúvať **(ned.)**	-	-	domlouvati (se) **(ned.)** domlouvávati **(ned.) opět.** domluviti (se) **(dok.)**	domluviti, domluviti se **(dok.)** domlouvati, domlouvati se **(ned.)** domlouvávati **nás.**	domluvit, domluvit se **(dok.)** domlouvat, domlouvat se **(ned.)**
-	-	-	-	dosmlouvati **(dok.)** *dosmluvovati **(ned.)**	-	-
-	-	-	-	-	*mluvčit **(ned.) hanl.**	-
	-	-	-	nadomlouvati se **(dok.)**	nadomlouvat se **(dok. i ned.)**	-
-	*namlúvať	-	-	namlouvati **(ned.)**	namluviti **(dok.)**	namluvit

[41] Vynecháváme již slovesa CS *pravit* SL *praviť*, neboť byla probrána v kapitole 3.1.

	(ned.)			namluviti (se, si) **(dok.)**	namluvit se **(dok. i ned.)** namlouvati **(ned.)**	**(dok.)** namluvit se **(dok. i ned.)** namlouvat **(ned.)**
-	-	-	-	naodmlouvati se **(dok.)**	naodmlouvat se **(dok. i ned.)**	-
-	-	-	-	naomlouvati se **(dok.)**	naomlouvat se **(dok. i ned.)**	-
-	-	-	-	napomlouvatise **(dok.)**	napomlouvat se **(dok. i ned.)**	-
-	-	-	-	napřemlouvati se **(dok.)**	napřemlouvat se **(dok. i ned.)**	-
-	-	-	-	napřimlouvati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	narozmlouvati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	nasmlouvati (se) **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	navymlouvati **(dok.)**	-	-
-	*odmlúvať **(ned.)**	-	-	odmlouvati (se) **(ned.)** odmlouvávati **(ned.) opět.** odmluviti (se) **(dok.)**	odmluviti, *odmluviti se **(dok.)** odmlouvati **(ned.)** odmlouvati se **(ned.) arch.** odmlouvávati **nás.**	odmlouvat **(ned.)**
omluviť **(dok.)**	*omluviť **(dok.)**	omlúvať sa **(ned.) čes.** omluviť sa **(dok.) čes.** omlúvať **(ned.) čes.** omluviť **(dok.) čes.**	-	omlouvati **(ned.)** omluviti **(dok.)**	omluviti **(dok.)** omlouvati **(ned.)**	omluvit **(dok.)** omlouvat **(ned.)**
-	*pomluviť **(dok.)** *pomlúvať **(ned.)**	pomlúvať **(ned.) knižz. zast.**	-	pomlouvati **(ned.)** pomlouvávati **(ned.) opět.** pomluviti **(dok.)**	pomluviti **(dok.)** pomlouvati **(ned.)** pomlouvávati **nás.**	pomluvit **(dok.)** pomlouvat **(ned.)**
-	-	-	-	porozmlouvati **(dok.) arch.** porozmluviti **(dok.)**	porozmlouvati **(dok.) arch.**	-
-	-	-	-	promlouvati **(ned.)** promlouvávati **(ned.) opět.** promluviti **(dok.)**	promluviti (si) **(dok.)** promlouvati **(ned.) poněk. zast. knižz.**	promluvit, promluvit si **(dok.)** promlouvat **(ned.) knižz.**
-	-	-	-	*pronamlouvati **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	přemlouvati **(ned.)** přemluviti **(dok.)**	přemluviti **(dok.)** přemlouvati **(ned.)**	přemluvit **(dok.)** přemlouvat **(ned.)**
-	*primlúvať sa **(ned.)**	primlúvať sa **(ned.) knižz. zast.** primluvit sa **(dok.) knižz. zast.**	-	přimlouvati (se), přimlouvávati **(ned.) opět.** **(ned.) poněk. zast.** přimluviti (se) **(dok.) poněk. zast.**	přimluviti se **(dok.)** přimluviti **(dok.) poněk. zast. a nář.** přimlouvati se **(ned.)**	přimluvit se **(dok.)** přimlouvat se **(ned.)**

-	-	-	-	rozmlouvati **(ned.)** rozmlouvávati **(ned.) opět.** rozmluviti (se) **(dok.)**	rozmluviti, rozmluviti se **(dok.)** rozmlouvati, *rozmlouvati se **(ned.)** rozmlouvávati **nás.**	rozmluvit, rozmluvit se **(dok.)** rozmlouvat **(ned.)**
-	-	-	-	*semluviti **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	*smlouvařiti **(ned.) pejor.**	*smlouvařit **(ned.) hovor. hanl.**	-
-	-	-	-	smlouvati (se) **(ned.)** smlouvávati (se) **(ned.) opět.** smluviti (se), smluviti si **(dok.)**	smluviti, smluviti se **(dok.)** smlouvati, smlouvati se **(ned.)** smlouvávati, smlouvávati se **nás.**	smluvit, smluvit se **(dok.)** smlouvat, smlouvat se **(ned.)**
-	-	umluviť **(dok.) zast.** umluviť sa **(dok.) zast.**	-	umlouvati (se) **(ned.)** umluviti (se), umluviti si **(dok.)**	umluviti (si), umluviti se **(dok.)** umlouvati, umlouvati se **(ned.)**	umluvit (si), umluvit se **(dok.)** umlouvat (si), umlouvat se **(ned.)**
-	-	-	-	usmlouvati **(dok.)** *usmluviti **(dok.)**	usmlouvati, *usmlouvati se **(dok.)**	usmlouvat **(dok.)**
-	-	-	-	vemlouvati (si, se), **poněk. řidč.** vmlouvati **(ned.)** vemlouvávati se **(ned.) řidč.** vemluviti (si, se), **řidč.** vmluviti **(dok.)**	vemluviti, **řidč.** vmluviti, vemluviti se, **řidč.** vmluviti se **(dok.)** vemlouvati, **řidč.** vmlouvati, vemlouvati se, **řidč.** vmlouvati se **(ned.)**	vemluvit se **(dok.)** vemlouvat se **(ned.)**
-	-	-	-	*vydomlouvati **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	vymlouvati (se) **(ned.)** vymluviti (se) **(dok.)**	vymluviti, vymluviti se **(dok.)** vymlouvati, vymlouvati se **(ned.)**	vymluvit, vymluvit se **(dok.)** vymlouvat, vymlouvat se **(ned.)**
-	-	-	-	vysmlouvati **(dok.)**	vysmlouvati **(dok.) řidč.**	-
-	-	-	-	*zadomlouvati **(dok.)**	-	-
-	*zamlúvať sa **(ned.)**	-	-	zamlouvati (si, se) **(ned.)** zamlouvávati **(ned.) opět.** zamluviti (si) **(dok.)**	zamluviti (si), zamluviti se **(dok.)** zamlouvati, zamlouvati se **(ned.)** zamlouvávati, zamlouvávati se **nás.**	zamluvit **(dok.)** zamlouvat **(ned.)** zamlouvat se **(ned.) hovor.**
-	-	-	-	zasmlouvati, zasmlouvati si **(dok.)**	zasmlouvat si **(dok.) řidč.**	-
-	-	-	-	*zmluviti **(dok.)**	*zmluviti **(dok.)**	-
-	-	-	-	*zvýmluvněti	*zvýmluvněti	-

				(**dok.**)	**(dok.)**	

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935–1957)**	**SSJČ (1960 – 1971)**	**SSČ (1995)**
VRAVIEŤ						
Kořeny sloves: SL *-vrav-, -vráv-*; CS *-vřav-*						
vraveť **(ned.)** vravievať **opak.**	vravieť **(ned.)** vravievať **opak.**	vravieť **(ned.)** vravievať **opak.**	vravieť **(ned.)** vravievať **opak.**	-	-	-
-	-	•dovrávať, dovrávať sa **(ned.)** •dovravieť, dovravieť sa **(dok.)**	•dovrávať, dovrávať sa **(ned.)** •dovravieť, dovravieť sa **(dok.)**	-	-	-
navraveť **(dok.)** navrávať **(ned.)**	navravieť **(dok.)** navrávať **(ned.)**	navrávať **(ned.)** navravieť **(dok.)** navravieť sa **(dok.)**	•navravieť **(dok.)** navrávať **(ned.)** navravieť sa **(dok.)** (SSS) •navravieť si **(dok.)**	-	-	-
odvrávať **(ned.)**	odvrávať **(ned.)**	odvrávať **(ned.)** odvravieť **(dok.) zried.** odvrávať si **(ned.)**	odvrávať **(ned.)** odvravieť **(dok.)**	-	-	-
-	-	ovrávať sa **(ned.) nár.**	(SSS) ovrávať **(ned.)**	-	-	-
-	-	ovravieť **(dok.)** ovrávať (**ned.)**	(SSS) ovravieť (**dok.)**	-	-	-
-	-	podovrávať sa **(dok.) kraj.**	-	-	-	-
povrávať **(ned.)**	povrávať **(ned.)**	•povrávať (si) **(ned.)** •povravieť[1] **(dok.)** •povravieť[2] (si) (**dok.)**	•povrávať, povrávať si **(ned.)** •povravieť (si) **(dok.)**	-	-	-
-	-	•prevravieť[1] **(dok.)** •prevravieť[2] **(dok.)** prevrávať **(ned.)**	prevravieť **(dok.)** prevrávať **(ned.)**	-	-	-
-	-	privravieť sa **(dok.)** privrávať sa **(ned.)**	privravieť sa **(dok.)** privrávať sa **(ned.)**	-	-	-
-	-	•rozvravieť **(dok.)** rozvrávať **(ned.)** •rozvravieť sa **(dok.)** rozvrávať sa **(ned.)**	rozvravieť sa **(dok.)** rozvrávať sa **(ned.)**	-	-	-
-	-	-	(SSS) uvravkať **(dok.) expr.** uvravieť **(dok.)**	-	-	-
-	-	•vyvrávať **(ned.)** vyvravieť **(dok.)** •vyvravieť sa[1] **(dok.)** •vyvravieť sa[2] **(dok.) zried.** vyvrávať sa **(ned.)**	vyvravieť, vyvravieť sa (**dok.)**	-	-	-
-	-	zavravieť **(dok.)** zavrávať **(ned.)**	•zavravieť (**dok.)** zavrávať **(ned.)** (SSS) •zavravieť sa **(dok.)**	-	-	-

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935 –1957)**	**SSJČ (1960 –1971)**	**SSČ (1995)**
HOVORIŤ/HOVOŘIT						

Kořeny sloves: SL *-hovor-*, *-hovár-*; CS *-hovor-*, *-hovoř-*, *-hovár-*						
hovoriť **(ned.)** hovorievať **opak.**	hovoriť **(ned.)** hovorievať **opak.**	hovoriť **(ned.)** (**dok.** =>povedať) hovorievať **opak.**	hovoriť **(ned.)** hovorievať **opak.**	hovořiti **(ned.)** hovořívati **(ned.) opět.**	hovořiti **(ned.)** hovořívati **nás.**	hovořit **(ned.)**
dohovoriť **(dok.)** dohovárať **(ned.)**	dohovoriť (sa) **(dok.)** dohovárať **(ned.)**	•dohovárať **(ned.)** •dohovoriť **(dok.)** dohovoriť sa **(dok.)** dohovárať sa **(ned.)**	•dohovárať **(ned.)** •dohovoriť, dohovoriť sa **(dok.)** dohovárať sa **(ned.)**	dohovořiti (se) **(dok.)** dohovořívati, dohovořívati se **(ned.)** dohovořovati, dohovořovati se **(ned.)**	dohovořiti, dohovořiti se **(dok.)** dohovořovati, dohovořovati se, *dohovořívati, *dohovořívati se **(ned.)**	dohovořit, dohovořit se **(dok.)** dohovořovat, dohovořovat se **(ned.)**
nahovárať **(ned.)** nahovoriť **(dok.)**	nahovárať **(ned.)** nahovoriť **(dok.)**	•nahovoriť **(dok.)** nahovárať **(ned.)** •nahovoriť sa **(dok.)**	nahovoriť **(dok.)** nahovárať **(ned.)** nahovoriť sa **(dok.)** (SSS) nahovárať si **(ned.) hovor.**	nahovořiti (se) **(dok.)**	nahovořiti **(dok.)** nahovořit se **(dok. i ned.)**	-
-	-	naodhovárať sa **(dok.)**	-	-	-	-
-	-	naprehovárať sa **(dok.)**	-	-	-	-
-	-	-	(SSS) obhovoriť **(dok.)**	-	-	-
odhovoriť **(dok.)** odhovárať **(ned.)**	odhovoriť **(dok.)** odhovárať **(ned.)**	•odhovoriť[1] **(dok.)** odhovárať **(ned.)** •odhovoriť[2] **(dok.)**	odhovoriť **(dok.)** odhovárať **(ned.)**	odhovořiti **(dok.)**	*odhovořiti **(dok.)**	-
ohovoriť **(dok.)** ohovárať **(ned.)**	ohovoriť **(dok.)** ohovárať **(ned.)**	ohovárať **(ned.)** ohovoriť **(dok.)**	ohovoriť **(dok.)** ohovárať **(ned.)**	-	-	-
-	-	pohovoriť, pohovoriť si **(dok.)**	pohovoriť, pohovoriť si **(dok.)**	pohovořiti **(dok.)** *pohovořívati **(ned.)**	pohovořiti, pohovořit si **(dok.)**	pohovořit (si) **(dok.)**
-	-	poohovárať **(dok.)**	(SSS) poohovárať **(dok.)**	-	-	-
poshovárať sa **(dok.)**	-	pozhovárať sa **(dok.)**	pozhovárať sa **(dok.)**	-	-	-
prehovoriť **(dok.)** prehovárať **(ned.)**	prehovoriť **(dok.)** prehovárať **(ned.)**	•prehovoriť[1] **(dok.)** •prehovoriť[2] **(dok.)** prehovárať **(ned.)**	prehovoriť (si) **(dok.)** prehovárať **(ned.)**	přehovořiti **(dok.) dial.**	-	-
-	-	-	-	prohovořiti **(dok.)**	prohovořiti **(dok.)** prohovořovati **(ned.)**	prohovořit **(dok.)** prohovořovat **(ned.)**
prihovoriť sa **(dok.)** prihovárať sa (**ned.)**	prihovoriť sa **(dok.)** prihovárať sa **(ned.)**	prihovárať sa **(ned.)** prihovoriť sa **(dok.)**	prihovoriť sa **(dok.)** prihovárať sa **(ned.)**	přihovořiti (se) **(dok.)**	přihovořiti, *přihovořiti se **(dok.)**	-
rozhovoriť sa (**dok.)** rozhovárať sa **(ned.)**	rozhovoriť sa **(dok.)** rozhovárať sa **(ned.)**	•rozhovárať **(ned.)** •rozhovárať sa **(ned.) trochu**	rozhovoriť sa **(dok.)** (SSS) •rozhovoriť	rozhovárati se **(ned.) dial.** rozhovořiti **(dok.)** *rozhovořívati se	rozhovořiti se **(dok.)** rozhovořovati se, *rozhovořívati se	rozhovořit se **(dok.)**

		zast. rozhovárať si **(ned.) zast.** •rozhovoriť sa, rozhovoriť **(dok.)**	**(dok.)** •rozhovárať **(ned.)** •rozhovárať sa **(ned.) zastaráv.**	**(ned.)** rozhovořovati (se) **(ned.)**	**(ned.) řidč.** *rozhovořiti **(dok.)** *rozhovořovati **(ned.)**	
shovárať sa **(ned.)**	shovárať sa **(ned.)**	zhovárať sa **(ned.)**	zhovárať sa **(ned.)**	shovárati **(ned.) slc.** shovořiti **(dok.) řidč.** shovořovati **(ned.) řidč.**	•*shovárat se [zh-] **(ned.) (sloven.)** •shovořiti [zh-], shovořiti se **(dok.) řidč.** shovořovati, shovořovati se **(ned.) řidč.**	-
-	-	uhovoriť **(dok.)**	uhovoriť **(dok.)**	*uhovořiti **(dok.)**	*uhovořiti **(dok.)**	-
ushovoriť (sa) **(dok.)** ushovárať (sa) **(ned.)**	ushovoriť (sa) **(dok.)** ushovárať (sa) **(ned.)**	uzhovoriť **(dok.)** uzhovárať **(ned.) zried.** uzhovoriť sa **(dok.)** uzhovárať sa **(ned.)**	uzhovoriť sa **(dok.)**	-	-	-
-	-	vhovoriť sa **(dok.) zried.**	-	*vhovořiti se **(dok.)**	*vhovořiti se **(dok.)**	-
vyhovárať sa **(ned.)** vyhovoriť sa **(dok.)**	vyhovárať sa **(ned.)** vyhovoriť sa **(dok.)**	•vyhovoriť[1] **(dok.)** vyhovárať[1] **(ned.)** •vyhovoriť sa[1] **(dok.)** vyhovárať sa **(ned.)** vyhovoriť[2] **(dok.) zast.** vyhovárať[2] **(ned.) zast.** •vyhovoriť sa[2] **(dok.)**	vyhovoriť **(dok.)** vyhovárať **(ned.)** vyhovoriť sa **(dok.)** vyhovárať sa **(ned.)**	vyhovořiti (se) **(dok.)**	vyhovořit se, vyhovořiti **(dok.)**	-
zahovoriť **(dok.)** zahovárať **(ned.)**	zahovoriť **(dok.)** zahovárať **(ned.)**	•zahovoriť[1] **(dok.)** •zahovoriť[2] **(dok.)** zahovárať **(ned.)** •zahovoriť sa **(dok.)**	zahovoriť **(dok.)** zahovárať **(ned.)** zahovoriť sa **(dok.)** (SSS) •zahovoriť si **(dok.)**	zahovořiti (si, se) **(dok.)**	zahovořiti **(dok.) kniž.** zahovořiti se **(dok.) řidč. kniž.** zahovořit si **(dok.) hovor. řidč.**	-

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935–1957)**	**SSJČ (1960 –1971)**	**SSČ (1995)**
POVEDAŤ/POVĚDĚT						
Kořeny sloves: SL *-poved-*; CS *-pověď-*, *-povíd-*						
povedať	povedať	povedať[1] **(dok.) *ned. =>hovoriť** povedať[2] **(ned.) kraj.**	povedať (si) **(dok.)**	pověděti **(dok.)** povídati (si) **(ned.)** povídávati **(ned.) opět.**	pověděti, **arch.** povědíti **(dok.)** povídati **(ned.)** povídávati **nás.**	pověděť **(dok.)** povídat **(ned.)**
-	-	dopovedať	dopovedať	dopověděti	dopověděti **(dok.)**	dopověděť,

		(dok.)	**(dok.)**	**(dok.)** dopovídati (se) **(ned.)** dopovídávati **(ned.) opět.**	dopovídati **(ned. i dok.)**	dopovídat **(dok.)**
-	-	-	-	dovypověděti **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	dozpovídati (se) **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	naodpovídati se **(dok.)**	naodpovídat se **(dok. i ned.)**	-
-	napovedať	•napovedať[1] **(dok.)** napovedať[2] **(ned.)** •napovedať[3] **(dok.) nár.**	napovedať[1] **(dok.)** napovedať[2] **(ned.)**	napověděti **(dok.)** napovídati (se) **(ned. i dok.)** napovídávati (se) **(ned.) opět.**	•napověděti **(dok.)** napovídati **(ned.)** napovídávati **nás.** •napovídat **(dok.)** napovídat se **(dok. i ned.)**	•napovědět **(dok.)** napovídat **(ned.)** •napovídat **(dok.)** napovídat se **(dok. i ned.)**
-	-	-	-	napředpovídati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	napřipovídati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	nazapovídati se **(dok.)**	-	-
odpovedať	odpovedať	odpovedať[1] **(ned.)** odpovedať[2] **(dok.)**	odpovedať[1] **(dok.)** odpovedať[2] **(ned.)**	odpověděti, **zř.** odpovědíti **(dok.)** odpovídati (se) **(ned.)** odpovídávati **(ned.) opět.**	odpověděti, **arch.** odpovědíti **(dok.)** odpovídati (**ned.)** odpovídati se, *odpovídati **(ned.)** odpovídávati **nás.**	odpovědět **(dok.)** odpovídat (si), odpovídat se **(ned.)**
opovedať (sa) **(dok.)**	-	opovedať **(dok.) práv.** opovedať sa **(dok.) knižz. zast.**	-	opověděti **(dok.) poněk. zast.** opovídati **(ned.) poněk. zast.**	opověděti **(dok.)** opovídati **(ned.) poněk. zast.**	-
-	ospovedať (sa) **(dok.)**	ospovedať **(dok.) nár.** ospovedať sa **(dok.) nár.**	-	-	-	-
-	-	-	-	popovídati **(dok.)**	popovídati (si) **(dok.)**	popovídat (si), popovídat si, popovídat **(dok.)**
-	-	-	-	povídkařiti **(ned.)**	povídkařit **(ned.) hovor.**	-
-	-	-	-	*povídkovati **(ned.)**	-	-
-	-	porozpovedať **(dok.) zried.**	(SSS) porozpovedať **(dok.) zried.**	-	-	-
-	-	-	-	propověděti **(dok.) poněk. zast.** propovídati **(dok.)** propovídati **(ned.) poněk. zast.**	•propověděti **(dok.) arch.** propovídati[1] **(ned.) arch.** •propovídati **(dok.)**	-
predpovedať	predpovedať	predpovedať[1] **(dok.)** predpovedať[2] **(ned.)**	predpovedať **(dok. i ned.)**	předpověděti **(dok.)** předpovídati **(ned.)**	předpověděti **(dok.)** předpovídati **(ned.)**	předpovědět **(dok.)** předpovídat **(ned.)**
-	-	pripovedať **(dok.) zast.**	(SSS) pripovedať sa	připověděti (se) **(dok.)**	připověděti, připověděti se	-

		pripovedať sa **(dok.) zast.**	**(dok.) zast.**	připovídati (se) **(ned.)**	**(dok.) arch.** připovídati, připovídati se **(ned.) arch.**	
-	rozpovedať	•rozpovedať[1] **(dok.)** •rozpovedať[2] **(ned.) zast.**	rozpovedať **(dok.)**	•rozpověděti (se) **(dok.)** •rozpovídati (se) **(dok.)** rozpovídávati (se) **(ned.)** *rozpovídávávati (se) **(ned.)**	•rozpověděti, rozpověděti se **(dok.) zast. a obl. mor.** •rozpovídati, rozpovídati se **(dok.)** rozpovídávati, rozpovídávati se **(ned.)** rozpovídávávati, rozpovídávávati se **nás.**	rozpovídat se **(dok.)**
-	-	-	-	*spoluodpovídati **(ned.)**	spoluodpovídati, spoluzodpovídati **(ned.) publ.**	-
spovedať sa **(ned.)**	spovedať sa **(ned.)**	spovedať **(ned.)** spovedávať **opak.** spovedať sa **(ned.)** spovedávať sa **opak.**	spovedať, spovedať sa **(ned.)**	zpovídati (se) **(ned.)** zpovídávati (se) **(ned.) opět.**	zpovídati, zpovídati se **(ned.)** zpovídávati, zpovídávati se **nás.**	zpovídat, zpovídat se **(ned.)**
-	-	-	-	upovídati **(dok.)**	upovídat se **(dok.)** upovídati **(dok.) řidč.**	-
-	-	-	-	*vpovídati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	vynapovídati se **(dok.) řidč.**	vynapovídat se **(dok.) řidč.**	-
vypovedať	vypovedať	vypovedať[1] **(dok.)** vypovedávať, vypovedúvať **(ned.)** vypovedať[2] **(ned.)**	vypovedať[1] **(dok.)** vypovedávať, vypovedúvať **(ned.)** vypovedať[2] **(ned.)**	vypověděti (se), **ob.** vypovědíti **(dok.)** vypovídati (se) **(ned. i dok.)** vypovídávati se **(ned.)**	•vypověděti, **zast. a ob.** vypovědít, vypovědět se **(dok.)** vypovídati[1] **(ned.)** vypovídat se **(ned.) nář.** vypovídávati **nás.** •vypovídati, vypovídati se **(dok.)** vypovídávat se **(ned.)**	•vypovědět **(dok.)** vypovídat **(ned.)** •vypovídat, vypovídat se **(dok.)**
vyspovedať **(dok.)**	vyspovedať **(dok.)**	vyspovedať, vyspovedať sa **(dok.)**	vyspovedať, vyspovedať sa **(dok.)**	vyzpovídati (se) **(dok.)** vyzpovídávati (se) **(ned.)**	vyzpovídati, vyzpovídati se **(dok.)** vyzpovídávati, vyzpovídávati se **(ned.) řidč.**	vyzpovídat, vyzpovídat se **(dok.)**
zapovedať	zapovedať (sa)	•zapovedať sa[1] **(dok.)** zapovedať sa[2] **(ned.)** •zapovedať[1] **(dok.) zast.** zapovedať[2] **(ned.) zast.**	zapovedať sa **(dok.)** <u>(SSS)</u> •zapovedať sa •zapovedať **zast.**	zapověděti (si) **(dok.)** zapovídati (si) **(ned.)**	•zapověděti, **arch.** zapovědíti **(dok.) poněk. kniž.** zapovídati **(ned.) poněk. kniž.** •zapovídat se **(dok.) hovor.**	•zapovědět **(dok.)** zapovídat **(ned.)** •zapovídat se **(dok.) hovor.**
zodpovedať	zodpovedať sa *odpovedať za	•zodpovedať sa[2] **(ned.)** zodpovedať[4], i zodpovedať sa[1] **(dok.)**	zodpovedať[1], zodpovedať sa **(ned.)** zodpovedať[2] (sa)	zodpověděti (si, se) **(dok.)** zodpovídati (si, se) **(dok. i ned.)** zodpovídávati	zodpověděti, **arch.** zodpovědíti, zodpověděti se, **arch.** zodpovědíti se **(dok.)**	zodpovědět, zodpovědět se **(dok.)** zodpovídat, zodpovídat

	niečo => **zodpovedať za niečo**	•zodpovedať[1] **(ned.)** zodpovedať[2] **(dok. i ned.)** •zodpovedať[3] **(dok.)**	**(dok. i ned.)**	**(ned.)**	zodpovídati **(ned. i dok.)** zodpovídati se **(ned.)**	se **(ned.)**
-	-	-	-	*zpropovídati **(dok.)**	-	-

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935–1957)**	**SSJČ (1960 –1971)**	**SSČ (1995)**
Rozprávať, vyprávať/Rozprávět, vyprávět, pravit						
Kořeny sloves: SL *-prav-*, *-práv-*; CS *-prav-*, *-práv-*						
rozprávať **(ned.)**	rozprávať **(ned.)**	rozprávať (**ned.)** *__dok. =>__ porozprávať, vyrozprávať rozprávať sa **(ned.)** *__dok.=>__ porozprávať sa	rozprávať, rozprávať sa **(ned.)**	rozprávěti **(ned.)** *rozprávívati **(ned.) opět.** rozpravovati$_{1)}$ **(ned.) zř.**	rozprávěti, *rozpravovati[1] **(ned.)** *rozprávívati **nás.**	rozprávět **(ned.)**
-	-	dorozprávať **(dok.)**	dorozprávať **(dok.)**	dorozprávěti **(dok.)**	-	-
narozprávať (sa) **(dok.)**	narozprávať (sa) **(dok.)**	narozprávať, narozprávať sa **(dok.)**	narozprávať, narozprávať sa **(dok.)**	narozprávěti (se) **(dok.)**	narozprávět se **(dok. i ned.)**	-
porozprávať **(dok.)**	porozprávať **(dok.)**	porozprávať, porozprávať sa i porozprávať si **(dok.)**	porozprávať, porozprávať sa, porozprávať si **(dok.)**	porozprávěti **(dok.)**	porozprávět (si) **(dok.)**	-
-	-	prerozprávať **(dok.)**	(SSS) prerozprávať **(dok.)**	-	-	-
-	-	rozrozprávať sa **(dok.) trochu expr.**	rozrozprávať sa **(dok.)**	-	-	-
vyrozprávať **(dok.)**	vyrozprávať **(dok.)**	vyrozprávať, vyrozprávať sa **(dok.)**	vyrozprávať, vyrozprávať sa **(dok.)**	vyrozprávěti **(dok.) dial.**	vyrozprávět **(dok.) nář.**	-
-	-	zarozprávať sa **(dok.) trochu expr.**	zarozprávať sa **(dok.)**	zarozprávěti (se) **(dok.)**	zarozprávět (si) **(dok.) řidč.** *zarozprávět se **(dok.)**	-
vyprávať = **rozprávať**, vypravovať **(ned.)**	vyprávať, vypravovať **(ned.)**	vyprávať[1], vyprávať sa **(ned.)** vypravovať[3] **(dok.) zast.**	vyprávať[1], vyprávať sa[1] **(ned.) hovor.**	vyprávěti[1] **(ned.)** *vyprávívati **(ned.) opět.** vypravovati[1] **(ned.)** vypravovávati$_{1)}$ **(ned.) opět.**	vyprávěti[1], vypravovati[1] **(ned.)** vypravovávati **řidč.,** *vyprávívati **nás.**	vyprávět, vypravovat[1] **(ned.)**
-	-	-	-	*donavypravovati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	dovyprávěti, dovypravovati **(dok.)**	dovyprávěti **(dok.)**	-
-	-	navyprávať **(dok.)**	(SSS) navyprávať **(dok.) hovor.**	navyprávěti (se), navypravovati (se) **(dok.)**	navyprávěti, navypravovati **(dok.)** navyprávět se, navypravovat	navyprávět se, navypravovat se **(dok. i ned.)**

					se **(dok. i ned.)**	
-	-	povyprávať, povyprávať sa **(dok.)**	povyprávať, povyprávať sa **(dok.) hovor.**	povyprávěti, povypravovati **(dok.)**	povyprávěti, povyprávět si **(dok.)**	-
-	-	-	-	-	převyprávěti, převypravovati **(dok.)** převypravováv ati **(ned.)**	-
-	-	rozvyprávať sa **(dok.) expr.**	(SSS) rozvyprávať sa **(dok.) hovor.**	rozvyprávěti se **(dok.)**	rozvyprávěti se **(dok.) řidč.**	-
-	-	-	-	*zavypravovati **(dok.)**	-	-
*Sloveso pravit tu znovu neuvádíme, tabulka k tomuto slovesu se nachází v kapitole 3.1.						

Pravidlá (1931)	**Pravidlá (1940)**	**SSJ (1959 – 1968)**	**SOUČASNÉ SLOVNÍKY: KSSJ (2003), Pravidlá (2000) a SSS (2004)**	**PSJČ (1935–1957)**	**SSJČ (1960 –1971)**	**SSČ (1995)**
RIECŤ, REČNIŤ, ROKOVAŤ/ŘÍCI, ŘÍKAT, ROKOVAT						
Kořeny sloves: SL *-riec-*, *-riek-*, *-reč-*, *-rok-*; CS *-řík-*, *-říc-*, *-řek-*, *-řeč-*, *-rok-*, *-roč-*, *-řk-*						
riecť = **rieknuť (dok.)**	riecť = **rieknuť (dok.)**	riecť **(dok.) trochu zast.** rieknuť **(dok.) knižz. zast.**	rieknuť, riecť **(dok.) knižz.**	říci (si), **zř.** řeknouti **(dok.)** říkati **(ned.)** říkávati **(ned.) opět.**	říci (si), *řeknouti, **inf. hovor.** říct **(dok.)** říkati **(ned.)** říkávati **nás.**	říci, říct (si) **(dok.)** říkat (si) **(ned.)** říkávat **nás.**
doriecť **(dok.)**	doriecť **(dok.)**	doriecť **(dok.)**	(PRAVIDLA) doriecť **(dok.)**	dořeknouti, doříci **(dok.)** doříkati (se) **(dok.)** doříkávati **(ned.)**	doříci, *dořeknouti **(dok.)** doříkávati **(ned.)** doříkati, doříkati se **(dok.)** doříkávati **(ned.)**	doříci, doříct **(dok.)** doříkat **(dok.)**
-	-	nadriecť **(dok.) zried.**	(SSS) nadriecť **(dok.) zried.**	nadříci **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	nanaříkati se **(dok.)**	-	-
nariekať **(ned.)**	nariekať **(ned.)**	nariekať **(ned.)**	nariekať **(ned.)**	•naříkati (se) **(ned. i dok.)** naříkávati **(ned.) opět.** •nařeknouti, naříci **(dok.)** nařknouti **(dok.)**	•naříkati[1] **(ned.)** naříkávati **(nás.)** •naříkati **(dok.)** naříkat se **(dok. i ned.)** •nařeknouti, naříci **(dok.)** nařknouti **(dok.)**	•naříkat **(ned.)** •naříkat se **(ned. i dok.)** nařknout **(dok.)**
-	-	-	(SSS) nezriekať sa **(ned.)**	-	-	-
odriecť **(dok.)** odriekať **(ned.)** odriecť sa **(dok.)**	odriecť **(dok.)** odriekať **(ned.)** odriecť sa **(dok.)**	•odriecť[1] i odrieknuť **(dok.)** odriekať[1] **(ned.)** odriecť sa i odrieknuť sa **(dok.)** odriekať sa **(ned.)** •odriecť[2] **(dok.)** odriekať[2] **(ned.)** odriekavať **opak.**	•odriekať[1] **(ned.)** odriecť[1] **(dok.) zried.** odriekavať **opak.** •odrieknuť, odriecť[2] **(dok.)** odriekať[2] **(ned.)** odrieknuť sa, odriecť sa **(dok.)**	•odřeknouti (se), odříci (se) **(dok.)** •odříkati **(dok. i ned.)** odříkati se **(ned.)** odříkávati (se) **(ned.)** odřikovati, odříkůvati **(ned.) dial.**	•odříci, odříci se, odřeknouti , odřeknouti se **(dok.)** odříkati[2], odříkati se **(ned.)** odříkávati[2], *odříkávati se **(ned.) nás.** •odříkati **(dok.)** odříkávati[1], nář. odřikovat, odříkůvat	•odřeknout (si), odříci, odříct, odřeknout se **(dok.)** odříkat, odříkat se **(ned.)** •odříkat **(dok.)** odříkávat **(ned.)**

			odriekať sa **(ned.)**		**(ned.)** *odříkati[1] **(ned.)**	
-	-	podriecť sa i podrieknuť sa **(dok.)**	podrieknuť sa, podriecť sa **(dok.)** podriekať sa **(ned.)**	podřeknouti se, podříci se **(dok.)** podříkati se, podříkávati se **(ned.)**	podříci se, podřeknouti se **(dok.)** podříkati se **(ned.)**	podřeknout se, podříci se, podříct se **(dok.)**
-	-	ponariekať si **(dok.) expr.**	-	ponaříkati **(dok.)**	ponaříkat (si) **(dok.)**	-
-	-	-	(SSS) poodriekať **(dok.)**	-	-	-
-	-	poriecť i porieknuť **(dok.) nár.**	(SSS) porieknuť, poriecť **(dok.)**	poříkati **(dok. i ned.)**	•poříkat, **zprav.** poříkat si **(dok.) zast. ob.** •poříkati se **(ned.) arch.**	-
-	-	pozariekať **(dok.)**	-	-	-	-
-	-	•predriecť **(dok.) zried.** •predriekať **(ned.)**	predriekať **(ned.)**	předříkati **(dok. i ned.)** předříkávati **(ned.)**	předříkati **(dok. i ned.)** předříkávati, **nář.** předřikovat **(ned.)**	předříkat **(dok. i ned.)** předříkávat **(ned.)**
preriecť sa = prerieknuť sa **(dok.)**, preriekať sa (**ned.)**	preriecť sa **(dok.)** prerieknuť sa **(dok.)** preriekať sa **(ned.)**	•preriecť i prerieknuť **(dok.)** •prerieknuť sa, zried. i preriecť sa **(dok.)** preriekať sa **(ned.)**	•prerieknuť sa, preriecť sa **(dok.)** preriekať sa **(ned.)** •prerieknuť, preriecť **(dok.) knižz.**	•přeřeknouti, přeříci (se) **(dok.)** •přeříkati (se) **(dok.)** přeříkávati (se) **(ned.)** *přeřekovati **(ned.)** • prořeknouti (se), proříci **(dok.)** •*prořknouti (**dok.)** •*proříkávati **(ned.)**	•přeříci se, přeřeknouti se, **inf. hovor.** přeříct se **(dok.)** *přeříci, *přeřeknouti **(dok.)** přeříkati se **(ned.)** přeříkávati se **nás.** •přeříkati **(dok.)** přeříkávati **(ned.)** •proříci, prořeknouti, **inf. hovor.** proříct; **arch.** prořknouti **(dok.)** proříci se, část. prořeknouti se **(dok.)**	•přeřeknout se, přeříci se, přeříct se **(dok.)** přeříkávat se **(ned.)** •přeříkat **(dok.)** přeříkávat **(ned.)** •prořeknout se, proříci se, proříct se **(dok.)**
-	-	pririeknuť **(dok.)** pririekať **(ned.)**	pririeknuť **(dok.)** pririekať **(ned.)** (PRAVIDLA) pririeknuť, pririecť **(dok.)**	*přiřeknouti; **zast.** přiříci **(dok.)** *přiřekovati **(ned.)** přiříkávati **(ned.)** přiřknouti **(dok.)** •přiříkati **(ned.) arch.**	přiříci, přiřeknouti **(dok.)** přiříkati **(ned.) zast. a nář.** *přiříkávati **(ned.)** přiřknouti **(dok.)**	přiřknout **(dok.)**
-	-	-	-	pronaříkati **(dok. i ned.)**	•pronaříkati **(dok.)** •pronaříkati[1] **(ned.) zast. a nář.**	-
-	roznariekať sa **(dok.)**	roznariekať sa **(dok.)**	(SSS) roznariekať sa **(dok.)**	roznaříkati se **(dok.)**	roznaříkati se **(dok.)**	-
-	-	-	-	rozřikati **(dok.) dial.**	rozříkat si **(dok.) nář.**	-
sriecť sa, srieknuť sa **(dok.)**	-	-	-	sřeknouti se, sříci se **(dok.) zast.**	sřeknouti se, sříci se, **inf. hovor.** sříct se **(dok.) zast. a**	-

					obl.	
-	-	unariekať sa **(dok.)**	-	-	-	-
uriecť, urieknuť **(dok.)**	uriecť, urieknuť **(dok.)**	uriecť i urieknuť **(dok.)** uriekať **(ned.)** **zried.**	urieknut **(dok.)** (SSS) uriecť **(dok.)**	uřknouti **(dok.)**	uřknouti **(dok.)**	uřknout **(dok.)**
-	-	-	-	uřeknouti (se), uříci (se) **(dok.)**	uříci se, uřeknouti se **(dok.)** uříci, uřeknouti **(dok.) řidč.**	uřeknout se, uříci se, uříct se **(dok.)**
-	usriecť sa, **část.** uzrieknuť sa **(dok.)**	uzriecť sa i uzrieknuť sa **(dok.) zast.**	(SSS) uzriecť sa **(dok.) zast.**	-	-	-
-	vynariekať sa **(dok.)**	vynariekať **(dok.)** **zried.** vynariekať sa **(dok.)**	-	vynaříkati (se) **(dok.)**	vynaříkat se **(dok.) řidč.**	-
vyriecť = **vyrieknuť (dok.)**	vyriecť, vyrieknuť **(dok.)**	vyriecť, vyrieknuť **(dok.)** **kniž.**	vyriecť, vyrieknuť **(dok.) kniž.**	vyříci, vyřeknouti **(dok.)** vyřknouti (se) **(dok.)** vyříkati **(dok.)** *vyříkávati **(ned.)**	vyříci řidč., vyřeknouti; **inf. hovor.** vyříct **(dok.)** vyřknouti **(dok.)** **kniž.** vyřknouti se **(dok.) arch.** vyříkat **(dok.)** vyříkávat **(ned.)** **ob.**	vyřknout **(dok.) kniž-**
-	-	zanariekať (si) **(dok.)**	zanariekať, zanariekať si **(dok.)**	zanaříkati **(dok.)**	zanaříkati (si) **(dok.)**	-
zariecť (sa) = **zarieknuť (sa) (dok.)**, zariekať (sa) **(ned.)**	zariecť (sa), zarieknuť (sa) **(dok.)** zariekať (sa) **(ned.)**	•zariecť sa i zarieknuť sa **(dok.)** zariekať sa, **zried.** i zariekavať sa **(ned.)** •zariekať, **zried.** i zariekavať **(ned.)** zarieknuť i zariecť **(dok.)** zariekať, **zried.** i zariekavať **(ned.)**	•zarieknuť, zariecť **(dok.)** zariekať, zariekavať **(ned.)** •zarieknuť sa, zariecť sa **(dok.)** zariekať sa, zariekavať sa **(ned.)**	zaříci (se), zařeknouti (se) **(dok.)** zaříkati[1] (se) **(ned.)** zaříkávati (se) **(ned.)** zaříkati[2] **(dok.)**	•zaříci se, zařeknouti se, **inf. hovor**. zaříct **(dok.)** zaříci, zařeknouti **(dok.)** zaříkati se, zaříkávati se, zaříkati, zaříkávati, zaříkat **(ned.)** •zaříkati **(dok.)**	•zařeknout se, zaříci se, zaříct se **(dok.)** zařík(áv)at se **(ned.)** •zařík(áv)at **(ned.)**
-	-	-	-	*zařknouti (se) **(dok.)**	*zařknouti, *zařknouti se **(dok.)**	-
-	-	-	-	zpronaříkati **(dok.) lid.** zpronaříkávati **(ned.) lid.**	zpronaříkati **(dok.) zast. a nář.**	-
zriecť sa i zrieknuť sa **(dok.)** zriekať sa **(ned.)**	*sriecť sa = **zriecť sa (dok.)** zriecť sa, zrieknuť sa **(dok.)** zriekať sa **(ned.)**	•zriecť sa[1] i zrieknuť sa[1] **(dok.)** zriekať sa[2] **(ned.)** zriekať sa[1] **(ned.)** •zriecť sa[2] **(dok.)** **nár.** •zrieknuť sa[2] **(dok.)**	zriecť sa, zrieknuť sa **(dok.)** zriekať sa **(ned.)**	zříci se, zřeknouti se **(dok.)** zříkati se **(ned.)** zříkávati se **(ned.) opět.**	zříci se, zřeknouti se; **inf. hovor.** zříct se **(dok.)** zříkati se **(ned.)** zříkávati se **nás.**	zřeknout se, zříci se, zříct se **(dok.)** zříkat se **(ned.)**
rečniť	rečniť	rečniť **(ned.)**	rečniť **(ned.)**	řečniti **(ned.)**	řečniti **(ned.)**	řečnit **(ned.)**

(ned.) rečnievať **opak.**	**(ned.)** rečnievať **opak.**	rečnievať **opak.** rečňovať **(ned.) trochu zast.** rečnikovať **(ned.) expr. zried.**	rečnievať **opak.** (SSS) rečinkovať **(ned.) expr. zried.**	řečnívati **(ned.) opět.** řečňovati **(ned.)**	řečnívati **nás.** řečňovati **(ned.)** řečnovat **nář.**	
-	-	blahorečiť **(ned.) knižz.**	blahorečiť **(ned.)**	blahořečiti **(ned.)**	blahořečiti, *blahořečniti **(ned.)** blahořečiti si **(ned.) řidč.**	blahořečit **(ned.) kniž.**
dobroreči ť **(ned.)** dobroreči evať **opak.**	dobrorečiť **(ned.)** dobroreči evať **opak.**	dobrorečiť **(ned.) bibl.**	dobrorečiť **(ned.)**	dobrořečiti **(ned.)**	dobrořečiti **(ned.) kniž.**	-
-	-	-	-	dořečiti **(dok.) arch.** dořečniti **(dok.)** dořečňovati (se) **(dok.)**	dořečit se **(dok.) nář.**	-
-	-	chválorečiť **(ned.) kniž. zast.**	chválorečiť **(ned.) kniž.**	chvalořečiti **(ned.)** *chvalořečniti **(ned.)**	-	-
-	krasorečniť **(ned.)**	-	-	krasořečniti **(ned.) (někdy pejor.)**	krasořečniti **(ned.)**	-
-	-	-	-	*nářečiti **(ned.)**	-	-
-	-	narečniť, narečniť sa **(dok.) expr.**	(SSS) narečniť **(dok.) expr.**	nařečniti **(dok.)** nařečňovati (se) **(dok.)**	nařečnit **(dok.)** nařečnit se **(dok. i ned.)** nařečňovat **(dok.) hovor. expr.** nařečňovat se **(dok. i ned.) hovor.**	-
-	-	-	-	nazlořečiti se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	odřečiti se **(dok.) arch.**	-	-
-	-	-	-	odřečniti **(dok.)**	odřečniti **(dok.) expr.**	-
-	-	-	-	poblahořečiti **(dok.) arch.**	-	-
-	-	porečniť **(dok.) zried.**	-	pořečniti (si) **(dok.)** *pořečňovati **(dok.)**	pořečnit (si), **nář.** pořečit (si) **(dok.) expr.** *pořečňovat **(dok.) expr.**	-
-	-	-	-	pozlořečiti **(dok.)**	-	-
-	-	prerečniť **(dok.) hovor.**	-	•*přeřečniti **(dok.)** •prořečniti **(dok.)** •*prořečňovati **(ned.)**	•*prořečňovati **(dok.) expr.** •prořečniti	-
protirečiť **(ned.)**	protirečiť **(ned.)**	protirečiť, protirečiť si **(ned.)**	protirečiť **(ned.)**	protiřečiti **(ned.) arch.**	-	-
-	-	-	-	*protivořečiti **(ned.)**	-	-
-	rozrečniť sa **(dok.)**	rozrečniť sa **(dok.)** rozrečnievať sa **(ned.) zried.**	rozrečniť sa **(dok.)**	*rozřečiti se **(dok.)** rozřečniti se **(dok.)**	rozřečniti se **(dok.) řidč.** rozřečňovati se **(ned.) řidč.**	-

				rozřečňovati se **(ned.)**		
-	-	-	-	řečiti, **dial.** říčiti **(ned.) zast. a dial.**	řečiti, *říčiti **(ned.) zast. a nář.**	-
-	-	-	-	sřečiti se **(dok.) řidč.**	sřečit se **(dok.) řidč. hovor. expr.**	-
-	-	svätorečiť **(ned. i dok.) cirk.**	svätorečiť **(dok.) cirk.**	svatořečiti **(ned. i dok.) církr.**	svatořečiti **(dok. i ned.) církr.**	svatořečit **(dok. i ned.) cirk.**
-	-	-	-	uřečniti **(dok.) hovor.**	uřečnit se, uřečniti **(dok.) řidč.**	-
-	-	vrečniť sa **(dok.) zried.**	-	-	-	-
-	-	-	-	*vyřečiti **(dok.)**	-	-
-	-	vyrečniť **(dok.) expr. zried.** vyrečniť sa **(dok.) expr.**	-	*vyřečniti (se) **(dok.)**	vyřečnit **(dok.) zř. expr.** vyřečnit se **(dok.) expr.**	-
-	-	-	-	*výřečniti, **lid.** vejřečniti **(ned.)**	-	-
-	-	-	-	*vyzlořečiti **(dok.)**	-	-
-	-	zablahorečiť **(dok.) knižz. zried.**	-	*zablahořečiti **(dok.)**	*zablahořečiti **(dok.)**	-
-	-	zaprotirečiť **(dok.)**	-	-	-	-
-	-	•zarečniť, zarečniť si **(dok.) expr.** •zarečniť sa **(dok.) expr. zried.**	(SSS) zarečniť sa **(dok.) expr.**	zařečiti (se) **(dok.)** zařečniti (se) **(dok.)** zařečňovati si **(dok.) lid.** zařečovati se **(ned.) lid.**	zařečiti, zařečiti se **(dok.) zast. a nář.** zařečniti (si) **(dok.)** zařečniti se **(dok.) řidč. a nář.** zařečňovat si **(dok.) nář.**	-
-	-	zazlorečiť **(dok.) expr.**	-	zazlořečiti **(dok.)**	zazlořečiti **(dok.) řidč.**	-
zlorečiť **(ned.)** zlorečievať **opak.**	zlorečiť **(ned.)** zlorečievať **opak.**	zlorečiť **(ned.)** zlorečievať **opak.**	zlorečiť **(ned.)**	zlořečiti **(ned.)** zlořečívati **(ned.) opět.** *zlořečovati **(ned.)**	zlořečiti **(ned.)** zlořečívati **nás.**	zlořečit **(ned.) expr.**
rokovať **(ned.)**	rokovať **(ned.)**	rokovať **(ned.)**	rokovať **(ned.)** rokúvať **opak.**	rokovati **(ned.)** rokovávati **(ned.) opět.**	rokovati **(ned.) kniž.** rokovávati **nás. kniž.**	rokovat **(ned.) kniž.**
-	-	-	-	naprorokovati se **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	narokovati se **(dok.)**	-	-
-	-	nárokovať si, **zastar.** i nárokovať **(ned.)**	nárokovať si **(ned.)**	-	nárokovat **(ned.) slang., nespr.**	-
-	-	-	-	*odprorokovati **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	poprorokovati **(dok.)**	-	-
-	-	porokovať **(dok.)**	-	•porokovati[1] **(dok.)** •porokovati[2] **(ned.) arch.**	porokovat (si) **(dok.)**	-
-	-	-	predrokovať	-	-	-

			(dok.)			
-	-	prerokovať **(dok.)** prerokovávať i prerokúvať **(ned.)**	prerokovať **(dok.)** prerokúvať, prerokovávať **(ned.)**	-	-	-
-	-	prorokovať **(ned. i dok.)**	prorokovať **(ned.)**	prorokovati **(ned.)** prorokovávati **(ned.) opět.**	prorokovati **(ned.)** prorokovávati **nás.**	prorokovat **(ned.)**
-	-	-	-	rokotovati **(ned.) dial.**	-	-
-	-	-	-	sročiti **(dok.) arch.** sročovati **(ned.) arch.** srokovati **(dok.) arch.**	sročiti, srokovati **(dok.) arch.** *sročiti se, *srokovati se **(dok.)** sročovati, sročovati se **(ned.) arch.**	-
-	-	-	-	urokovati **(dok.) arch. zast.**	-	-
-	-	vyprorokovať **(dok.) zastar.**	-	*vyprorokovati si **(dok.)**	-	-
-	-	-	-	*vyrokovati **(dok.)**	-	-
-	-	zaprorokovať (si) **(dok.) hovor. expr.**	-	zaprorokovati (si) **(dok.)**	zaprorokovati **(dok.) řidč.** zaprorokovat si **(dok.) řidč.**	-

Tabulka č. 5: *srovnání kodifikace sloves hovoření.*

3.3.2 Porovnání výskytů derivátů od kořenů „našich“ sloves hovoření v překladových slovnících ČSS a SČS

MLUVIT/MLUVIŤ			
***Výtah z výkladových slovníků od derivátů od kořene CS *-mluv-/-mlouv-* x SL *-mluv-/-mlúv-* jsme již analyzovali v kapitole 3.2.2. Tabulka k této analýze se nachází v kapitole 6.3 přílohy této práce.			
HOVOŘIT/HOVORIŤ			
Česko-slovenský slovník (1979)		**Slovensko-český slovník (1986)**	
dohovor	dohovor	**dohovor** práv.	(dohoda) dohovor, úmluva, domluva
dohovořit dok.	dohovoriť	**dohovoriť** dok.	domluvit, dohovořit
dohovořit se dok.	dohovoriť sa	***dohovoriť sa**	dohovořit se, domluvit se
→**dohovořovat** nedok.	dohovárať	**dohovárať** nedok.	domlouvat *komu*
→**dohovořovat se** nedok.	dohovárať sa	**dohovárať sa** nedok.	dohovořovat se, domlouvat se
		dohovárka hovor.	(výtka)domluva
hovor	**1.** hovor **2.** rozhovor	**hovor**	hovor
→**hovorový** príd.	hovorový	**hovorový**	v. hovor
hovorna	hovorňa	**hovorňa**	hovorna
hovorné pošt.	hovorné		
hovorný príd.	zhovorčivý, radorečný, hovorný	**hovorný**	hovorný
		hovoridlá pomn. odb.	mluvidla
hovořit nedok.	**1.** hovoriť, vravieť **2.** rozprávať sa	**hovoriť** nedok.	**1.** hovořit, mluvit **2.** *komu, čomu* říkat
		→**hovorievať**	hovořívat
		nahovárač	**1.** hovor. dohazovač (nevěst, ženichů) (**2.** náhončí)
		→**nahováračka**	**1.** dohazovačka (**2.** náhončí)

		nahovárky pomn. hovor.	námluvy
nahovořit dok.	nahovoriť, pohovoriť, navravieť, povravieť	**nahovoriť** dok.	**1.** přemluvit *k čemu* **2.** *komu čo, čo o kom* namluvit, napovídat **3.** (dohodit ženicha, nevěstu) namluvit
nahovořit se dok. i nedok.	nahovoriť sa, narozprávať sa, navravieť sa	→**nahovoriť sa**	namluvit, napovídat se
		→**nahovárať**	k 1 přemlouvat, k 3 namlouvat
		naodhovárať sa dok.	napřemlouvat se *koho*
		naprehovárať sa dok.	napřemlouvat se
		nehovorný	zřid. nemluvný
		odhovoriť dok.	odradit *koho od čeho*, zradit *koho od čeho*
		→**odhovárať** nedok.	odrazovat, zrazovat
		ohovárač	pomlouvač
		→**ohováračka**[1]	pomlouvačka
		→**ohováračský**	pomlouvačský
		ohováračka[2]	pomluva, pomlouvání
		ohováračný hovor.	pomlouvačný, pomlouvavý
		→**ohováračne**	pomlouvačně, pomlouvavě
		ohovárať nedok.	pomlouvat
		ohovárka hovor.	pomluva, pomlouvání, kleveta
		ohovoriť dok.	pomluvit
pohovor	**1.** rozhovor, debata, reč **2.** pohovor	**pohovor**	pohovor
pohovořit dok.	porozprávať sa, pohovoriť si	**pohovoriť** dok.	**1.** *čo, čo o kom, o čom* nahovořit, namluvit **2.** pohovoriť (si) *s kým* pohovořit, pohovořit si
pohovořit si dok.	pohovoriť si, porozprávať sa		
		poohovárať dok.	pomluvit (víckrát n. postupně více osob)
		pozhovárať sa	dok. promluvit si, pohovořit si, popovídat si, porozprávět si
		predhovor	předmluva
		prehovárať nedok.	přemlouvat
		prehovor	(řeč) projev
		prehovoriť dok.	**1.** promluvit **2.** (řečí získat někoho) přemluvit
prohovořit dok.	**1.** prediskutovať, predebatovať **2.** prerozprávať		
→**prohovořovat** nedok.	prediskutúvať, predebatovávať		
		prihovárať sa nedok.	**1.** pouštět se *(dávat se)* do řeči (do hovoru), oslovovat někoho **2.** přimlouvat se
		príhovor	**1.** promluva, proslov **2.** přímluva
		prihovoriť sa dok.	pustit se *(dát se)* do řeči (do hovoru) s kým, promluvit *ke komu*, oslovit *koho*
		rozhovárať nedok.	**1.** utěšovat **2.** rozmlouvat
rozhovor	rozhovor	**rozhovor**	rozhovor
rozhovořit se dok.	rozhovoriť sa, rozvravieť sa	**rozhovoriť sa** dok.	rozhovořit se
shovořit dok. zried.	uzhovoriť, dohovoriť	**uzhovoriť** dok.	domluvit se, dohodnout se *o něčem*
→**shovořovat** nedok. zried.	dohovárať, uzhovárať	→**uzhovárať** nedok.	domlouvat se
shovořit se dok. zried.	uzhovoriť sa, dohovoriť sa	→**uzhovoriť sa**	domluvit se, dohodnout se
→**shovořovat se** nedok. zried.	uzhovárať sa, dohovárať sa		
		uhovoriť dok.	**1.** *koho* umluvit **2.** zastar. čo domluvit
		vyhováračka hovor.	výmluva, vymlouvání

		vyhovoriť dok.	**1.** (vyvrátit někomu něco) vymluvit **2.** zřid. omluvit
		→**vyhovárať** nedok.	**1.** vymlouvat **2.** omlouvat
vyhovořit se dok.	vyvravieť sa, vyhovoriť sa	→**vyhovoriť sa**	**1.** (najít výmluvu) vymluvit se **2.** vymluvit se, vyhovořit se
		→**vyhovárať sa** nedok.	k 1 vymlouvat se
		výhovorka	výmluva
		zahovoriť dok.	**1.** (odvést řeč stranou) zamluvit **2.** hovor. *koho* zdržet (řečmi, hovořením) **3.** (začít mluvit) promluvit
		→**zahovárať** nedok.	**1.** zamlouvat se **2.** hovor. zdržovat (hovořením)
		→**zahovoriť sa**	zapovídat se s kým
		→**zahovárať sa** nedok.	zdržovat se (hovořením)
		zhovárať sa nedok.	mluvit, hovořit
		zhovorčivý	povídavý
		→**zhovorčivosť**	povídavost
POVĚDĚT/POVEDAŤ			
Česko-slovenský slovník (1979)		**Slovensko-český slovník (1986)**	
dopovědět dok.	dopovedať	**dopovedať**	dok. dopovědět
→**dopovídat**[1] nedok.	dokončievať rozprávanie		
dopovídat[2] dok.	dorozprávať		
nápověď	**1.** náznak, zried. a kniž. nápoveď **2.** našepkávanie, šepkanie	**nápoveď**	(náznak) nápověď
nápověda, napověda	šepkár		
→**nápovědka, napovědka**	šepkárka		
nápovědní príd.	šepkársky		
napovědět dok.	**1.** naznačiť, nadštrknúť, napovedať **2.** našepkať, pošepkať	**napovedať** dok.	*komu, čo* (naznačit) napovědět
napovídat[1] dok.	nahovoriť, navravieť, narozprávať, povravieť		
napovídat[2] nedok.	**1.** naznačovať **2.** šepkať, napovedať (v divadle); šepkať, našepkávať (v škole)	→**napovedať** nedok.	napovídat
napovídat se dok. i nedok.	nahovoriť sa, navravieť sa, narozprávať sa		
neodpovědný príd.	nezodpovedný		
→**neodpovědně** prísl.	nezodpovedne		
→**neodpovědnost**	nezodpovednosť		
nevypověditelný príd.	nevypovedateľný, nevýslovný, neopísateľný	**nevypovedateľný**	nevypověditelný, nevyjádřitelný
odpověď	odpoveď	**odpoveď**	odpověď
odpovědět dok.	odpovedať, odvetiť	**odpovedať**[2] dok.	odpovědět
odpovědka pošt.	*mezinárodní o.* medzinárodná odpovedka		
odpovědní príd. pošt.	*o. lístek* lístok na odpoveď		
odpovědnost	zodpovednosť	→**zodpovednosť**	odpovědnost
odpovědnostní príd. odb.	*o. pojištění* poistenie zodpovednosti za škody		
odpovědný príd.	(i menné tvary -den, -dna, -dno) zodpovedný	**zodpovedný**	odpovědný
→**odpovědně** prísl.	zodpovedne	→**zodpovedne**	odpovědně
odpovídat nedok.	**1.** odpovedať **2.** zodpovedať	**odpovedať**[1] nedok.	odpovídat (na otázku, pozdrav)
		zodpovedať[2] nedok.	**1.** *za čo, za koho* zodpovídat **2.** *čomu* odpovídat
		zodpovedať[1] nedok.	**1.** *čomu* odpovídat (**2.** vyhovovat)
odpovídat se nedok.	zodpovedať (sa)		
		zodpovedajúci	odpovídající
opověď zastar.	ohlásenie, oznámenie		
opovědět zastar.	1. ohlásiť, oznámiť 2. práv. star. opovedať (oznámiť spor	**opovedať** práv.	opovědět

	zainteresovanej tretej osobe)		
popovídat (si) dok.	pohovoriť si, pozhovárať sa		
povědět dok.	povedať	**povedať**[1] dok.	povědět, říci
pověst	povesť (v rozlič. význ.)	**povesť**	pověst
pověstný príd.	povestný, chýrny		
povídačka	obyč. mn. č. rozprávky, táračky	**povedačka**	povídačka (povídání)
povídalek, zried. povídal expr.	vravko, tárajko		
→**povídalka**	tárajka		
povídání	rozprávanie		
→**povídáníčko** zdrob. expr.	rozprávočka		
povídat nedok.	**1.** hovoriť, vravieť **2.** hovor. trkotať, trepať	**povedať**[2] nedok. kraj.	povídat, hovořit, říkat
povídavý príd.	vravný, radorečný, zhovorčivý		
→**povídavě** prísl.	zhovorčivo, radorečne		
→**povídavost**	vravnosť, radorečnosť, zhovorčivosť		
povídka	**1.** lit. poviedka, rozprávka **2.** zried. povedačka, táranina	**poviedka** lit.	povídka
→**povídečka** zdrob.	poviedočka	→**poviedočka** zdrob.	povídečka
povídkář	rozprávkár, poviedkár	**poviedkár**	povídkář
→**povídkářka**	poviedkárka		
→**povídkářský** príd.	poviedkársky		
povídkový príd.	rozprávkový, poviedkový		
propovídat dok.	prerozprávať		
průpověď, průpovídka	prípoviedka, povrávka	**prípoviedka**	**1.** průpovídka **2.** kraj. povídka
předpověď	predpoveď	**predpoveď**	předpověď
předpovědět dok.	predpovedať	**predpovedať**[1] dok.	předpovědět
→**předpovídat** nedok.	predpovedať	**predpovedať**[2] nedok.	**1.** předpovídat **2.** zřid. předříkávat
předpovědní príd.	predpovedný	**predpovedný**	předpovědní
rozpovídaný príd. zried.	rozvravený		
→**rozpovídanost**	rozvravenosť		
rozpovídat dok.	**1.** zried. rozvravieť **2.** rozrozprávať (začať rozprávať a nedokončiť)	**rozpovedať** dok.	vyložit (dopodrobna)
→**rozpovídávat** nedok. zried.	**1.** rozvrávať **2.** začínať rozprávať a ešte nedokončiť		
rozpovídat se dok.	rozvravieť sa, rozhovoriť sa		
spoluodpovědný, spoluzodpovědný príd.	spoluzodpovednosť		
→**spoluodpovědnost, spoluzodpovědnost**	spoluzodpovednosť		
upovídaný príd. expr.	rozvravený, veľavravný; táravý		
→**upovídanost**	veľavravnosť, táravosť		
upovídat se dok.	uvravieť sa		
výpověď	výpoveď	**výpoveď**	výpověď
		vypovedací	vypovídací
vypovědět dok.	**1.** rozpovedať, porozprávať, vyrozprávať **2.** vysloviť, vypovedať **3.** vypovedať	**vypovedať**[2] dok.	vypovědět
výpovědní príd.	výpovedný	**výpovedný**	výpovědní
vypovězenec, vypověděnec	vypovedanec, vyhnanec		
→**vypovězenkyně, vypověděnkyně**	vyhnankyňa		
vypovězení, vypovědění odb.	vypovedanie		
vypovídat[1] dok.	porozprávať, vyrozprávať, rozpovedať		
vypovídat[2] nedok.	vypovedať (v rozlič. význ.)	**vypovedať**[1] nedok.	vypovídat

vypovídat se dok.	vyrozprávať sa, vyhovoriť sa		
vyzpovídat dok.	vyspovedať	**vyspovedať** dok.	vyzpovídat
vyzpovídat se dok.	vyspovedať sa	→**vyspovedať sa**	vyzpovídat se
zapovědět dok.	zakázať		
→**zapovídat** nedok.	zakazovať		
zapovídat se dok. hovor.	zarozprávať sa, zahovoriť sa		
		zapovedať sa[1] dok.	zaříci se, zařeknout se
		zapovedať sa[2] nedok.	zaříkávat se
		zlopovestný	zlopověstný
zodpovědět dok.	**1.** zodpovedať, odpovedať **2.** *(co; co před kým, čím)* zodpovedať, zodpovedať sa *(za čo, za koho)*	**zodpovedať**[3] dok.	zodpovědět
→**zodpovídat** nedok.	zodpovedať	**zodpovedať**[2] nedok.	**1.** *za čo, za koho* zodpovídat **2.** *čomu* odpovídat
zodpovědět se dok.	zodpovedať sa		
→**zodpovídat se** nedok.	zodpovedať sa		
zodpovědnost	zodpovednosť	→**zodpovednosť**	odpovědnost
zodpovědný príd.	zodpovedný	**zodpovedný**	odpovědný
→**zodpovědně** prísl.	zodpovedne	→**zodpovedne**	odpovědně
zpověď	spoveď	**spoveď**	zpověď
→**zpovědní** príd.	spovedný	→**spovedný**	zpovědní
zpovědnice	spovednica	**spovednica, zastar. i spovedelnica**	zpovědnice
zpovědník	spovedník	**spovedník, zastar. i spovedelník**	zpovědník
zpovídat nedok.	spovedať; expr. (vypočúvať, vypytovať sa)	**spovedať** nedok. náb. expr.	zpovídat
zpovídat se nedok.	spovedať sa; expr. (priznávať sa, vyznávať sa, zdôverovať sa, zverovať sa)	→**spovedať sa**	zpovídat se
		→**spovedávať**	zpovídávat se
		→**spovedávať sa**	zpovídávat se
PRAVIT, VYPRÁVĚT, ROZPRÁVĚT/VYPRÁVAŤ, ROZPRÁVAŤ			
Česko-slovenský slovník (1979)		**Slovensko-český slovník (1986)**	
dovyprávět dok.	dorozprávať	**dorozprávať** dok.	dovyprávět
		doprávať sa nedok. nář.	dohadovat se, handrkovat se
navyprávět, dok. **navypravovat**	narozprávať, porozprávať, rozpovedať	**navyprávať** dok.	navyprávět, navypravovat
		narozprávať dok.	napovídat
navyprávět se, navypravovat se dok. i nedok.	narozprávať sa	→**narozprávať sa**	narozprávět se, napovídat se, namluvit se
porozprávět (si) dok.	porozprávať, porozprávať si, porozprávať sa	**porozprávať** dok.	povyprávět o čem
		porozprávať sa i porozprávať si dok.	porozprávět si, povyprávět si
		povyprávať dok.	povyprávět
		→**povyprávať sa**	povyprávět si
pravit nedok. i dok. knižn.	**1.** riecť **2.** vravieť, hovoriť		
prý, ob. prej část.	vraj		
převyprávět, dok. **převypravovat**	prerozprávať (inak vyrozprávať)	**prerozprávať** dok.	propovídat
rozprava	rozprava (debata)	**rozprava**	rozprava
rozprávět nedok.	rozprávať	**rozprávať** nedok.	**1.** mluvit, hovořit **2.** vyprávět, vykládat, mluvit
		→**rozprávať sa**	rozmlouvat, bavit se
rozprávka	rozhovor, beseda	**rozprávka**	**1.** pohádka **2.** trochu zastar. rozhovor, rozprávka
vyprávěč, vypravěč	rozprávač	**rozprávač**	rozprávěč, vyprávěč, vypravěč
		vyprávač	vyprávěč
→**vyprávěčka, vypravěčka**	rozprávačka	→**rozprávačka**	vyprávěčka
		→**vyprávačka**	vyprávěčka
→**vyprávěčský, vypravěčský** príd.	rozprávačský	→ **rozprávačsky**	vyprávěčský
vyprávěcí príd.	rozprávačský; rozprávací		
		→**rozprávočka, zřídi**	pohádečka

		rozprávčička zdrob. expr.	
		rozprávkár	pohádkář
		→**rozprávkárka**	pohádkářka
		rozprávkový	pohádkový
		→**rozprávkovo**	pohádkově
		rozprávať sa dok. trochu expr.	rozvyprávět se, rozpovídat se
vyprávění, vypravování	1. rozprávka, príbeh 2. lit. rozprávanie (slohový útvar)	**rozprávka**	**1.** pohádka **2.** trochu zastar. rozhovor, rozprávka
		vyprávanie poet., styl.	vyprávění
vyprávět, vypravovat[1] nedok.	rozprávať	**rozprávať** nedok.	**1.** mluvit, hovořit **2.** vyprávět, vykládat, mluvit
		vyprávať[1] nedok.	vyprávět
		→**vyprávať sa**	vyprávět si, rozprávět si
vypravit[1] dok.	(**1.** vypraviť **2.** vystrojiť; vypraviť) **3.** vydať (zo seba) (hlas, reč) (**4.** odpraviť)		
→**vypravovat**[2] nedok.	(**1.** vypravovať (vlak) **2.** vyprávať, vystrájať (deti na výlet)) **3.** vydávať (zvuky) (**4.** odprávať (od dvier))		
zpráva	správa, hlásenie	**správa**	(**1.** správa) **2.** zpráva
→**zprávička** zdrob. expr.	správička		
zpravený príd.	poučený, informovaný, oboznámený (o dačom, s čím)		
zpravit dok. knižn.	*(koho, co o čem)* upovedomiť, informovať, vyrozumieť		
→**zpravovat** nedok. knižn.	upovedomovať, informovať, vyrozumievať (rozlíš od spravovať)		
		→**spraviť sa**	(**1.** udělat se) **2.** dohodnout se
zpravodaj	spravodajca, reportér, dopisovateľ, korešpondent	**spravodajca**	zpravodaj
→**zpravodajka**	spravodajkyňa	→**spravodajkyňa**	zpravodajkyně
zpravodajský príd.	spravodajský	→**spravodajský**	zpravodajský
→**zpravodajsky** prísl.	spravodajsky		
zpravodajství	spravodajstvo	→**spravodajstvo**	zpravodajství
		vyrozprávať dok.	(vyprávěním) vypovědět
		vyrozprávať sa dok.	vypovídat se
		zarozprávať sa dok.	zapovídat se
ŘÍCI, ŘÍCT/RIECŤ			
Česko-slovenský slovník (1979)		**Slovensko-český slovník (1986)**	
arci, zosilnené arciť, arciže část. knižn. trochu zastar.	**1.** (vyjadruje prisviedčanie) pravda, pravdaže, iste, isteže, zaiste **2.** len arci, arciť (v prípustkovo-odporovacom význ.) síce, pravda **3.** (uvádza dodatočné bližšie určenie al. obmedzenie) pravda, pravdaže		
blahořečit nedok.	**1.** knižn. *(čemu)* blahorečiť, žehnať, dobrorečiť *(čomu)*, blahoslaviť *(čo)* **2.** cirk. *(koho)* blahorečiť		
		dobrorečiť nedok.	dobrořečit, žehnat
doříci, dořící dok.	doriecť, dopovedať, dohovoriť		
doříkat dok.	doriecť, dopovedať prejav		
→**doříkávat** nedok.	dopovedávať		
jářku	**I.** část. zastar. ob. reku, ozaj, veru, naozaj (**II.** cit. hej, ej, nože)		
krasořečnění obyč. pejor.	krasorečnenie		
krasořečnictví obyč.	krasorečníctvo		

pejor.			
krasořečník obyč. pejor.	krasorečník		
→**krasořečnický** príd.	krasorečnícky		
→**krasořečnicky** prísl.	krasorečnícky		
		mnohorečový	mnohojazyčný
nanaříkat se dok. i nedok.	nanariekať (sa), nalamentovať sa, nabedákať sa		
nařčení	obvinenie (nepravdivé)		
nářečí	nárečie	**nárečie**	nářečí
nářeční, zried. nárečový príd.	nárečový	**nárečový**	nářeční
→**nářečně** prísl.	nárečovo	→**nárečove/nárečovo**	nářečně
nařečnit, hovor. expr. i nařečňovat dok.	narečniť, natárať, natrepať	**narečniť** dok. expr.	(napovídat) nařečnit, nařečňovat
nařečnit se, hovor. expr. i nařečňovat se dok. i nedok. hovor.	narečniť sa	→**narečniť sa**	**1.** nařečnit se **2.** expr. nařečnit se, nařečňovat se
nářek	nárek	**nárek**	nářek
naříkat[1] dok.	nahovoriť, navravieť, narozprávať		
naříkat se dok. i nedok.	navravieť sa, nahovoriť sa		
naříkat[2] nedok.	**1.** nariekať, lamentovať **2.** žalovať sa, ponosovať sa	**nariekať** nedok.	(bědovat) naříkat
naříkatelný príd. práv.	napadnuteľný		
		nariekačka	(při pohřbu) naříkačka, plačka
naříkavý príd.	nariekavý, plačtivý	**nariekavý**	naříkavý, plačtivý
→**naříkavě** prísl.	nariekavo, plačtivo	→**nariekavo**	naříkavě
nařknout dok.	(neprávom) obviniť		
neřkuli, neřku prísl. zastar. ob.	tým menej, tobôž (nie), nieto(by), ba ani		
odřeknout, odříci, odříct dok.	**1.** odriecť, odrieknuť **2.** odmietnuť 3. *o. si* odoprieť si	**odriecť**[1] **i odrieknuť** dok.	odříci, odřeknout
odřeknout se, odříci se, odříct se dok.	odriecť sa, odrieknuť sa	→**odriecť sa**	odříci se, odřeknout se
odříkat[1] dok.	odriecť, odrecitovať, hovor. odrectovať	**odriecť**[2]	dok. odříkat (básničku)
→**odříkávat**[1] nedok.	odriekavať, odrecitúvať	**odriekať**[2] nedok.	odříkávat (básničku)
odříkat[2] nedok.	**1.** odriekať **2.** odmietať **3.** o. si odopierať sa, odriekať si	→**odriekať**[1] nedok.	odříkat
→**odříkávat**[2] opak.	**1.** odriekavať **2.** odmietať (často) **3.** odopierať si (často), odriekavať si	→**odriekavať**	odříkávat
odříkat se nedok.	odriekať sa	→**odriekať sa**	nedok. odříkat se
odříkavý príd.	odriekavý	**odriekavý**	odříkavý
→**odříkavě** prísl.	odriekavo	→**odriekavo**	odříkavě
podřeknout se, podříci se, podříct se dok.	prerieť sa, prerieknuť sa, podriecť sa, podrieknuť sa	**podriecť sa i podrieknuť sa** dok.	(neúmyslně prozradit) podříci se, podřeknout se
→**podříkat se** nedok.	podriekať sa		
ponaříkat (si) dok.	**1.** ponariekať si **2.** vyžialiť sa, vyžalovať sa	**ponariekať si** dok. expr.	ponaříkat si
pořekadlo lit. lingv.	porekadlo (povrávka, úslovie bez mravoučného zacielenia)	**porekadlo**	pořekadlo
		porieknuť dok. nář.	uřknout
proroctví	proroctvo	**proroctvo**	proroctví
prorok	prorok	**prorok**	prorok
→**prorokyně**	prorokyňa		
		prorokovať nedok. i dok.	prorokovat
prořečnit dok. expr.	prerečniť	**prerečniť** dok. hovor.	**1.** řečněním přemoci **2.** expr. prořečnit (mnoho času)
proříci, proříct, prořeknout dok.	prerieť, prerieknuť, vyrieť	**prerieť i prerieknuť** dok.	(říci) promluvit
proříci se, proříct se, častejšie prořeknout	prerieť sa, prerieknuť sa; podrieť sa	**prerieknuť sa** dok.	**1.** (nechtě prozradit) prořeknout se, proříci se **2.** (udělat v řeči chybu)

se dok.			přeřeknout se, přeříci se
prostořeký príd.	prostoreký	**prostoreký**	prostořeký
→**prostořece** prísl.	prostoreko	→**prostoreko**	prostořece
→**prostořekost**	prostorekosť	→**prostorekosť**	prostořekost
předřečník	predrečník	**predrečník**	předřečník
předříkat dok. i nedok.	predriekať	**predriekať** nedok.	předříkat
→**předříkávat** nedok.	predriekavať		
předříkávač	predriekač, predriekavač	**predriekač**	předříkávač
→**předříkávačka**	predriekačka, predriekavačka		
přeřeknout se, přeříci se, přeříct se dok.	prerieknuť sa, preriecť sa		
→**přeříkat se, přeříkávat se** nedok.	preriekať sa	→**preriekať sa** nedok.	k 2 přeříkávat se
přeřeknutí	prerieknutie (pomýlenie sa v reči)		
přeříkat dok.	**1.** odriecť, odrecitovať, hovor. odrectovať **2.** zopakovať		
→**přeříkávat** nedok.	**1.** odriekať **2.** opakovať		
přiřknout dok.	pririeknuť (priznať)	**pririeknuť** dok.	přiřknout
		protirečenie	**1.** (nesrovnalost) rozpor **2.** filos. rozpor, protiklad
		protirečiť nedok.	odporovat
		protirečivý	**1.** filos. protikladný **2.** protikladný, protichůdný
		→**protirečivo**	protikladně, protichůdně
rčení	**1.** slovný obrat, úslovie, povrávka, fráza **2.** zried. sentencia		
		reku	jářku, říkám, myslím
rokovat nedok. kniž.	rokovať	**rokovať** nedok.	(**1.** jednat) **2.** trochu zastar. rokovat, debatovat
		rokovací	jednací, rokovací
		roznariekať sa dok.	roznaříkat se, dát se do nářku
		rozrečniť sa dok. expr.	rozřečnit se
řeč	reč (v rozlič. význ.)	**reč**	řeč
řečový príd. odb.	rečový	→**rečový**	řečový
		→**rečove/rečovo**	řečově
řečený príd.	zastar. zvaný, nazývaný	**rečený**	řečený
řečičky mn. č. zdrob. expr.	rečičky	**rečičky** mn. zdrob. expr. obyč. pejor.	řečičky
řečnictví	rečníctvo	**rečníctvo**	řečnictví
řečník	rečník	**rečník**	řečník
→**řečnický** príd.	rečnícky	→**rečnícky**	řečnický
→**řečnicky** prísl.	rečnícky		
		→**rečníčka**	řečnice
řečniště zried.	rečnisko, rečnište	**rečnisko i rečnište** poněk. zastar.	řečniště
řečnit nedok.	rečniť	**rečniť** nedok.	řečnit
řečňovat nedok. zastar.	rečniť		
řečný príd.	rečný, zhovorčivý, zvravný, vravný	**rečný**	řečný
říci, říct dok.	**1.** povedať (v rozlič. význ.) **2.** *říci si, říct si* požiadať, zapýtať si	**riecť** dok. trochu zastar.	říci
		rieknuť dok. kniž. zastar.	říci, řeknout
říkačka zried.	**1.** riekanka **2.** pejor. táranina		
říkadlo	**1.** riekanka **2.** zried. prípoviedka, povrávka		
→**říkadlový** príd.	riekankový		
říkání	rečňovanka	**rečňovanka**	deklamovánka, říkadlo, říkanka
říkanka	riekanka	**riekanka**	říkanka
→**říkankový** príd.	riekankový		
říkankovitý príd. zried.	riekankovitý		
sřečit se dok. zried. hovor. expr.	*(s kým)* dohovoriť sa, porozumieť si		
		svätorečiť nedok. i dok. círk.	svatořečit

takřka prísl. knižˇ.	takrečeno, takmer, bezmála; čajsi	**takrečeno**	tak říkaje (říkajíc) takřka
		takrečený trochu zastar.	tak zvaný, takzvaný
úročky, ouročky mn. č. zastar. ob.	(dojčenský) výsyp		
úrok[2], ourok zastar. ob.	úrek, urieknutie	**úrek**	uřknutí, uhranutí
uřečnit se dok.	urečniť sa		
uřeknout se, uříci se, uříct se dok.	prerieknuť sa		
uřknout dok.	urieknuť, uriecť	**uriecť i urieknuť**	uřknout, uhranout
uřknutí	urieknutie, úrek		
		uzriecť sa i uzrieknuť sa dok. zastar.	dohovořit se, dohodnout se
výrok	výrok	**výrok**	výrok
→**výrokový** príd.	výrokový		
vyřčený príd.	vyslovený, vypovedaný		
vyřečnit se dok. expr.	vyrečniť sa		
výřečný príd.	výrečný	**výrečný**	výřečný, výmluvný
→**výřečně** prísl.	výrečne	→**výrečne**	výmluvně
→**výřečnost**	výrečnosť		
vyřknout dok. knižˇ.	vyriecť, vyrieknuť	**vyriecť** dok. knižˇ.	**1.** vyslovit, vyříci **2.** vyhlásit
		vyrieknuť dok. knižˇ.	**1.** vyslovit **2.** vyhlásit
zanaříkat dok.	zanariekať, zabedákať, zalamentovať	**zanariekať** dok. hovor.	zanaříkat
zařečnit dok.	zarečniť	**zarečniť (si)** dok.	zařečnit (si)
zařečnit si dok. pejor.	zarečniť (si)		
		→**zarečniť sa**	zařečnit se
		zariecť i zarieknuť dok.	(v lid. pověře) zaříci, zařeknout
zařeknout se, zaříci se, zaříct se dok.	zariecť sa	→**zariecť sa i zarieknuť sa**	(umínit se) zaříci se, zařeknout se
zaříkat, zaříkávat nedok.	(v rozprávkach a poverách) zariekať, zaklínať	→**zariekať** nedok.	zaříkat
		→**zariekavať** nedok.	zaříkávat
→**zaříkat se, zaříkávat se** nedok.	zariekať sa	→**zariekať sa** nedok.	zaříkat se
		→**zariekavať sa**	zaříkávat se
zaříkací, zaříkávací príd.	zariekavací, zaklínací		
		zariekadlo	zaříkadlo
		zariekanie	zaříkání, zaříkadlo
zazlořečit dok. zried.	zazlorečiť, zanadávať (si), pohrešiť si (chvíľu, trocha)	**zazlorečiť** dok.	zazlořečit
zlořečený príd. expr.	prekliaty, mizerný		
zlořečit nedok. expr.	*(~, komu, čemu; na koho, co)* zlorečiť *(~; komu, čemu)*, preklínať *(koho, čo)*		
zřeknout se, zříci se, zříct se dok.	zriecť sa, zrieknuť sa, vzdať sa	**zriecť sa** dok.	**1.** zříci se **2.** nář. vymluvit se nač
		zrieknuť sa[1] dok.	zřeknout se
		zrieknuť sa[2] dok.	**1.** dohovořit se (**2.** spiknout se)
→**zříkat se** nedok.	zriekať sa, vzdávať sa	**zriekať sa** nedok.	zříkat se
VRAVIEŤ			
Česko-slovenský slovník (1979)		**Slovensko-český slovník (1986)**	
		darmovrav	darmotlach, mluvka
		dovrávať nedok.	komu domlouvat
		→**dovrávať sa**	*s kým o čom* mluvit, hovořit, rozmlouvat
		dovravieť dok.	(přestat hovořit) domluvit, dohovořit
		→**dovravieť sa**	*s kým o čom* domluvit se, dohovořit se
		málovravný	málomluvný
		→**málovravnosť**	málomluvnost
		mnohovravný	mnohomluvný
		naodvrávať sa dok.	naodmlouvat se
		navrávať	**1.** *koho na čo* přemlouvat **2.**

			(mluvením vnucovat někomu něco) namlouvat *komu co*
		navravieť dok.	**1.** *koho na čo* přemluvit **2.** *čo, čoho komu* napovídat, namluvit, nahovořit
		→**navravieť sa**	(mnoho mluvit) namluvit se *komu, do koho*
		nevravný	(skoupý na řeč) nemluvný
		odvrávať nedok.	**1.** odmlouvat **2.** zřid. odpovídat
		ovrávať sa nedok. nář.	omlouvat se
		ovravieť dok. zřid.	*koho* pomluvit
		→**ovrávať** nedok.	pomlouvat
		povrávať (si) nedok.	**1.** rozprávět (si), povídat (si) **2.** pobroukávat si (povídat si pro sebe)
		povravieť[1] dok.	napovídat, nahovořit *komu čeho*
		povravieť (si)[2] dok.	pohovořit si
		pravdovravný	pravdomluvný
		→**pravdovravnosť**	pravdomluvnost
		prevravieť dok.	**1.** promluvit **2.** přemluvit
		→**prevrávať** nedok.	1. poněk. zastar. promlouvat 2. přemlouvat
		rozvravený	rozpovídaný, upovídaný
		rozvravieť dok.	**1.** rozpovídat **2.** vymluvit *někomu něco*
		rozvravieť sa dok.	rozpovídat se
		samovrava	samomluva
		velavravný	**1.** mnohomluvný **2.** velmi výmluvný
		vraj	prý
vřava kniž.	vrava	**vrava**	**1.** vřava **2.** expr. mluva, hovor
		vravieť nedok.	**1.** mluvit, říkat **2.** *komu, čomu* jako (nazývat) říkat
		→**vravievať**	mluvívat, říkávat
		vravko expr.	mluvka, žvanil
		vravný	řečný, hovorný
		vravot expr.	hluk, vřava
		vyvrávať nedok.	vymlouvat

Tabulka č. 6: *Výtah derivátů vybraných sloves hovoření z dvojjazyčných slovníků.*

3.3.3 Stručné naznačení některých výzkumných témat

Lexikální materiál slovesných a neslovesných derivátů verb dicendi uvedený v tabulkách obsahuje mnoho možností dalších srovnávacích analýz. Jednou z cest je např. srovnávací analýza slovesných derivátů verb dicendi. Při pohledu na jejich lexikografické zpracování se ukazuje, které z těch, jež jsou kodifikovány v jednosvazkových slovnících, chybí v druhém jazyce. Možno to demonstrovat např. u kodifikace sloves CS *hovořit* a SL *hovoriť* a jejich paralelních derivátů. KSSJ proti SSČ zachytil „navíc“ tyto lexémy:

nahovoriť (sa); odhovoriť; prehovoriť; prihovoriť; zhovárať sa; uhovoriť, vyhovoriť (sa); zahovoriť (sa). Bylo by vhodné sledovat funkční zatížení těchto sloves ve

slovenštině i v češtině – i když české paralely těchto sloves SSČ nezachycuje (čímž se naznačuje, že nejsou součástí základní slovní zásoby), byly evidovány předchozími (většími) výkladovými slovníky, pravda, některé s hvězdičkou, sloveso shovárat se dokonce s označením sloven.

Mimo tyto lexémy ale KSSJ zachytil i slovesa, která nezaznamenává žádný z českých slovníků:
nahovárať sa; odhovárať; ohovoriť, ohovárať; pozhovárať; prehovárať; prihovárať sa; uzhovoriť sa; vyhovárať (sa); zahovárať.

V češtině jsou ekvivalenty k těmto slovesům převážně slovesa s kořenem *-mluv-* (*odmlouvat*, *přimlouvat se*, *rozmlouvat* a další), přičemž i zde můžeme pozorovat mezijazykovou homonymii způsobenou asymetrií předpon SL *pre-* x CS *pře-* i *pro-* (SL *prehovoriť* s českými ekvivalenty 1. *promluvit*, 2 *přemluvit*). Naproti tomu SSČ oproti KSSJ s kořenem *-hovoř-* zaznamenal slovesa *prohovořit*, *prohovořovat*, která mají ve slovenštině ekvivalenty s jinými základy (*prohovořit* – 1. *prediskutovať*, *predebatovať* 2. *prerozprávať*).

Z frekventovanějších lexémů je zajímavý i vztah sloves CS *rozprávět* x SL *rozprávať*, které si ne zcela odpovídají a patří také k mezijazykovým homonymům. České sloveso má pouze význam 'mluvit, hovořit (důkladně, vážně), rozmlouvat', zatímco slovenské sloveso je významově bohatší, neboť významů má více '1. vyjadrovať myšlienky rečou, hovoriť, vravieť 2. slovami vyjadrovať dojmy, zážitky, predstavy ap. 3. svedčiť (význ. 2), nasvedčovať, hovoriť" a je také podstatně více funkčně vytíženo.

Hlubšího porovnání je hodna, zejména v pohledu na další slovesné i neslovesné deriváty, i asymetrie u sloves CS *pověděť, povídat* x SL *povedať*. Při pohledu na deriváty je zřejmé, že oproti slovenským lexémům s kořenem *-poved-/-poveď-* stojí v češtině deriváty se dvěma kořeny *-pověď-* a *-povíd-* (i když je sloveso *povedať* dokonavé, u derivátů se setkáváme s dokonavostí i nedokonavostí, srov. např. slovenskou obouvidovost a rozdílné české ekvivalenty u lexémů *predpovedať – předpovědět a predpovedať – předpovídat, vypovedať – vypovědět a vypovedať – vypovídat)*. Slovesu s kořenem *-povíd-* na české straně nemusí navíc na straně slovenské odpovídat stejně utvořený ekvivalent. Například zvratné české dokonavé sloveso *vypovídat* se má v SSČ význam 'do syta se napovídat, tím si ulevit, vymluvit se', který u slovenského slovesa *vypovedať* neexistuje (ekvivalentem je sloveso *vyrozprávať sa*).

Složitá asymetrická situace je i u sloves CS *zodpovědět*, *zodpovída*t x SL *zodpovedať,* ve vztahu k slovesům CS *odpovědět*, *odpovídat* x SL *odpovedať*. Sloveso *odpovídat*, kromě nedokonavého významu 'dát odpověď", kterým se shoduje se slovenským slovesem *odpovedať*, má ještě význam, kterým se zcela shoduje se slovesem *zodpovídat* (a který u slovesa *odpovedať* neexistuje). I sloveso *odpovídat* se odpovídá tvaru *zodpovídat se*. Proti slovenskému slovesu *zodpovedať* tak na české straně stojí jak sloveso *zodpovědět*, tak *zodpovídat* a dokonce i sloveso *odpovídat*. Obě homonymní slovenská zvratná slovesa *zodpovedať sa* si naproti tomu navzájem odpovídají s českými náprotivky *zodpovědět se*, *zodpovídat se*.

Jako další diferenční téma hodné pozornosti v konfrontačním pohledu se jeví expresivní slovesná deminutiva s formantem *-k-* a kmenotvornou příponou *-a*. V češtině se vyskytují některá slovesná deminutiva v mluvených projevech ve styku s dětmi (tvoří se od sloves, užívaných převážně pro činnost dítěte např. *spinkat*, *choďkat*). Ve slovenštině naopak frekventovaně vznikají ve funkční sféře spisovného jazyka a od sémanticky širšího okruhu sloves (srov. Martincová: 1989). Praktické využití těchto slovesných deminutiv je ve slovenštině tedy vyšší, je to specifická součást spisovné slovní zásoby. Deminutiva ve slovenštině – na rozdíl od češtiny – existují i u sloves hovoření: *vravkať*, *uvravkať*, *rozprávkať*, *rozprávkať sa*, přičemž mají status expresivních synonym s východiskovými slovesy *vravieť* a *rozprávať, rozprávať sa* (u lexému *hovoriť* nebyl deminutivní derivát zaznamenán). Slovenské slovníky ale tuto součást slovní zásoby nezachycují, ze současných pouze SSS zachytil některá slovesná deminutiva od verba *vravieť* (Czambel v Rukoväti spisovnej reči slovenskej zaznamenal sloveso *vravkať*). Slovesa *vravkať* a *rozprávkat* se nicméně objevují ve slovenské literatuře (Jaroš). Ukazuje se však, že v současnosti jsou v internetových diskusích běžné lexémy *rozprávkať*, a zejména *rozprávkať sa* jako prostředek navozování a pojmenováváni milých komunikačních vztahů v dialozích (u slovesných deminutiv se však setkáváme i s jejich ironickým využitím).

Z tabulky je teda patrné, že mezi češtinou a slovenštinou existují i mezi verby dicendi mezijazyková homonyma s velmi složitými vzájemnými vztahy – a potenciální komunikační zrádností.

Zastavíme se u sloves CS *uřeknout se*, *uříci se*, *uříct se* x SL *urieknuť*. Česká slovesa mají tyto dva významy:

1. bezděčně prozradit, podřeknout se

2. říci něco nevhodného, neslušného.

Českého hovořícího by mohlo slovenské *urieknuť* svádět k přiřazení zmíněného českého významu, ale slovenské sloveso má význam úplně jiný – *urieknuť:* dok. 'pohľadom ap. počariť; uhranúť", kterým plně odpovídá českému *uřknout*: dok. 'zlým slovem, pohledem ublížit, uhranout'.

Uřeknout se, *uříci se*, *uříct se* mají ve slovenštině protějšek ve slovesech:

podrieknuť sa, *podriecť sa* dok. – 'neúmyselne v reči prezradiť, prerieknuť sa, preriecť sa'.

Těmto slovenským slovesům v češtině odpovídají ještě lexémy:

podřeknout se, podříci se, podříct se dok. 'bezděčně se v řeči prozradit',

prořeknout se, proříci se, proříct se dok. 'bezděčně prozradit, podříci se'.

Čili, slovenská slovesa *podrieknuť sa*, *podriecť sa* mají v češtině ekvivalenty hned v devíti! slovesech: *uřeknout se*, *uříci se*, *uříct se* a *podřeknout se, podříci se, podříct se* a *prořeknout se, proříci se, proříct se* (slovesa *uřeknout se*, *uříci se*, *uříct se* jsou ale významově bohatší – mají jeden význam navíc)[42].

Aby ale situace nebyla moc jednoduchá, podívejme se pozorněji na výklad slovenských sloves *podrieknuť sa, podriecť sa*:

podrieknuť sa, *podriecť sa* dok. 'neúmyselne v reči prezradiť, prerieknuť sa, preriecť sa'.

Takže tyto dva lexémy ve slovenštině vstupují do synonymického vztahu se slovesy *prerieknuť sa*, *preriecť sa*:

prerieknuť sa, preriecť sa dok.

1. podrieknuť sa

2. náhodne zle vysloviť (slovo)

Sloveso *prerieknuť sa* má tedy jeden význam shodný se slovesem *podrieknuť sa* a devíti českými slovesy (výše zmíněnými), a druhý význam, kterému odpovídají česká slovesa *přeřeknout se*, *přeříci se*, *přeříct se*:

přeřeknout se, přeříci se, přeříct se dok. 'bezděky, chybně, zkomoleně vyslovit n. zaměnit něj. slovo, tvar'.

Docházíme tedy k dalšímu složitému vztahu, kdy slovenskému slovesu v každém z obou významů přísluší jiný český ekvivalent.

[42] Tak jako u mnoha dalších lexémů by bylo potřebné v korpusech ověřovat textové fungování a vůbec funkční zatížení jednotlivých lexémů, u kterých z lexikografického zpracování není jejich aktuální status zřejmý.

Vedle slovenských sloves *prerieknuť sa*, *preriecť sa* existuje ovšem i nezvratné sloveso s variantními podobami *prerieknuť*/*preriecť* s významem (a synonymy) 'prehovoriť, prevravieť, povedať' hodnocené jako knižní, kterému odpovídá české sloveso s jiným kořenem hovoření – *promluvit*.

4 ZÁVĚR

V naší práci Česko-slovenské lexikální rozdíly jsme se soustředili na problematiku lexikálních diferencí v české a slovenské slovní zásobě, důležitou z obecně komparativního i komunikačního hlediska. Zaměřili jsme se na specifickou výzkumnou oblast, na slovesa (a také jejich neslovesné deriváty), která bývají častou součástí našich promluv – mnohdy aniž bychom si to jasně uvědomovali – a která nazýváme slovesa hovoření, nebo také verba dicendi. Spíše než na teoretickou rovinu jsme se soustředili na porovnávací rovinu praktickou – z obsáhlé šíře sloves hovoření jsme vybrali šest zástupců – základních sloves hovoření spjatých synonymickým vztahem, která jsme se snažili navzájem porovnat. Ukázali jsme územní rozložení těchto sloves v českých a slovenských nářečích na základě kartografického zobrazení ve Slovanského jazykovém atlasu OLA a tím jsme získali názorný doklad o tom, že slovesa hovoření, u kterých můžeme sledovat diference ve spisovných jazycích, mají rozdílná východiska na českém a slovenském jazykovém území.

Dále jsme se zaměřili na etymologii jednotlivých sloves a derivátů s kořeny sloves hovoření. Dotkli jsme i skutečnosti, že od těchto kořenů existují deriváty, které jsou významově vzdáleny, a které už za slovesa/slova hovoření nepovažujeme. V etymologické kapitole jsme se podrobněji zastavili při slovesech CS *pravit* x SL *praviť* (které ve slovenských lexikografických příručkách zachytil jako poslední A. Bernolák) a porovnali jsme deriváty – související s hovořením – těchto sloves v češtině a ve slovenštině. Poukázali jsme na to, že i ve slovenštině existují zbytky derivátů od původního slovesa hovoření *praviť*, ač některé jsou slovesy hovoření jen v jediném významu. Dále jsme se podrobněji zabývali slovenským slovesem hovoření *vravieť* a jeho etymologií. Zjistili jsme, že ač ve spisovné češtině toto specifické středoslovenské sloveso hovoření nemá formálně paralelní ekvivalent, v moravských nářečích zaznamenán byl, a co víc, pravděpodobně ještě žije – a byl nejspíše součástí slovní zásoby i ve starší češtině, jak se ukazuje při pohledu do česko-německých překladových slovníků J. Jungmanna a Fr. Št. Kotta (zde se však promítá i specifické dobové chápání česko-slovenských jazykových vztahů).

V další kapitole jsme se podrobně zabývali slovesy hovoření CS *mluvit* x SL *mluviť* a jejich funkčním zatížením v rámci obou jazyků. Sledovali jsme vývoj tohoto

slovesa a jeho derivátů ve spisovné slovenštině od počátku 20. století, a naznačili zajímavost konfrontace s Bernolákovým Slowárem z roku 1825. Upozornili jsme na dublety kořene *-mluv-, -mlov-* jako na specificky slovenský lexikální prvek, který se objevoval v dokladech od 15. století a na jeho příslušnost ke gemerským nářečím. Při konfrontačním slovníkovém porovnání jsme přišli na slovo *znakomluva*, které není a nebylo kodifikováno ve spisovné češtině 20. století, zatímco ve spisovné slovenštině kodifikováno bylo. Nakonec jsme přiblížili zpracování lexémů s kořenem *-mluv-* v Česko-slovenském slovníku a soustředili se na otázku jejich ekvivalentů ve slovenštině. Výklady v jednotlivých kapitolách jsme opatřili přehledným zobrazením v několika tabulkách.

V poslední kapitole práce jsme přinesli dvě rozsáhlé tabulky. První obsahuje kompletní výpis sloves hovoření a jejich slovesných derivátů, pořízený postupně z těchto lexikografických zdrojů: PSP 1931, 1940, SSJ, KSSJ, PSČJ, SSČJ a SSČ. Druhá tabulka je záznam všech derivátů sledovaných sloves hovoření tak, jak je podávají překladové slovníky ČSS a SČS. V komentáři k těmto tabulkám stručně načrtáváme některé zjištění a možné směry dalšího výzkumu, které se v konfrontačním srovnání českých a slovenských sloves hovoření objevují.

Verba dicendi a jejich konfrontační srovnání v češtině a slovenštině je téma nadmíru široké, a tato bakalářská práce nemůže být ničím jiným, než pouze sondou do dané problematiky. Kromě východisek pro další výzkum, která jsme načrtli v poslední části práce, považujeme do budoucna za potřebné soustředit se hlouběji na sémanticko-syntaktickou konfrontaci sledovaných sloves a jejich slovesných derivátů. Ke komunikačně důležitým tématům patří zejména hlubší obraz mezijazykové homonymie a ekvivalence v tomto lexikálně-sémantickém poli. Kromě synchronní analýzy se jako konfrontačně přínosné jeví také rozšířit porovnání sloves hovoření hlouběji do minulosti a do konfrontace zahrnout i vztah předspisovného období slovenštiny a starší češtiny. U sloves *mluvit* a *vravieť*, jakožto nejspecifičtějších diferenčních zástupců verb dicendi z hlediska češtiny a slovenštiny, se totiž ve starším období objevují zajímavé vztahy, které by stály za hlubší analýzu.

5 LITERATURA

BLANÁR, Vincent: Jazyková prax a lexikálne výpožičky v medzivojnovom období. Slovenská reč, 68, 2003, s. 224 – 228.

BLANÁR, Vincent: K terminológii v matičných rokoch. In: Československý terminologický časopis, Vydavaťelstvo slovenskej akadémie vied v Bratislave 1963, s. 257-274.

BLANÁR, Vincent: Slová od základu mlov- v slovenčine. In: Jazykovedné štúdie 10. Štolcov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 220-226.

BLANÁR, Vincent: Tzv. zlý autor a začátky Slovenskej reči. In: Jazyky v kontaktoch. Bratislava, Veda – Slavistický ústav Jána Stanislava 2007.

BOSÁK, Ján: Vzťahy slovenčiny a češtiny a ich výskum v novej etape. Jazykovedný časopis, 39, 1988, č. 2, s. 113 – 119.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Dynamika vývinu česko-slovenských jazykových vzťahov v socialistickom období. In: Slavica Pragensia. XXX. Acta Universitatis Carolinae. Ed. V. Budovičová. Praha, Universita Karlova 1989, s. 17 – 42.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Z konfrontačného štúdia češtiny a slovenčiny. Československý model dvojjazykovej komunikácie. In: Slavica Pragensia. XXV. Acta Universitas Carolinae, Philologica. 1982. Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 25 – 38.

CZAMBEL, Samuel: Príspevky k dejinám jazyka slovenského. Budapešť 1887.

DANEŠ, František: Verba dicendi a výpovědní funkce. In: Studia Slavica Pragensia. Praha 1973, s. 115—124.

FÁNDLY, Juraj: Dúverná zmlúva. Zlatý fond denníka SME 2010, [cit. 14. 8. 2013]. Dostupné na webovskej stránke (world wide web): http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1269/Fandly_Duverna-zmluva

HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: Postoje lingvistov k lexikálnym bohemizmom v slovenčine. In: Slavica Pragensia. XXV. Acta Universitas Carolinae, Philologica. 1982. Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 187 – 198.

HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: Poučenia a zajímavosti o slovenčine zo staršej i novšej slovnej zásoby. Bratislava, Veda 2009.

HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: O pôsobení češtiny na slovenčinu. Kultúra slova, 2, 1968, s. 305 – 307.

HORÁLEK, Karel: Konvergence a divergence ve vývoji češtiny a slovenštiny. In: Slavica Pragensia. XXV. Acta Universitas Carolinae, Philologica. 1982. Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 169 – 174.

HORECKÝ, Ján: Slovenčina v období od r. 1918. Kultúra slova, 22, 1988, č. 9, s. 289 – 294.

HORECKÝ, Ján: K teórii jazykovej kultúry v češtine a slovenčine v tridsiatych rokoch In: Slavica Pragensia. XXV. Acta Universitas Carolinae, Philologica. 1982. Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 39 – 44.

HORECKÝ, Ján: Vzťahy medzi slovenčinou a češtinou. In: Slavica Pragensia, XXX, 1987 (Acta Universitas Carolinae, Philologica 4 – 5). Ed. V. Budovičová. Praha, Universita Karlova, 1989, s. 49 – 53.

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária: Slovenské ekvivalenty k českým výrazom nemluva, nemota. Slovenská reč, 39, 1974, s. 168—170.

JEDLIČKA, Alois: Poznámky ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny. Jazykovedné štúdie, XII. 1974, s. 20 – 29.

KOLÁŘOVÁ Ivana: Slovesa říci, říkat jako ukazatelé komunikačních funkcí a postojů. Naše řeč, 74, 1991, č. 1, s. 22 – 26.

KAMIŠ, Adol: Tvoření jmen konatelských v češtině a slovenštině. In: Slavica Pragensia. XXX. Acta Universitatis Carolinae. Ed. V. Budovičová. Praha, Universita Karlova 1989, s. 97 – 104.

MARTINCOVÁ, Olga: Okazionální pojmenování v češtině a slovenštině. In: Slavica Pragensia. XXX. Acta Universitatis Carolinae. Ed. V. Budovičová. Praha, Universita Karlova 1989, s. 85 – 91.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Prekrývania a rozdiely slovenských a českých synonymických skupín. Lexika a slovotvorba. Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha 2012.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu. VEDA, vydavateľstvo SAV, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Bratislava – Praha, 2008.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: The Case of Czech-Slovak language contact and contact-induced phenomena. In: Family effects in language contact. Modeling congruence as a factor in contact induced change. Ed. by Juliane Besters-Dilger, Cynthia Dermarkar, Stefan Pfänder & Achim Rabus. Freiburg: 2013b (v tisku).

NEMCOVÁ, Emília: Sémantická analýza verb dicendi. VEDA, Bratislava 1990.

ONDRUŠ, Šimon: Pôvod slovesa vraviet. Slovenská reč, 36, 1971, s. 273-284.

ONDRUŠ, Šimon: Zo slovensko-českej lexikálnej konfrontácie. In: Studia Academica Slovaca. 13. Prednášky XX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1984, s. 435-452.

PECIAR, Štefan: Konfrontácia slovenčiny a češtiny. In: Studia Academica Slovaca. 2. Prednášky IX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Mistrík. Bratislava, Ústav školských informácií 1973, s. 231 – 243.

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Synonymia slovies v uvádzacích vetách. Slovenská reč, 43, 1978, s. 210-216.

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Hovorca. Kultúra slova 24, 1990, s. 223—224.

POVAŽAJ, Matej: O slovese zazmluvniť. Kultúra slova, 42, 2008, s. 120 – 121.

Rozličnosti. In: Slovenská reč, číslo 6, ročník III. Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine 1934.

RUŽIČKA, Jozef: Spisovná slovenčina v Československu. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1970.

SOCHOVÁ, Zdeňka: Blízké jazyky a konfrontační lexikografie. Naše řeč, 74, 1991, č. 3, s. 124 – 131.

SOKOLOVÁ, Miroslava – MUSILOVÁ, Květoslava – SLANČOVÁ Daniela: Slovenčina a Čeština – synchrónné porovnanie s cvičeniami. Univerzita komenského Bratislava, 2007.

STRAKOVÁ, Vlasta: Poznámky ke konfrontační analýze lexikálního systému slovenštiny a češtiny. In: Slavica Pragensia. XXV. Acta Universitas Carolinae, Philologica. 1982. Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 123 – 129.

SVOBODOVÁ, Jindřiška: Sémantika sloves mluvení v uvozovacích větách uměleckého textu. In: AUPO, Studia Bohemica 10, 2007, s. 153-160.

ŠOLTYS, Otakar: Verba dicendi a metajazyková informace. Ústav pro jazyk český, Praha 1983.

ŠIMKOVÁ, Mária: Frekvencia slov a tvarov v súčasnej slovenčine. In: Slovenská reč, 2011, 76, č. 5 – 6, s. 322 – 333.

5.1 Slovníkové příručky

BANIK, A.: Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným a gramatickým slovníkom, Matica slovenská, Turčiansky Svätý Martin, 1940, 1. („2“).vydanie.
Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/psp1940/

BARTOŠ, František: Dialektický slovník moravský. Praha, 1906.
Dostupné z: http://archive.org/stream/dialektickslov00bartuoft#page/n5/mode/2up

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenskí Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskí. (Tomus I. A-J, Tomus II. K-N, Tomus III. O-P, Tomus IV R-U, Tomus V. W-Z). Reg. Univ. Hungaricae, Budae 1825-1827.
Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/bernolak/

CZAMBEL, Samuel: RUKOVÄŤ spisovnej reči slovenskej. Turčiansky Sv. Martin 1902. Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/rsrs1902/rsrs1902.pdf

Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1979.

FILIPEC, J. et al. Slovník spisovné češtiny (Dictionary of Literary Czech, SSČ). Academia, Praha, 1st edition, 1995. electronic version, LEDA, Praha.

GAŠPARÍKOVÁ Želmíra – KAMIŠ Adolf: Slovensko-český slovník. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1986.

HAVRÁNEK, Bohuslav et al., editors. Příruční slovník jazyka českého (Reference Dictionary of Czech Language, PSJČ). Státní pedagogické nakladatelství/SPN, Praha, 1935-1957. electronic version, created in the Institute of Czech Language, Czech Academy of Sciences Prague in cooperation with Faculty of Informatics, Masaryk University Brno.

HAVRÁNEK, Bohuslav et al. Slovník spisovného jazyka českého (Dictionary of Written Czech, SSJČ). Academia, Praha, 1st edition, 1960-1971. electronic version,

created in the Institute of Czech Language, Czech Academy of Sciences Prague in cooperation with Faculty of Informatics, Masaryk University Brno.

HOLUB, Josef: Stručný slovník etymologický jazyka československého. Praha, Státní nakladatelství v Praze 1933.

JUNGMANN, Josef: Slovník česko-německý 1–5. Praha, 1834–9

KOTT, František Štěpán: Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický 1–5. Praha, 1878–1893. Dostupné z: http://kott.ujc.cas.cz/

Krátky slovník slovenského jazyka (4., doplnené a upravené vydanie). Eds. J. Kačala, M. Pisárčiková a M. Považaj. Veda, Bratislava 2003.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Academia, Praha 1971.

Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas, Serija leksiko-slovoobrazovateľnaja. Vypusk 9. Čelovek. Kraków 2009. 218 s.
Dostupné online: http://www.slavatlas.org/publications.html

Pravidlá slovenského pravopisu. 3., upravené a doplnené vydanie. Red. M. Považaj. Bratislava, Veda 2000.

REJZEK, Jiří: Český etymologický slovník. LEDA 2001.

Slovník slovenského jazyka. 6 zv. Red. Š Peciar. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1959-1968.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Academia, Praha 2009.

SOKOLOVÁ, Miloslava – OLOŠTIAK, Martin – IVANOVÁ, Martina: Slovník koreňových morfém slovenčiny. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove roku 2005.

Synonymický slovník slovenčiny. Tretie, nezmenené vydanie, Veda 2004.

VÁŽNY, Václav: Pravidlá slovenského pravopisu s abecedným pravopisným slovníkom, Štátne nakladateľstvo/Státní nakladatelství, Praha, 1931, 1. vydanie. Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/psp1931/

6 PŘÍLOHA

6.1 Slovníkové zpracování slov od kořene *-mluv-/-mlouv-* v českých slovnících

6.1.1 PSJČ (1935 – 1957)

barvomluva: ***arch.*** *dorozumívání symbolikou barev*
bezesmluvní: *bez smlouvy*
*bezmluvný: *bez mluvy*
*bezodmluvný:
1. netrpící odmlouvání
2. neschopný odmluvy, protestu
bezúmluvný: ***arch.*** *nesmluvený*
břichomluvec: *kejklíř předstírající, že mluví břichem*
břichomluvecký: *k* břichomluvec
břichomluvectví: *(domnělá) schopnost mluviti břichem, zaměstnání břichomluvců*
cizomluv: *výraz převzatý z cizího jazyka; výraz otrocky napodobující výraz cizího jazyka*
*cizomluvný: *cizojazyčný*
*čaromluva: *kouzelnická mluva*
dobromluva: ***arch.*** *správná mluva*
domlouvati: **ned.**
1. míti k něčemu, naléhati, přemlouvati
2. vyčítati, vytýkati
3. ***dial.*** *umlouvati*
4. domlouvati se: *dorozumívati se, dohodovati se*
5. umlouvati se
6. doprošovati se
domlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k domlouvati*
domlouvavě: *k* domlouvavý
domlouvavý: *domlouvající, naléhající, naléhavý*
domluva:
1. sjednávání, sjednání, porada
2. přemlouvání, důtklivá rada
3. výtka, pokárání
4. ***zř.*** *závěr, doslov*
*domluvená: *jen ve spojení na domluvenou k dohovoru*
domluviti: **dok.**
1. ukončiti mluvení, dopovídati až do konce
2. (komu) naléhavě poraditi, přemluviti, pobídnouti
3. (komu) napomenouti, pokárati někoho
4. (s kým) skončiti jednání, styky, přátelství
5. ***řidč.*** *(co, oč) vyjednati, dojednati*
6. domluviti se: *(s kým, mezi sebou o čem) dohovořiti se, dorozuměti se, dohodnouti se*
7. doprositi se
*domluvně: *k* domluvný; *vyčítavě, s výtkou*
domluvný:
1. domlouvající, káravý
2. s kým je snadno se domluviti
3. ***zř.*** *smluvený*
dosmlouvati: **dok.** *(co) dokončiti smlouvání něčeho*
*dosmluvovati: **ned.** *k* dosmlouvati
*dvornomluvný: *dvorně mluvící*
kazimluv: *jazyková nesprávnost*
krasomluva:
1. ***(často pejor.)*** *řeč formálně uhlazená, uhlazená konversace*
2. krasomluva květin: *symbolický význam květin*
krasomluvec: ***(často pejor.)*** *krasořečník*
krasomluvectví: ***(často pejor.)*** *záliba v krasořečnění*
*krasomluvení: ***pejor.*** *krasomluva, krasořečnění*
krasomluvný: *krásně, ozdobně mluvící, krasořečnící*
krasomluvně: *ke* krasomluvný
*krasomluvství: ***pejor.*** *krasomluva*

*krátkomluvnost: *stručný způsob mluvení*
*krátkomluvný: *stručný, málo obsahující*
květinomluva: ***arch.*** *květomluva*
květomluva:
1. básnická symbolika květin sestavená k dorozumívacím účelům
2. květnatá, vybraná mluva; ***iron.*** *o mluvě plné silných výrazů a nadávek*
květomluvný: *ke* květomluva
lepomluv: ***poet****. eufemismus*
*málomluva: *málomluvný člověk, nemluva*
málomluvně: *k* málomluvný
málomluvnost: *nechuť k mluvení, nemluvnost*
málomluvný: *málo, nerad mluvící, nemluvný*
*marnomluvnost: *marné, zbytečné mluvení*
*marnomluvný: *marně, marnivě mluvící*
medomluvný: *sladce, líbezně mluvící*
milomluvný: ***bás.*** *mile, libě mluvící*
*mluv: *schopnost mluvit*
mluva:
1. schopnost mluviti, řeč
2. způsob vyjadřování, sloh
3. jazyk jako znak národa; odb. jazyk jistého národa užívaný jednotlivcem při vyjadřování
mluvce: ***arch.*** *mluvčí*
mluvčí[1]:
1. osoba, která právě mluví
2. kdo mluví jménem druhého, zástupce, vyjednavač
mluvčí[2]: ***arch.*** *pro mluvící osobu určený, mluvicí*
mluvicí: *k mluvení určený*
mluvidla: ***pomn.*** *souhrnný název pro tělesné orgány, které jsou účastny při tvoření hlásek, při mluvení*
*mluvil: *povídálek*
mluviti: **ned.**
1. vyjadřovati dojmy, představy a myšlenky slovy a větami, uměti se vyjadřovati řečí
2. o písemných projevech
3. hovořiti, rozprávěti
4. mluviti s kým: *míti známost, choditi, stýkati se s někým*
5. (komu, ke komu, do koho) domlouvati někomu, naléhati, působiti na někoho
6. (do čeho) posuzovati něco, míchati se, vměšovati se do něčeho
7. mluviti s cesty, do větru, na dluh: *hloupě, zbytečně, na plano; [x] pivo se pije a řeči se mluví (pořek.)*
8. vyjadřovati, prozrazovati, dávati najevo, projevovati se, svědčiti o čem
mluvítko: *zařízení, kterým se zachycuje a přenáší řeč n. zvuk vůbec*
mluvívati: **ned.** ***opět.*** *k* mluviti
mluvívávati: **ned.** ***opět.*** *k* mluvívati
mluvka: *člověk mnoho a zbytečně mluvící*
mluvkaření: *povídavost, plané mluvení*
*mluvkyně: *řečnice, žena mluvící*
*mluvně: *výmluvně, zřetelně*
mluvní: *mluvy, jazyka, mluvení se týkající*
mluvnice:
1. část nauky o jazyce obírající se hláskami, tvořením slov a tvarů i jejich syntaktickým významem a větou, gramatika; kniha obsahující gramatiku
2. ***žert.*** *ústa*
mluvnický: *mluvnice se týkající, gramatický*
mluvnicky: *k* mluvnický; po *stránce mluvnické*
*mluvnicový: *k* mluvnice
*mluvnictví: *pěstování mluvnice*
mluvnictvo: ***arch.*** *mluvnice*
mluvnička:
1. ***zdrob.*** *k mluvnice*
2. ***slang. stud.*** *hodina, kdy profesoři podávají zprávy rodičům žáků nebo jejich odpovědným dozorcům*
*mluvničkář: ***pejor.*** *slovičkář, puntičkář*
*mluvniční: *mluvnický, gramatický*
*mluvník: *kdo mluví*
mluvnost:
1. povídavost
2. snadná a příjemná výslovnost
mluvný:
1. hovorný, řečný, kdo rád mnoho mluví
2. výmluvný, výrazný

3. snadný k mluvení, přednášení
mluvoskoupý: ***bás.*** *skoupý na slova, málomluvný*
mluvověda: ***arch.*** *jazykozpyt, jazykověda*
*mluvový: *k* mluva
mluvozpyt: ***arch.*** *jazykozpyt, jazykověda*
mluvozpytec: ***arch.*** *jazykozpytec*
mluvozpytecký: ***arch.*** *jazykozpytecký*
mluvozpytný: ***arch.*** *k* mluvozpyt
*mnohomluvec: *mluvka*
*mnohomluvka: *člověk, který mnoho zbytečně mluví*
mnohomluvně: *k* mnohomluvný
mnohomluvnost: *povídavost, lék. chorobná žvavost, polyfrasie*
mnohomluvný:
1. povídavý
2. mnoho naznačující, mnoho vyjadřující
*mnohopomlouvavý: *velmi pomlouvačný*
nadomlouvati se: **dok.** *mnoho domluv vykonati*
namlouvácký: **dial.** *rád si namlouvající, namlouvavý*
namlouvač:
1. muž, který si namlouvá
2. námluvčí
namlouváček: ***fam.*** *upravený chumáček vousů pod dolním rtem, muška*
*namlouvačka:
1. žena prostředkující v jednání o sňatek
2. ***expr.*** *namlouvání*
namlouvačný: *rád si namlouvající, libující si v namlouvání, týkající se namlouvání*
namlouvák: ***dial.*** *námluvčí*
namlouválek: ***expr.*** *muž, který si (často, rád) namlouvá*
*namlouvalka: *namlouvačná žena*
namlouvanda: ***vulg.*** *namlouvačná žena*
namlouvati: **ned.**
1. (co komu) přesvědčovati někoho o něčem nepravdivém, nalhávati něco někomu
2. (co komu n. koho k čemu) naváděti, raditi, vybízeti, přesvědčovati
3. ***lid.*** namlouvati koho komu*: získávati někoho pro někoho jako ženicha n. nevěstu, milence n. milenku*
namlouvavý: *namlouvající si, libující si v namlouvání*
námluva:
1. ***zast.*** *ujednávání, ujednání, úmluva, smlouva*
2. vybízení, domlouvání, pobídka
3. námluvy*: **pomn.** sjednávání sňatku, ucházení o nevěstu*
námluvce: ***arch.*** *námluvčí*
námluvčí[1]:
1. prostředkovatel sňatku, dohazovač
2. ***zř.*** *nápadník*
*námluvčí[2]: *žena prostředkující v jednání o sňatek*
*námluvčí[3]: *námluv se týkající*
namluviti: **dok.**
1. (co komu) přesvědčiti někoho o něčem nepravdivém, napovídati, nalhati někomu něco
2. (koho k čemu) navésti, vybídnouti, přemluviti
3. (co) ***arch.*** *umluviti, sjednati, smluviti*
4. (koho komu) získati někoho pro někoho jako nevěstu n. ženicha, milenku n. milence
5. (čeho) napovídati, obyč. mnoho
6. (co) učiniti slovní projev k zachycení na gramofonové desce, zvukovém pásmu apod.
7. namluviti se: *čeho o čem napřetřásati se v hovoru, napovídati se*
8. namluviti se komu, do koho: *ob. napřesvědčovati se někoho, nadomlouvati se někomu*
*námluvkyně: *námluvčí*
*námluvní: *týkající se námluv, námluvný*
*námluvnice: *námluvčí*
*námluvník: *námluvčí*
*námluvný: *týkající se námluv, námluvní*
námluvy: ***pomn.*** v. námluva
naodmlouvati se: **dok.** *mnoho odmluv se naprováděti*
naomlouvati se: **dok.** *hodně omluv se naprojevovati*
napomlouvati se: **dok.** mno*ho pomluv nadělati*
napřemlouvati se: **dok.** *nakonati se mnoho přemlouvání*
napřimlouvati se: **dok.** *nakonati se mnoho přimlouvání*
narozmlouvati: **dok.** *nakonati se mnoho rozmluv*
nasmlouvati: **dok.**

1. usmluviti
2. nasmlouvati se: *nakonati se mnoho smlouvání*
navymlouvati se: **dok.** *mnoho rozmanitých výmluv uvésti*
nemluva: *nemluvný člověk*
*nemluvka: *nemluva*
*nemluvky: *mlčky*
nemluvňátko: ***expr.*** *nemluvně*
nemluvně[1]:
1. dítě v době, kdy ještě nemluví
2. ***pejor.*** *o člověku v něčem naprosto neobeznámeném*
nemluvně[2]: *k* nemluvný
*nemluvněcí: *vlastní nemluvněti, prožívaný nemluvnětem*
*nemluvněctví: *stav n. věk nemluvněte*
nemluvnický: *odporující zásadám mluvnickým*
nemluvnost: *nedostatek hovornosti*
nemluvný:
1. neumějící mluviti, neschopný mluvení
2. skoupý na řeč, zamlklý, mlčelivý, málomluvný
3. neprojevovaný slovy, nevyjadřovaný řečí
4. nic neprojevující, nic nedávající najevo, nevýrazný
*němomluva: *projev něčeho beze slov*
*neodmluvitelný: *nepřipouštějící odmluvy*
neodmluvně: *k* neodmluvný
neodmluvný: *nepřipouštějící odmluvy*
neomluvitelný: *nemohoucí býti omluven*
neomluvný: ***arch.*** *neomluvitelný*
*nepravdomluvec: *osoba mluvící nepravdu*
nepravdomluvnost: *mluvení nepravd, lhaní*
nepravdomluvný: *nemluvící pravdu*
nepřemluvitelný: *nemohoucí býti přemluven, nedající se přemluviti*
*nepřemluvný: *nepřemluvitelný*
nesmlouvačně: *k* nesmlouvačný
nesmlouvačný: *nesmlouvající, pevný v zásadách, nesmlouvavý, nekompromisní*
nesmlouvavě: *k* nesmlouvavý
nesmlouvavost: *vlastnost vyznačující někoho n. něco nesmlouvavého, zásadovost, nekompromisnost*
nesmlouvavý: *nesmlouvající, pevný v zásadách, nekompromisní*
nesmluvně: *k* nesmluvný
nesmluvní: *nemající smlouvu, nepojatý do smlouvy, smlouvou nevázaný*
*nesmluvnost: *nesmlouvavost*
*nesmluvný: *nesmlouvavý*
nevymluvitelně: ***arch.*** *k nevymluvitelný; nevýslovně*
nevymluvitelný:
1. nemohoucí býti někomu vymluven, rozmluven
2. ***arch.*** *neomluvitelný*
3. ***arch.*** *nevyjadřitelný, nevýslovný*
nevýmluvně:
1. k nevýmluvný; bez výmluvnosti, málo výmluvně
2. ***arch.*** *nevýslovně, nesmírně*
nevýmluvnost: *špatná výřečnost, neobratnost řečnická*
nevýmluvný:
1. mající malou výmluvnost, málo výřečný
2. nevýrazný, nezřetelný
3. ***arch.*** *nevymluvný, nevýmluvný: nevyslovitelný, nevýslovný, nesmírný*
*nezamluvitelný: *nemohoucí býti zamluven*
odmlouvač: *kdo odmlouvá*
odmlouvačnost: *záliba v odmlouvání*
odmlouvačný: *často, rád odmlouvající*
odmlouvati: **ned.**
1. (komu, čemu) slovy odporovati
2. zast. (koho od čeho) odvraceti, zrazovati
3. ***zř.*** *odluzovati*
4. odmlouvati se: ***arch.*** *omlouvati se*
odmlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k* odmlouvati
odmlouvavost: *sklon k odmlouvání*
odmlouvavý: *často, rád odmlouvající*
odmluva:
1. odmlouvání, slovní námitka

2. ***poněk. zast.*** *vůbec odpor, nesouhlas*
odmluviti: **dok.**
1. *odbýti mluvení, řeč*
2. *(komu) ozvati se proti někomu, učiniti námitku*
3. *(koho)* ***zř.*** *odraditi*
4. *(co)* ***řidč.*** *řečí odstraniti, oddisputovati*
5. ***zř.*** odmluviti se: *omluviti se*
omlouvač: *kdo něco n. někoho omlouvá*
*omlouvatel: *kdo někoho n. něco omlouvá*
omlouvati: **ned.**
1. *(koho) žádati za prominutí pro někoho, kdo se dopustil něčeho nevhodného, neučinil něco povinného a pod.*
2. *(co) odůvodňovati nějaký čin, zanedbání, žádati za jeho prominutí*
3. *(koho, co) hledati důvody k prominutí někomu n. k vysvětlení něčeho nenáležitého, hledati omluvy, výmluvy pro někoho n. něco, ospravedlňovati*
4. *býti důvodem k prominutí něčeho*
5. *připomínati, vyčítati*
6. ***zř.*** *vymlouvati*
7. ***arch.*** *pomlouvati*
omlouvavě: *k* omlouvavý
omlouvavost: *podstatná vlastnost někoho n. něčeho omlouvavého*
omlouvavý: *obsahující omluvu, spojený s omluvou*
omluva:
1. *projev, jímž se žádá za prominutí n. jímž se nějaký čin odůvodňuje, ospravedlňuje*
2. ***arch.*** *pomluva*
omluvčí: *kdo něco n. někoho omlouvá*
*omluvená: *omluva, omluvení*
omluvenka: *list obsahující omluvu*
omluvitelně: *k* omluvitelný; *způsobem, který lze omluviti*
omluvitelný: *mohoucí býti omluven*
omluviti: **dok.**
1. *(koho) požádati za prominutí pro někoho, kdo se dopustil něčeho nevhodného, neučinil něco náležitého a pod*
2. *(co) odůvodniti nějaký čin, požádati za jeho prominutí*
3. *(koho, co) nalézti důvody k prominutí někomu n. k vysvětlení něčeho nenáležitého, nalézti omluvu, výmluvu pro někoho n. něco, ospravedlniti*
4. *státi se důvodem k prominutí něčeho*
5. *připomenouti, vyčísti*
6. *(co) pohovořiti o něčem, prodiskutovati něco, přeříkati*
7. ***arch.*** *pomluviti*
omluvně: *k* omluvný
*omluvní: *omluvný*
omluvný:
1. *obsahující omluvu, omlouvající*
2. ***arch.*** *omluvitelný*
pomlouvač, ***zast.*** pomluvač: *kdo pomlouvá, utrhač*
pomlouvačka, ***zast.*** pomluvačka: *žena, která pomlouvá*
pomlouvačně: *k* pomlouvačný
pomlouvačnost: *záliba v pomlouvání*
pomlouvačný, ***zast.*** pomluvačný: *oddaný pomlouvání, utrhačství*
pomlouvačství: *klepařství*
pomlouvati: **ned.** *neprávem špatně o někom mluviti, nespravedlivě obviňovati, očerňovati, osočovati někoho*
pomlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k* pomlouvati
pomlouvavost: *záliba v pomlouvání*
pomlouvavý: *mající zálibu v pomlouvání, pomlouvačný*
pomluva: *neodůvodněná špatná zpráva o někom, očernění, utrhání*
pomluvač: v. pomlouvač
pomluvačka: v. pomlouvačka
pomluvačný: v pomlouvačný
pomluviti: **dok.**
1. *(koho) nadělati pomluvy na někoho, očerniti, zhanobiti někoho*
2. ***zast.*** *pohovořiti*
*pomluvník: *pomlouvač*
pomluvný: *pomlouvačný*
porozmlouvati: ***arch.*** **dok.** *oddati se nějaký čas rozmlouvání*
porozmluviti: **dok.** *trochu, nějaký čas pohovořiti, porozprávěti*
pramluva: *nejprimitivnější stadium mluvy*

*pravdomluvec: *pravdomluvný člověk; věštec*
pravdomluvně: *k* pravdomluvný
pravdomluvnost: *vlastnost někoho pravdomluvného*
pravdomluvný: *mluvící pravdu, zvyklý mluviti pravdu*
promlouvati: **ned.**
1. vyjadřovati se slovy, vyslovovati
2. vésti hovor, rozprávěti, vyprávěti
3. pronášeti veřejnou řeč, zvl. ve shromáždění
4. písemně se vyjadřovati, projevovati své názory o něčem
5. (ke komu n. k čemu) (o věci) působiti na někoho n. něco
6. ***zř.*** *nabývati řeči, schopnosti mluviti*
promlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k* promlouvati
promluva:
1. kratší řeč, obyč. slavnostního rázu, pronesená veřejně k jedinci n. k shromáždění za jistým účelem, proslov
2. promluvení, hovor; ***gram.*** *věta n. ucelený souhrn vět, kterým se reaguje na týž podnět*
3. ***zast.*** *oslovení, oslovovací formule*
promluvená: ***arch.*** *(ve spoj. na promluvenou) promluvení, rozhovor, porada*
promluvení: ***arch.***
1. rozhovor, rozmluva
2. proslov, promluva
3. písemný projev, prohlášení
promluviti: **dok.**
1. vyjádřiti se slovy, řečí
2. vysloviti, pronésti, pověděti, říci
3. zavésti družný rozhovor, pohovořiti si
4. zavésti s někým rozhovor za jistým cílem, projednati, dohovořiti něco s někým, zvl. požádati někoho o něco n. přiměti někoho k něčemu
5. (na koho n. ke komu) dáti se s někým do řeči, osloviti někoho, obrátiti se na někoho v hovoru
6. ozvati se, vyjeviti něco
7. pronésti veřejně nějakou řeč, zvl. ve shromáždění
8. písemně pojednati, zmíniti se o něčem
9. navenek, otevřeně se projeviti
10. ***zř.*** *stráviti (čas) mluvením*
11. ***zř.*** *nabýti řeči, schopnosti mluviti*
*pronamlouvati: **dok.** *samým namlouváním ztratiti*
prostomluva:
1. ***řidč.*** *prostá, obyčejná řeč*
2. ***zast.*** *próza*
prostomluvný: ***arch.*** *mluvící otevřeně, bez přetvářky, bez obalu*
protimluv:
1. odpor, opak, protiklad
2. ***log.***, ***poněk. zast.*** *kontradikce, protiklad*
*protimluva: *protimluv*
*protimluvec: *kdo se staví v názorech proti někomu, protivník*
*protimluvní: *protismyslný, protikladný, antinomický*
protimluvnost: *protismyslnost, rozpor*
protimluvný: *protismyslný, protikladný, antinomický*
předmluva:
1. připomenutí spisovatelovo na počátku spisu, jímž se osvětluje zejm. vznik a účel díla
2. úvodní proslov, úvodní slovo
přemlouvací: *sloužící, určený k přemlouvání*
přemlouvač: *kdo někoho k něčemu přemlouvá*
přemlouvačný: *působící přemlouvavě, přemlouvající*
přemlouvati: **ned.**
1. (koho k čemu) řečí, uváděním důvodů naváděti, vybízeti někoho k něčemu, získávati pro něco
2. (koho) ***poněk. zast.*** *řečí, uváděním důvodů přesvědčovati někoho o něčem, namlouvati někomu něco*
přemlouvavě: *k* přemlouvavý
přemlouvavý: *přemlouvající, přesvědčující*
přemluva: *přemluvení, přemlouvání*
přemluvitelný: *mohoucí býti přemluven*
přemluviti: **dok.**
1. (koho k čemu) řečí, uvedením důvodů navésti, vybídnouti, pohnouti někoho k něčemu, získati pro něco
2. (koho) přesvědčiti někoho o něčem, namluviti někomu něco; ***poněk. zast.*** *přemluviti se namluviti si*
3. (co) mluvením překonati, vůbec umlčeti něco
4. ***zř.*** *v hovoru, v řeči probrati něco, promluviti o něčem*

převýmluvně: *k* převýmluvný
převýmluvný: *velmi, nadmíru výmluvný*
přimlouvák: ***lid.*** *kdo pomáhá druhému smlouvati při koupi n. prodeji*
přimlouvati: **ned.**
1. (komu) ***poněk. zast.*** *přemlouvati, naléhavě n. snažně n. důtklivě pobízeti někoho, domlouvati někomu*
2. přimlouvati se: *(za koho, zač, zř. pro co, oč) působiti na někoho, aby zaujal příznivé stanovisko k někomu n. k něčemu, žádati někoho o přízeň pro někoho, prositi za někoho*
3. (ke komu, k čemu) ***řidč.*** *vemlouvati se, vlichocovati se*
4. přimlouvati se k pravdě: ***zř.*** *býti pravděpodobný*
5. (ke komu) ***zast.*** *mluviti na někoho, oslovovati někoho*
přimlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k* přimlouvati
přimlouvavě: *jako přimlouvání*
přímluva:
1. působení na někoho v něčí prospěch, žádost za někoho n. něco
2. ***poněk. zast.*** *domluva*
3. ***zast.*** *promluva, proslov*
4. ***zast.*** *hlas, mínění v poradě pronesené, připomínka*
přímluvce: *kdo se za někoho přimlouvá, přímluvčí*
přímluvčí[1]: *kdo se za někoho přimlouvá*
*přímluvčí[2]: *přimlouvající se za někoho, přímluvný*
přímluvička: ***zdrob.*** *k* přímluva
přimluviti: **dok.**
1. (komu) ***poněk. zast.*** *naléhavě n. snažně n. důtklivě pobídnouti někoho, domluviti někomu*
2. přimluviti se: *(za koho, zač) zapůsobiti na někoho, aby zaujal příznivé stanovisko k někomu n. k něčemu, aby mu vyhověl, požádati někoho o přízeň pro někoho*
3. (ke komu) ***zast.*** *promluviti k někomu, osloviti někoho*
přímluvkyně: *žena přimlouvající se za někoho, za něco*
*přímluvně: *přimlouvavě*
*přímluvnice: *přímluvkyně*
*přímluvník: *přímluvce*
přímluvný: *přimlouvající se*
*ptakomluva: *zvuky ptačí*
*rádomluvnost: *hovornost*
*rádomluvný: *hovorný*
*rozmlouvač: *kdo rozmlouvá*
rozmlouvati: **ned.**
1. (s kým, ***zast.*** *ke komu, komu) vésti rozhovor, mluviti s*
2. (komu co, ***zř.*** *koho) zrazovati někoho od něčeho, vymlouvati něco někomu, vyvraceti někomu něco, přemlouvati někoho*
rozmlouvávati: **ned.** ***opět.*** *k* rozmlouvati
*rozmlouvavý: *(rád) rozmlouvající*
rozmluva: *hovor mezi dvěma n. více účastníky;* ***lit.*** *řeč, která probíhá mezi dvěma n. několika jednajícími osobami, dialog*
*rozmluvička: ***zdrob.*** *k* rozmluva; *malý, krátký rozhovor*
rozmluviti: **dok.**
1. (komu co) někomu něco vymluviti, mluvením někoho od něčeho odvrátiti, odraditi
2. (koho) ***zř.*** *hovorem změniti něčí rozhodnutí, někomu něco rozmluviti*
3. (s kým o čem, oč n. co) ***zast.*** *promluviti, poraditi se s někým o něčem*
4. přiměti někoho k hovoru, způsobiti, aby někdo mluvil; rozmluviti se dáti se do hovoru, počít mluviti, rozhovořiti se, rozpovídati se
5. rozmluviti se: *(z čeho)* ***zř.*** *mluvením se něčeho zbaviti; vymluviti se z něčeho*
*rozmluvní: *týkající se rozmluvy*
*rozmluvný:
1. hovorný
2. ***ped.*** *dialogický, rozmluvový*
rozmluvový: *dialogický*
*rychlomluva: *rychlá mluva, rychlá řeč*
samomluv: ***řidč.*** *samomluva*
samomluva: *mluvení k sobě samému, se sebou samým, monolog,* ***div.*** *ta část dramatu, kde herec odhaluje své myšlenky mluvě sám se sebou, monolog*
samomluvný: *k* samomluva
*semluviti: **dok.** *mluvením spojiti, splésti*
*sladkomluvný: *sladce mluvící*
*sladkomluvý: *mající sladkou mluvu*
smlouva, ***zast.*** smluva: *dohoda, úmluva několika lidí n. stran o nějaké věci, obyč. sepsaná;* ***práv.*** *právní ujednání dvoustranné, způsobující vznik, zánik n. změnu závazku jedné n. obou stran smluvních;* ***sociol.*** *smlouva společenská způsob, jak podle některých theorií sociálních vznikla lidská společnost*

*smlouvací: *vztahující se k smlouvání*
*smlouvač: *vyjednavač*
*smlouvařiti: **ned.** ***pejor.*** *uzavírati smlouvu*
smlouvati: **ned.**
1. dohadovati se o nižší ceně prodávané věci, nabízeti nižší cenu a jednati o ní s prodávajícím; smlouvati se (oč) ***řidč.*** *dohadovati se o cenu něčeho*
2. smlouvati *(co),* smlouvati se *(oč, o čem): vyjednávati něco, dohadovati se o něčem, domlouvati se, umlouvati se*
smlouvávati (se): **ned.** ***opět.*** *k* smlouvati (se)
smlouvavost: *ochota k smlouvání, dohodě, kompromisnost*
smlouvavý: *něco smlouvající, ochotný k smlouvání; kompromisní*
*smlouvce: v. smluvce
*smlouvčí: v. smluvčí
smlouvička: ***expr. zdrob.*** *k* smlouva
smluva: ***arch.*** v. smlouva
smluvce, ***zř.*** smlouvce: ***zast.*** *vyjednavač smíru mezi stranami; účastník smlouvy*
smluvčí[1], ***řidč.*** smlouvčí: ***zast.*** *vyjednavač smíru mezi stranami, vyjednavač smluv, smluvce*
smluvčí[2]: *týkající se smlouvy n. smlouvání*
smluvená: *jen ve spoj.* na smluvenou*; smluvení*
*smluvenost: *stav n. vlastnost, která je výsledkem úmluvy, dohody; konvenčnost*
smluviti, smluviti si: **dok.**
1. ustanoviti úmluvou, určiti smlouvou, ujednati
2. ***lid.*** *dojednati cenu něčeho smlouváním, usmlouvati*
3. smluviti se: *(s kým o čem, řidč. nač, oč) ujednati úmluvu, uzavříti smlouvu, dohodnouti se s někým o něčem*
4. (s kým) domluviti se, dorozuměti se s někým (v cizí řeči)
smluvně: *k* smluvní; *ve formě smlouvy*
smluvní: *k* smlouva; *vztahující se k smlouvě, zvl. ustanovený smlouvou*
smluvník: ***práv.*** *strana smluvní; ten kdo uzavřel smlouvu*
*smluvný:
1. smluvní
2. ***zř.*** *družný, hovorný*
*tajemluvný: *tajemně mluvící*
tajomluv: *slovní obrat mající skrytý smysl, jinotaj*
*tichomluvný: ***bás.*** *tiše mluvící*
umlouvání: ***zř.*** *porada*
umlouvati: **ned.**
1. (co s kým) ústně ujednávati, úmluvou ustanovovati, sjednávati
2. (koho) stálým mluvením, dlouhou řečí, uváděním důvodů získávati někoho pro něco, přemlouvati někoho
3. umlouvati se: (nač, o čem, ***zř.*** *oč) mluvením n. jednáním se na něčem ustanovovati, domlouvati se*
úmluva:
1. to, co bylo ústně ujednáno, to, na čem se dvě strany dohodly, dohoda, dohodnutí, dorozumění
2. ***zast.*** *vojenská kapitulace*
úmluvce: ***arch.*** *kdo sjednává úmluvu, nejč. při sporu*
*umluvená: *umluvení, dohodnutí*
umluveně: *k* umluvený; *na základě úmluvy*
umluvení: ***arch.*** *úmluva, dohoda*
umluviti, umluviti si: **dok.**
1. (co) mluvením něco dojednati, něco domluviti
2. (koho) mluvením někoho přesvědčiti, přemluviti
3. mluvením unaviti, vyčerpati, odkliditi
4. ***lid.*** *smlouváním dojednati nižší cenu něčeho*
5. umluviti se: *(s kým o čem* ***řidč.*** *na čem nač) mluvením se dohodnouti, domluviti se s někým o něčem*
6. ***zast.*** *uzavříti úmluvu*
7. mluvením se unaviti, vyčerpati
úmluvní: ***arch.*** *týkající se úmluvy*
úmluvný: ***arch.***
1. týkající se úmluvy
2. ***zast.*** *vlídný, příjemný*
usmlouvati: **dok.**
1. smlouváním získati nižší cenu n. jinou výhodu
2. po smlouvání koupiti
3. ***zast.*** *ujednati, dohodnouti*
*usmluviti: **dok.** *usmlouvati*
*velemluvný: *velmi řečný n. výmluvný*
*velevýmluvný: *velmi výmluvný*

velkomluvnost, ***poněk. zast.*** *velikomluvnost: vlastnost někoho, něčeho velkomluvného*
velkomluvný, ***poněk. zast.*** velikomluvný: *oplývající velkými slovy, řečný, mnohomluvný*
*vemlouvačně: *k* vemlouvačný
*vemlouvačný: *vemlouvající se, vemlouvavý*
vemlouvati, ***poněk. řidč.*** vmlouvati: **ned.**

1. (co komu) mluvením vnucovati někomu něco; vemlouvati se (do čeho) nutiti se do něčeho, utvrzovati se v něčem
2. vemlouvati si *(co),* vemlouvati se: *namlouvati si, předstírati*
3. vemlouvati se: *(komu, čemu, do čeho, več) snažiti se získávati si něčí oblibu, lichotivě se míti k někomu, stávati se líbivým*

vemlouvávati se: **ned.** ***řidč.*** *vemlouvati se*
vemlouvavě: *k* vemlouvavý; *způsobem vemlouvajícím se do něčí přízně*
vemlouvavost: *vlastnost někoho n. něčeho vemlouvavého*
vemlouvavý, ***zř.*** vmlouvavý: *snažící se získat přízeň, sympatie, zalichotit se; lichotný, líbivý*
vemluviti, ***řidč.*** vmluviti: **dok.**

1. mluvením někomu něco, do někoho něco vnutiti; vemluviti se vnutiti se, vžíti se do něčeho, utvrditi se v něčem
2. vemluviti si: *(co) namluviti si*
3. vemluviti se: *vlichotiti se, získati si oblibu*

*vemluvný: *vemlouvající se, přesvědčivý*
*veršomluv: ***pejor.*** *veršovec*
vmlouvati: **ned.** v. vemlouvati
vmlouvavý: v. vemlouvavý
vmluviti: **dok.** v. vemluviti
*vydomlouvati: **dok.** *(co z koho) domluvami něco z někoho dostati*
vymlouvati: **ned.**

1. (komu co) mluvením, řečí přiváděti někoho ke změně názoru, přesvědčení, vyvraceti, rozmlouvati někomu něco
2. vymlouvati se: (nač, na koho) mluvením se snažiti něčemu vyhnouti, zdráhati se něco vykonati; vytáčeti se, vykrucovati se, svalovati vinu na něco n. někoho
3. (koho) ***poněk. zast. a lid.*** *omlouvati někoho; vymlouvati se omlouvati se*

*vymlouvavě: k vymlouvavý
vymlouvavý: *vymlouvající se*
výmluv: ***dial.*** v. výmluva
výmluva:

1. nepravý, vymyšlený důvod, uváděný k zastření důvodu skutečného; vytáčka
2. ***zast.*** *omluva*
3. ***zast.*** *výmluvnost*
(4. výmluva, vejmluva, vyjmluva: ***dial.*** *výměnek)*

*výmluvčí: *omluvčí*
výmluvička: ***expr. zdrob.*** *k* výmluva
vymluviti: **dok.**

1. (komu co) mluvením, řečí přiměti někoho ke změně názoru, přesvědčení, vyvrátiti, rozmluviti někomu něco
2. (co) slovy něco vyjádřiti, vypověděti
3. (co na kom, od koho, z koho) mluvením získati, řečmi vymámiti na někom něco
4. ***poněk. zast.*** *do konce něco říci, všechno pověděti, domluviti*
5. (co z koho, z čeho) ***řidč.*** *mluvením někoho něčeho zbaviti, někoho o něco připraviti*
6. (co komu, z koho) rozmluviti něco někomu, něco z někoho
7. (komu) ***lid.*** *domluviti někomu, vyplísniti někoho*
8. (koho) ***poněk. zast.*** *omluviti někoho*
9. vymluviti (co), vymluviti se (z čeho): mluvením se něčeho zbaviti, oprostiti se od něčeho
10. vymluviti, vymluviti se: *dosyta se namluviti, mluvením si uleviti, vypovídati se*
11. vymluviti se: *(nač, na koho, z čeho, zř. čím) najíti si výmluvu v něčem n. v někom pro opominutí, vyhnutí něčemu, vykroutiti se, vyvléci se z něčeho*

výmluvně: k výmluvný;

1. s výmluvností, výřečně
2. významně, nápadně

*výmluvno: *výmluvně*
výmluvnost: *podstatná vlastnost někoho výmluvného, výřečnost, schopnost hbitě, pohotově, souvisle a přesvědčivě mluviti*
výmluvný:

1. pohotový v řeči, umějící hbitě, plynně, souvisle a přesvědčivě mluviti; výřečný
2. mající přesný smysl, nenechávající na pochybách, srozumitelný, jasný

vysmlouvati: **dok.** *(co) po smlouvání něco získati*
*zadomlouvati: **dok.** *krátce domluviti*
zamlouvati: **ned.**

1. (co) řečí odváděti pozornost od něčeho, mluviti tak, aby se na něco zapomnělo, řečí zakrývati něco
2. zamlouvati, zamlouvati si: *předem pro někoho něco zajišťovati*
3. zamlouvati se: *(komu) býti milý, oblíbený, líbiti se někomu*
4. nabízeti se, vemlouvati se
5. (več) ***zř.*** *mluvením se dostávati do něčeho*
zamlouvávati: ***ned. opět.*** *k zamlouvati*
zamlouvavě:
1. způsobem, který něco zamlouvá
2. způsobem, který se zamlouvá; líbivě, pěkně, vemlouvavě
zamlouvavý:
1. ***řidč.*** *takový, který něco zamlouvá*
2. takový, který se zamlouvá, líbivý, vemlouvavý
zámluva: **arch.**
1. objednávka, zakázka
2. slib, přípověď
3. namlouvání, slib manželství
4. záminka, výmluva
5. podmínka
zamluviti: **dok.**
1. (co) řečí odvésti pozornost od něčeho, dosáhnouti řečí zapomenutí něčeho, řečí zakrýti něco
2. zamluviti, zamluviti si: *(co) předem pro někoho něco zajistiti, objednati*
3. zamluviti: *(koho komu)* ***zast.*** *zasnoubiti, zaslíbiti někoho někomu do manželství*
zasmlouvati, zasmlouvati si: **dok.** *s chutí se pustiti do smlouvání, pronésti, vykonati krátké smlouvání*
zlomluvce: ***arch.*** *pomlouvač, utrhač*
*zmluviti: **dok.** *(co) o něčem do omrzení se namluviti*
*známkomluva: *symbolické nalepování poštovních známek k dorozumívacím účelům*
*znemluvnělý: *takový, který přestal mluviti, stal se nemluvným*
*znemluvněti: **dok.** *přestati mluvit, státi se nemluvným*
*zpěvomluva: *zpěvná mluva*
*zrakomluva: *mluva očí, dorozumívání očima*
*zvýmluvněti: **dok.** *státi se výmluvným*

6.1.2 SSJČ (1960 – 1971)

-mlouvati: jen s **předp.** v. mluviti **kromě na- se, roz- se, dále nado- se, navy- se, za- se**
barvomluva: *dorozumívání symbolikou barev*
bezesmluvní: *jsoucí, nastalý bez smlouvy*
bezesmluvně
*bezodmluvný: *[bes-o- i bezo-]* ***kniž.***
1. netrpící, nesnášející odmlouvání
2. neschopný odmluvy
bezodmluvně
odmluvně
břichomluva: *mluvení změněným hlasem bez zjevných pohybů mluvidel*
břichomluvec: *kdo mluví bez zjevných pohybů mluvidel*
břichomluvecký
břichomluvectví: *schopnost mluvit bez zjevných pohybů mluvidel*
*břichomluvný
cizomluv: ***jaz., poněk. zast.*** *prostředek nevhodně přejatý z jiného jazyka nebo podle cizího jazyka vytvořený; barbarismus*
dobromluva: ***arch.*** *správná, pečlivá mluva*
domlouvati, domlouvati se: **ned.** *k* domluviti$_{1), 3), 4)}$, k domluviti se$_{1-3)}$
předp. na- se
domlouvávati: ***nás.***, **bez předp.**
domlouvavý: *vyčítavý, káravý, naléhavý; konejšivý*
domlouvavě
domluva:
1. naléhavá rada; pobídka, napomenutí, napomínání, výtka; konejšení
2. úmluva, dojednání, dohoda, dohovor
domluviti: **dok.**
1. (~; co) přestat mluvit; dokončit něj. mluvený projev
2. ***expr.*** *(s kým) dokončit jednání;* ***přen.*** *skončit styky*
3. (co s kým) ústně dojednat; dohovořit, s mluvit, umluvit, sjednat, ujednat
4. (komu) v hovoru vynaložit úsilí na přesvědčení někoho, aby změnil své chování, jednání, názor ap.
domluviti se: **dok.**
1. (o čem s kým; s kým) v hovoru, ústně se dorozumět, učinit dohodu; dohovořit se, dohodnout se

2. (jak) dorozumět se (cizím jazykem), dohovořit se
*3. (~; *oč) vědět si rady v něj. situaci; jednáním, mluvením získat*
domlouvati, domlouvati se: **ned.**
domluvný:
1. ***řidč.*** *domlouvavý*
**2. výmluvný*
**3. (s) kterým se lze domluvit*
domluvně
*dvornomluvný: *dvorně mluvící*
*jasnomluva: *jasná mluva, otevřená, srozumitelná řeč*
kazimluv: ***arch.*** *jazyková nesprávnost*
krasomluva: ***knižn.*** *krásná, uhlazená mluva, uhlazená konverzace;* ***často hanl.*** *mluva zaměřená jen na formu, ale obsahově prázdná*
krasomluvec: ***řidč., zprav. hanl.*** *kdo si libuje v krasomluvě, krasořečník*
krasomluvectví: ***zprav. hanl.*** *záliba v krasomluvě, krasořečnictví*
krasomluvení: ***řidč., zprav. hanl.*** *krasomluva, krasořečnictví, krasořečnění*
krasomluvný: ***řidč., zprav. hanl.*** *libující si v krasomluvě*
krasomluvně
*květinomluva: *květomluva*$_{2)}$
květomluva:
1. ozdobná, květnatá mluva
2. ***poněk. zast.*** *básnická symbolika květin; spis o ní*
květomluvný
lepomluv: ***zast. jaz.*** *eufemismus, zjemnění*
*lidomluva: *nářečí*
*málomluva: *málomluvný člověk, nemluva*
málomluvný: *málo n. nerad mluvící; nemluvný*
málomluvně
málomluvnost
medomluvný: ***arch.*** *sladce, líbezně mluvící*
*milomluvný: ***bás.*** *mile mluvící*
*mluv: *schopnost mluvit; mluva*
mluva:
1. schopnost mluvit, způsob mluvení; řeč
2. jazyk, řeč; ***někdy jen*** *dílčí jazykový útvar; osobitý způsob řeči vlastní jednotlivci (popř. i jen jednotlivému projevu, dílu) n. skupině lidí téhož národa*
mluvce, mluvec: ***arch.*** *kdo mluví, kdo umí mluvit, mluvčí, řečník*
mluvčí: v. mluvicí
mluvčí[1]*(m.)*; mluvčí *(ž.)*, *mluvkyně:
1. kdo právě mluví, autor mluveného projevu
2. kdo mluví jménem jiných, za jiné; zástupce, vyjednávač, delegát
*mluvčit: **ned.** ***hanl.*** *(o kom, čem) nevážně, pomlouvačně mluvit*
mluvicí, ***arch.*** mluvčí: *určený, sloužící k mluvení*
mluvič: ***div.*** *herec, kt. mluví role v loutkovém divadle*
mluvidla: ***mn. jaz.*** *tělesné orgány, kt. jsou účastny při tvoření hlásek, při mluvení*
mluviti: **ned.**
1. (~; jak; co; o čem; komu; k čemu) vyjadřovat myšlenky artikulovanou řečí; dorozumívat se něj. jazykem
*2. (co; o kom, čem, s kým; na koho; ke komu; ~) hovořit, povídat, rozprávět; [x] pravdu sobě mluvme, dobří spolu buďme (**pořek.**);* ***často*** *ustrnule ve funkci* ***přísl.*** nemluvě, nemluvíc*: bez povšimnutí něčeho, bez připomínky k něčemu, nehledě, nehledíc*
3. (o čem, za koho, co; pro koho, co; proti komu, čemu) dávat možnost usuzovat; svědčit
4. (s kým) přátelsky se stýkat; mít známost, chodit s někým
5. (ke komu; komu do čeho; ob. do koho) domlouvat (komu), naléhat, působit (na koho
předp. do-, do- se, na-, na- se, na- si, o-, od-, po-, pro-, pře-, při- se, roz-, roz- se, s-, s- se, u-, ve-, ve- se, vy-, vy- se, za-
mluvívati, mluvívávati: ***nás.***
mluvítko: *část telefonního přístroje, do níž se mluví*
mluvka: *člověk mluvící rád, mnoho a zbytečně; žvanil, tlachal, brepta*
mluvkaření: ***expr.*** *plané mluvení; povídavost, žvanění, tlachání*
mluvkyně: v. mluvčí
*mluvně: *výmluvně, zřetelně*
mluvní: *týkající se mluvy, mluvení, jazyka*
mluvnice:
1. součást stavby jazyka obsahující souhrn zákonitostí týkajících se změn slov a spojování slov ve věty; mluvnická stavba jazyka; gramatika
2. nauka o mluvnické stavbě jazyka; kniha, příručka obsahující její popis a rozbor; gramatika

3. ***ob. žert.*** *ústa*
mluvnička: ***expr. zdrob.*** *k* 2
mluvnický: *mluvnice se týkající; gramatický*
mluvnicky
*mluvnicový: *vyskytující se (jen) v mluvnicích*
mluvnictví: *pěstování mluvnice, souhrn mluvnických prací*
mluvný:
1. hovorný, řečný, povídavý
2. vhodný, snadný k mluvení, k přednášení
mluvně
mluvnost
mluvozpyt: ***arch.*** *jazykozpyt, jazykověda*
mluvozpytec: ***arch.*** *jazykozpytec*
mluvozpytný: ***arch.*** *jazykozpytný*
*mnohomluvec, *mnohomluvka: *mluvka*
mnohomluvný:
1. zbytečně obšírný (v řeči); povídavý, hovorný, upovídaný, mluvný
2. ***řidč.*** *mnoho naznačující; mnohoznačný, výmluvný*
mnohomluvně
mnohomluvnost
nadomlouvat se: ***dok. i ned.*** *(komu) hodně domluv někomu udělat, dělat (v. na- II)*
nadsmluvní: *převyšující to, co stanoví smlouva*
nadsmluvně
namlouvač; namlouvačka:
1. kdo si rád namlouvá (děvčata n. úspěchy ap.)
2. ***obl.*** *dohazovač*
namlouvačný: *rád si namlouvající; týkající se namlouvání*
*namlouválek; *namlouvalka: ***expr.*** *kdo si (někoho rád, často) namlouvá*
namlouvati: **ned.**
1. k namluviti$_{1), 2), 4), 6)}$
2. namlouvat si: *navazovat milostné vztahy (též o ženatém muži n. vdané ženě)*
namlouvavý: *k* namlouvati
námluva:
1. ***arch.*** *ujednání, úmluva*
2. námluvy: ***pomn.*** *sjednávání sňatku, ucházení se o nevěstu*
*námluvčí, ***arch.*** námluvce; *námluvčí *(ž.)*:
1. kdo sjednává sňatek, dohazovač
2. nápadník
namluviti: **dok.**
1. (co komu) řečí přimět někoho, aby věřil něčemu (i nepravdivému), přesvědčit ho o tom; napovídat, nalhat
2. ***arch.*** *(koho, 4. p., proti komu, k čemu) přemluvit, navést, vybídnout*
3. ***arch.*** *(co) umluvit, smluvit, sjednat*
4. (koho komu; si koho) dohodit za ženicha, nevěstu; navázat milostný vztah (s kým)
5. (co, při důrazu na množství čeho; komu co, čeho) ve větším množství pronést; napovídat, nahovořit
6. (co) pronést pro zvukový záznam
namluvit se: **dok. i ned.**
1. (čeho; ~) mnoho mluvit; mluvením se unavit (v. na- II)
2. ***ob.*** *(komu; do koho) snažit se pohnout k něčemu*
namlouvati: **ned.**
námluvný, námluvní: ***řidč.*** *týkající se námluv*
námluvní: v. námluvný
*námluvník; *námluvnice: *nápadník*
námluvy: v. námluva
naodmlouvat se: **dok. i ned.** *(komu) dopustit se, dopouštět se mnoha odmlouvání (v. na- II)*
naomlouvat se: **dok. i ned.** *pronést, pronášet mnoho omluv (v. na- II)*
napomlouvat se: **dok. i ned.** *(koho, 2. p.; ~) pronést, pronášet mnoho pomluv (v. na- II)*
napřemlouvat se: **dok. i ned.** *(koho, 2. p.) často a intenzívně přemlouvat (v. na- II)*
nemluva: *nemluvný člověk*
nemluvě, nemluvíc: v. mluviti
nemluvně: *malé dítě, kt. ještě nezačalo mluvit; přen. expr. člověk v něčem zcela neobeznámený, úplný začátečník*
nemluvňátko: ***expr. zdrob.***
nemluvněcí: ***řidč.*** *týkající se nemluvněte*
*nemluvněctví: *stav n. věk nemluvněte*
nemluvný:
1. skoupý na řeč; mlčenlivý, málo mluvný, zamlklý

**2. neschopný řeči, neumějící mluvit*
3. ***kniž.*** *obtížný, nevhodný k mluvení, k přednášení*
4. ***řidč.*** *nedoprovázený slovy, nevyjadřovaný slovy*
nemluvně: *(**přísl.**)*
nemluvnost
neodmluvný, *neodmluvitelný: ***řidč.*** *takový, kterému nelze odporovat, proti němuž nelze nic namítat, nepřipouštějící odmluvu*
neodmluvně
nesmlouvavý, *nesmlouvačný, *nesmluvný: *odmítající, nepřipouštějící, nesnášející vyjednávání, ústupky; lpící na svých zásadách; neústupný, nepovolný, pevný, nekompromisní*
nesmlouvavě, *nesmlouvačně, *nesmluvně
nesmlouvavost, *nesmluvnost
nevymluvitelný:
1. takový, kt. nemůže být vymluven, rozmluven
2. ***arch.*** *neomluvitelný*
nevýmluvný: ***arch.*** *nevýslovný, nesmírný*
odmlouvačný: *často, rád odmlouvající; odmlouvavý, prostořeký, hubatý*$_{1)}$
odmlouvati: **ned.**
1. (komu, ~) vyslovovat námitku, nesouhlas s něčím, odporovat (obyč. nevhodně až drze); ohrazovat se, vzpírat se, protivit se (slovy)
2. ***arch.*** *(co; ~) odpovídat*
3. ***arch.*** *(koho od čeho) odvracet, odrazovat*
odmlouvati se: **ned.** ***arch.*** *k* odmluviti se; omlouvat se
předp. na- se
odmlouvávati: ***nás.***
odmlouvavý: *k* odmlouvati; *často, rád odmlouvající*
*odmlouvavě
*odmlouvavost
odmluva: *námitka, nesouhlas, odpor vyslovený obyč. nevhodně až drze; odmlouvání*
odmluviti: **dok.**
1. ***řidč.*** *k odmlouvati*$_{1)}$*, zast. k 3*
2. (co; ~) splnit úkol mluvit, přednášet, mluvením uskutečnit; odbýt mluvení
**3. (co) mluvením odstranit*
*odmluviti se: **dok.** *omluvit se*
odmlouvati, odmlouvati se: **ned.**
*omlouvač; *omlouvačka; *omlouvatel: *kdo něco n. někoho omlouvá*
omlouvati: **ned.** *k* omluviti$_{1-6)}$
předp. na- se
omlouvavý: *k* omlouvati; *vyjadřující, obsahující omluvu; o mluvný*
omlouvavě
omlouvavost
omluva:
1. projev, jímž se žádá za prominutí n. ospravedlňuje něj. čin; ospravedlnění
2. ***arch.*** *pomluva*
*omluvená, *jen ve spoj. za omluvenou, na omluvenou: omluvení, omluva*$_{1)}$
omluvenka: *list obsahující omluvu*
omluvitelný: *takový, kt. může být omluven; prominutelný*
omluvitelně
omluviti: **dok.**
1. (koho, 4. p.) oznámit důvod, proč někdo nevykonal, nekoná, nevykoná to, co bylo, je jeho povinností
2. (co, koho) požádat za prominutí něčeho, nejč. nevhodného n. nenáležitého, čeho se někdo dopustil n. dopustí
3. (koho, co) shovívavě posoudit; nalézt omluvu, výmluvu pro někoho, něco; odpustit, prominout (komu co)
4. (koho, co) stát se důvodem k prominutí něčeho někomu.
5. (co) mnoho o něčem mluvit, často s výčitkou
6. ***arch.*** *(koho, 4. p.) pomluvit*
**7. (koho, 4. p.) přemluvit, umluvit*
omlouvati: **ned.**
omluvný: *obsahující, vyjadřující omluvu; spojený s omluvou; omlouvavý*
omluvně
pomlouvač, *pomluvač; pomlouvačka, *pomluvačka: *kdo pomlouvá; klepař, klevetník*
pomlouvačný, *pomluvačný, *pomlouvavý: *takový, kt. pomlouvá; utrhačný, klevetivý*
pomlouvačně
pomlouvačnost
pomlouvačství: *vlastnosti, jednání pomlouvače*
pomlouvati: **ned.** *k* pomluviti$_{1)}$

předp. na-se
pomlouvávati: ***nás.***, **bez předp.**
pomlouvavý: v. pomlouvačný
pomluva: *nepravdivá špatná zpráva o někom; utrhání, klep*$_{1)}$*, kleveta, insinuace; práv. trestný čin toho, kdo úmyslně ohrozí vážnost jiného u spoluobčanů sdělenou nepravdou*
pomluvač, pomluvač: v. pomlouvač, pomlouvač
pomluviti: **dok.**
*1. (koho, *co) rozšířit o někom, něčem pomluvy; očernit, obvinit, osočit, zostudit, pošpinit*
**2. (s kým) něj. dobu mluvit*
pomlouvati: **ned.**
pomluvný: ***arch.*** *pomlouvačný*
porozmlouvati: **dok.** ***arch.*** *(s kým) něj. dobu rozmlouvat; porozprávět*
pravdomluvný: *mluvící pravdu, zvyklý mluvit pravdu*
*pravdomluvně
pravdomluvnost
promlouvati: **ned.** ***poněk. zast. kniž.*** *k* promluviti$_{1-4), 6), 7)}$
promluva:
1. kratší řeč proslovená na veřejnosti za jistým účelem (např. jako uvítání, poděkování ap.); proslov, projev$_{2)}$
2. ***arch.*** *promluvení vůbec, hovor, řeč*
promluviti: **dok.**
1. vyjádřit myšlenky řečí; (co) říci, povědět, pronést$_{3)}$*, prohodit*
2. (o čem; k čemu) strávit chvíli hovorem; pohovořit
3. (ke komu, kde; k čemu) proslovit (na veřejnosti) řeč, projev
4. promluviti si: *pohovořit si, popovídat si, porozprávět si (v. pro- II)*
5. strávit (čas) mluvením
6. projevit se něj. způsobem
7. nabýt řeči
promlouvati: **ned.**
promluvový: *k* promluva; ***jaz.***
prostomluva:
1. ***arch.*** *próza*$_{1)}$
**2. prostá, všední n. hrubá řeč*
prostomluvný: ***arch.*** *prostě, všedně n. hrubě mluvící*
prostomluvně: ***arch.***
prostomluvnost: ***arch.***
protimluv, *protimluva: ***poněk. zast.***
1. rozpor, protiklad$_{2)}$
**2. oxymoron*
protimluvný, *protimluvní
protimluvně
předmluva:
1. úvodní stať na začátku knihy, úvodní slovo, uvedení
2. ***zř. zast.*** *úvodní proslov (před něj. řečí n. jednáním)*
*přemlouvač: *kdo někoho přemlouvá*
přemlouvati: **ned.** k přemluviti
předp. na-se
přemlouvavý: *k* přemlouvati; *přemlouvající, přesvědčující*
přemlouvavě
přemluva: ***poněk. zast.*** *přemluvení, přemlouvání*
přemluviti: **dok.**
1. (koho k čemu) mluvením, uvedením důvodů přimět, pohnout (k něj. jednání ap.), získat pro něco
2. ***poněk. zast. řidč.*** *(koho, 4. p.) přesvědčit (o čem), namluvit*$_{2)}$ *(komu co)*
**3. (co) mluvením překonat, umlčet*
4. přemluviti film: ***film. slang.*** *dabovat*
přemlouvati: **ned.**
přimlouvati se: **ned.** *k* přimluviti se
*přimlouvavě: *prosebně*
přímluva:
1. žádost, působení na někoho v něčí prospěch
2. ***arch.*** *domluva*$_{1)}$
3. ***arch.*** *mínění pronesené v něj. poradě; vůbec promluva, proslov*
*přímluvička: ***expr. zdrob.***
přímluvce, přímluvčí, ***řidč.*** přímluvník; přímluvkyně, přímluvčí, ***řidč.*** přímluvnice: *kdo se za někoho přimlouvá*
přímluvčí: ***zř. a zast.*** *prosebný*$_{1)}$*, přímluvný*
přimluviti se: **dok.**
1. (za koho, co; ~) požádat pro někoho, něco o přízeň, podporu, porozumění ap.:

2. ***arch.*** *(ke komu) lichotivě na někoho promluvit*$_{1)}$*, prosebně někoho oslovit*$_{1)}$
přimluviti: **dok.** *(komu, čemu)* ***poněk. zast. a nář.*** *domluvit*$_{4)}$
přimlouvati se: **ned.**
přímluvník: v. přímluvce
přímluvný: *takový, kt. se přimlouvá*
přímluvně
*rozmlouvač: *kdo rozmlouvá*
rozmlouvání: ***poněk. zast.*** *rozmluva, rozhovor*
rozmlouvati: **ned.**
1. k rozmluviti$_{1)}$
2. (s kým; +komu; ~) vést rozhovor; hovořit, rozprávět$_{1)}$*, mluvit*$_{2)}$
*rozmlouvati se: **ned.** *zapřádat hovor*
rozmlouvávati: ***nás.***
*rozmlouvavý: *k* rozmlouvati
rozmluva: *řeč mezi dvěma n. více osobami; hovor, rozhovor;* ***liter.*** *řeč, kt. probíhá mezi dvěma n. několika jednajícími osobami, dialog*
*rozmluvička: ***expr. zdrob.***
rozmluviti: **dok.**
*1. (komu co, *koho, 4. p.) vymluvit někomu něco, odvrátit někoho od něj. úmyslu; odradit*$_{1)}$ *(koho od čeho), vymluvit*
2. ***řidč.*** *(koho, 4. p.) přimět k mluvení; rozhovořit*$_{1)}$*, rozpovídat*$_{1)}$
3. ***zř.*** *též* rozmluviti se*:* ***arch.*** *(s kým o čem, oč, co) poradit se*$_{1)}$*, promluvit si*$_{4)}$
**4. (co) mluvením velmi opotřebovat, zničit*
rozmluviti se: **dok.**
1. dát se do hovoru, rozhovořit se, rozpovídat se$_{2)}$
**2. (z čeho) vymluvit se*
rozmlouvati: **ned.**
*rozmluvní: *týkající se rozmluvy*
*rozmluvný:
1. hovorný
2. rozmluvový, dialogický
rozmluvový: ***řidč.*** *k* rozmluva
samomluva, *samomluv: *mluvení k sobě samému, sám pro sebe*
*samomluvný
skoupomluvný: ***arch. řidč.*** *skoupý na slovo, málomluvný*
*sladkomluvný, *sladkomluvý: *sladce mluvící*
smlouva, *smluva: *závazná dohoda, úmluva několika lidí n. stran o nějaké věci, zprav. sepsaná*
smlouvička: ***expr. zdrob.***
smlouvač: ***řidč.*** *kdo sjednává smlouvu n. vůbec něco smlouvá, umlouvá*
*smlouvařit: **ned.** ***hovor. hanl.*** *uzavírat smlouvy (za každou cenu)*
smlouvati: **ned.**
1. k smluviti
2. též ***řidč.*** smlouvati se*: (oč) nabízet prodávajícímu nižší cenu, dohadovat se s prodávajícím o slevu*
smlouvati se: **ned.** *k* smluviti se$_{1)}$
předp. do-, na- se, u-, vy-, za- si
smlouvávati, smlouvávati se: ***nás.***
smlouvavý: ***řidč.*** *k* smlouvati
1. smlouvající, zprav. rád; umlouvající
2. ochotný, určený k smlouvání, ke kompromisu; domlouvající se
smlouvavost
smlouvce, smlouvčí: v. smluvce
smluva: v. smlouva
smluvce ***arch.***, *smlouvce, ***arch.*** smluvčí, *smlouvčí: *kdo něco smlouvá, domlouvá, vyjednávač dohody, smlouvy*
smluvený: takový, kt. byl smluven (ve význ.1)
smluviti: **dok.**
1. úmluvou ustanovit, smlouvou určit; ujednat, umluvit
2. ***řidč.*** *smlouváním (ve význ.2) dosáhnout snížení ceny něčeho; usmlouvat*
smluviti se: **dok.**
*1. (s kým; ~; s kým o čem, na čem, řidč. nač; *oč) ujednat úmluvu s někým; dohodnout se (s kým o čem), domluvit se*$_{1)}$*, umluvit se*
2. ***poněk. zast.*** *(s kým; ~) domluvit se*$_{2)}$*, dorozumět se*$_{2)}$*, dohovořit se*$_{2)}$ *(v cizí řeči)*
smlouvati, smlouvati se: **ned.**
smluvní: k smlouva; *vztahující se k smlouvě, zvl. (u)stanovený smlouvou*
smluvně
smluvník: ***práv. zast.*** *smluvní strana, kontrahent*
smluvný:
1. ***arch.*** *smluvní*

*2. takový, s kt. je možno se smluvit, domluvit, družný, hovorný
umlouvati: **ned.** *k* umluviti$_{1, 2)}$
umlouvati se: **ned.** *k* umluviti se$_{1)}$; *smlouvat se*
úmluva:
1. ujednání (o čem), dohodnutí, dohoda$_{1)}$
*2. **arch.** vojenská kapitulace (ve význ.1)*
úmluvce: ***arch.*** *kdo sjednává úmluvu, smluvní strana*
*umluvená: *umluvení*
umluveně: *podle úmluvy, na základě úmluvy*
umluvení: *úmluva$_{1)}$, dohoda$_{1)}$*
umluviti: **dok.**
1. též umluvit si: *(co s kým) sjednat úmluvu; (ústně) ujednat, sjednat$_{1)}$, dohodnout, domluvit$_{3)}$, smluvit$_{1)}$*
2. (koho, 4. p.) mluvením, přemlouváním k něčemu přimět, pro něco získat
3. (co, koho) (přílišným) mluvením unavit, vyčerpat, zničit
*4. **řidč. zast. ob.** (co) usmlouvat*
umluviti se: **dok.**
1. (s kým, o čem; na čem; na koho) sjednat, dohodnout společný plán, postup; smluvit se$_{1)}$, dohodnout se$_{1)}$, domluvit se$_{1)}$
*2. **arch.** uzavřít úmluvu*
3. (přílišným) mluvením se unavit, vyčerpat, zničit
umlouvati, umlouvati se: **ned.**
umluvitost: ***arch.*** *dohoda$_{1)}$, úmluva$_{1)}$*
úmluvný: ***arch.***
1. též úmluvní*: **arch.** k úmluva$_{1)}$*
2. vlídný, příjemný, přívětivý$_{1)}$
usmlouvati: **dok.** *(co)*
1. smlouváním (ve význ.2) dosáhnout něj. slevy
**2. dohodnout, ujednat, smluvit$_{1)}$*
*usmlouvati se: **dok.** *smlouváním se dohodnout*
*velevýmluvný: *velmi výmluvný*
velkomluvný, *velikomluvný: ***řidč.*** *užívající nadneseného (ve význ.2) a zprav. též obšírného způsobu vyjadřování; mnohomluvný$_{1)}$*
velkomluvnost, *velikomluvnost: ***kniž.***
vemlouvačný: v. vemlouvavý
vemlouvati, ***řidč.*** vmlouvati: **ned.** *k* vemluviti, vmluviti$_{1, 2)}$
vemlouvati se, ***řidč.*** vmlouvati se: **ned.** *k* vemluviti se, vmluviti se
vemlouvavý, *vmlouvavý, *vemlouvačný: *k* vemlouvati se; *snažící se získat přízeň, sympatie; lichotný, lichotivý, líbivý1)*
vemlouvavě, *vmlouvavě, *vemlouvačně
vemlouvavost
vemluviti, ***řidč.*** vmluviti: **dok.**
*1. (co komu, **řidč.** do koho) mluvením vnutit, vštípit*
*2. **řidč.*** vemluvit si*: (co) namluvit si$_{1)}$*
**3. (co več) namluvit$_{6)}$*
**4. (koho, 4. p., do čeho) přemluvit*
vemluviti se, ***řidč.*** vmluviti se: **dok.**
1. (do čeho; več) mluvením se vnutit; vžít se, utvrdit se$_{11)}$ (v čem)
2. (komu; komu do čeho, več) mluvením si získat oblibu; vlichotit se
vemlouvati, vemlouvati se: **ned.**
vmlouvati, vmlouvati se: **ned.**
vymlouvati: **ned.** *k* vymluviti$_{1, 7)}$
vymlouvati se: **ned.** *k* vymluviti se$_{2)}$
vymlouvavý: ***řidč.***
1. k vymlouvati se*: vyjadřující, obsahující výmluvu*
2. výmluvný$_{2)}$
výmluva:
1. nepravý, vymyšlený důvod uváděný k zastření pravého důvodu; vytáčka
*2. **arch.** omluva$_{1)}$*
*(3. též vejmluva, výmluv: **nář.** výměnek $_{1, 3)}$)*
výmluvička: ***expr. zdrob.*** *k* 1
výmluvčí: ***arch.*** *obhájce*
vymluviti: **dok.**
1. (komu co) mluvením přimět někoho k upuštění od něj. názoru, úmyslu; rozmluvit$_{1)}$
*2. **poněk. zast. a kniž.** (co) slovy vyjádřit; vypovědět; mluvením se něčeho (zprav. tíživého) zbavit, oprostit se od něčeho*
*3. **poněk. zast.** (co na kom, z koho, od koho; co) mluvením získat, vymámit*
*4. **poněk. zast.** (co z koho, čeho) mluvením někoho něčeho zbavit, o něco připravit*

*5. **řidč. poněk. zast.** domluvit$_{1)}$*
*6. **řidč. poněk. zast.** (komu) domluvit$_{4)}$, vyplísnit (koho, 4. p.)*
*7. **arch.** (koho, co) omluvit$_{3)}$*
vymluviti se: **dok.**
1. (~; o čem) dosyta se namluvit, mluvením si ulevit (v. vy- II); (z čeho) mluvením se něčeho zbavit; vypovídat se
*2. (na co, koho; že...; **řidč.** čím) najít si výmluvu (ve význ.1), užít výmluvy*
vymlouvati, vymlouvati se: **ned.**
výmluvný:
1. pohotový v řeči, umějící hbitě, souvisle a přesvědčivě mluvit; výřečný$_{1)}$
2. mající zřetelný smysl; srozumitelný, jasný$_{4)}$
výmluvně, *výmluvno
výmluvnost
vysmlouvati: **dok.** ***řidč.*** *(co) po usmlouvání ceny koupit*
zamlouvati: **ned.** *k* zamluviti$_{1-3)}$
zamlouvati se: **ned.**
*1. **hovor.** (komu) líbit se, vyhovovat2), uspokojovat (koho, 4. p.)*
*2. **arch.** k zamluviti se$_{3)}$*
**3. (več; do čeho) mluvením se dostávat, vemlouvat se*
*4. **arch.** (komu; ~) vemlouvat se v něčí přízeň, nabízet se*
zamlouvávati, zamlouvávati se: ***nás.***
*zamlouvavý: *k* zamlouvati, zamlouvati se
*zamlouvavě
zámluva: ***arch.***
1. objednávka$_{1)}$, zakázka$_{1)}$
2. slib, smlouva
3. záminka$_{1)}$
zamluviti: **dok.**
1. (co) (nenápadně) odvést mluvením pozornost od něčeho, mluvením zakrýt
2. též zamluvit si*: (co) objednávkou, zakázkou si předem zajistit, objednat$_{1)}$; (koho, 4. p.) zjednat, objednat3)*
3. (koho, 4. p.) zařídit, aby byl někdo přijat k pracovní aj. návštěvě; objednat$_{2)}$
*4. **arch.** (koho, 4. p., komu) zavázat slibem ap.*
zamluviti se: **dok.**
*1. **řidč. poněk. zast.** (komu) zalíbit se*
*2. **řidč. poněk. zast.** zapovídat se, zabavit se$_{4)}$*
*3. **arch.** (komu čím, k čemu) zavázat se (slibem ap.)*
zamlouvati, zamlouvati se: **ned.**
*zámluvný: *takový, kt. se zamlouvá, líbivý$_{1)}$*
zámluvně
zasmlouvat si: **dok.** ***řidč.*** *(s chutí) se oddat něj. dobu smlouvání (v. za- II)*
*zmluviti: **dok.** *(co) omluvit$_{5)}$*
*zrakomluva: *dorozumívání očima, mluva očí*
*zvýmluvněti: **dok.** *stát se výmluvným (ve význ.2)*

6.1.3 SSČ (1995)

břichomluvec: *kdo dovede mluvit bez zjevných pohybů úst*
domluva:
1. naléhavá řeč, přesvědčování (syno), domlouvání (syno)
2. úmluva (syno), dohoda (syno)$_{1)}$
domluvit: **dok.**
1. dokončit mluvený projev, dopovědět (syno), doříci (syno)
2. skončit jednání, expr. ukončit styky
3. ústně dojednat dohovořit (syno), umluvit (syno)$_{1)}$, smluvit (syno)
4. naléhavě poradit
domluvit se: **dok.** *dohovořit se (syno), dorozumět se (syno)*
domlouvat: **ned.**
domlouvat se: **ned.**
málomluvný: *málo n. nerad mluvící, nemluvný (syno), tichý (syno)$_{4)}$*
málomluvně
málomluvnost
mluva:
1. schopnost mluvit, řeč (syno)$_{1)}$
2. jazyk (syno)3), řeč (syno)$_{3,4)}$
3. způsob mluvení, řeč (syno)$_{2)}$
mluvní

mluvčí: *(m.)*
1. kdo právě mluví původce jazykového projevu
2. kdo mluví jménem jiných zástupce (syno)$_{2)}$, delegát (syno)
mluvčí: *(ž.)*
mluvidla: ***pomn.*** *tělesné orgány vytvářející hlas, hlásky, řeč*
mluvit: **ned.**
1. vyjadřovat myšlenky artikulovanou řečí dorozumívat se něj. jazykem
2. vést hovor, hovořit (syno), povídat (syno)1, říkat, vyjadřovat se
3. mít projev
4. svědčit (syno)$_{2)}$
5. přátelsky se stýkat
6. mít známost, chodit s někým
7. domlouvat (syno), naléhat řečí, působit (syno)$_{3)}$; [x] mluviti stříbro, mlčeti zlato, (přísl.)
mluvený: ***jaz.***
nemluvě o
nemluvíc o: *nehledě k (na) (syno), nehledíc k (na) (syno)*
mluvítko: *část telefonního přístroje, do níž se mluví*
mluvka: ***hanl.*** *kdo rád mnoho a zbytečně mluví, tlachal (syno), žvanil (syno)*
mluvnice: *gramatika (syno)*
1. soubor zákonitostí, pravidel týkajících se soustavy slovních tvarů a ustálených způsobů tvoření vět stavba jazyka vůbec
2. nauka o mluvnické stavbě jazyka
3. kniha obsahující její popis a rozbor
mluvnický: *gramatický (syno)*
mluvnicky
mluvný:
1. hovorný (syno), řečný (syno)
2. vhodný, snadný k mluvení, k přednášení
mnohomluvný: *v řeči zbytečně obšírný, upovídaný (syno), řečný (syno)*
mnohomluvnost
nadsmluvní: *převyšující to, co stanoví smlouva*
namluvit: **dok.**
1. řečí přimět k uvěření něčemu, namluvit někomu
2. mnoho mluvit, napovídat (syno)
3. pronést pro zvukový záznam
4. pořídit zvukový záznam (mluveného projevu)
5. zprostředkovat známost
6. navázat známost
namluvený
namluvit se: **dok. i ned.** *mnoho (a často) mluvit, napovídat se (syno), naříkat se (syno)*
namlouvat: **ned.**
námluvy: ***pomn.*** *ucházení se o nevěstu*
nemluva: *nemluvný člověk*
nemluvně: *malé, ještě nemluvící dítě*
nemluvňátko: ***zdrob.***
nemluvný: sko*upý na řeč, málomluvný (syno)*
nesmlouvavý: *neústupný (syno), nekompromisní (syno)*
nesmlouvavě
nesmlouvavost
odmlouvačný: *často, rád odmlouvající, prostořeký (syno)*
odmlouvat: **ned.** *(drze) slovy odporovat*
odmlouvání
odmluva: *odmlouvání (syno)*
omluva: *omluvení (syno)*
omluvný
omluvně
omluvenka: *omluvný list (pro školu)*
omluvit: **dok.**
1. vysvětlit nevykonání povinnosti n. konání něčeho nevhodného (s prosbou o prominutí)
2. shovívavě posoudit prominout (syno)$_{1)}$, odpustit (syno)
3. být důvodem k prominutí
4. mnoho o něčem (vyčítavě) mluvit
omluvený
omlouvat: **ned.**
pomluva: *nepravdivá, utrhačná zpráva, klep (syno), kleveta (syno)*
pomluvit: **dok.** *pošpinit (syno)$_{2)}$, očernit (syno), zostudit (syno)*
pomlouvat: **ned.**

pomlouvačný: *klevetivý (syno)*
pravdomluvný: *mluvící vždy pravdu*
pravdomluvnost
promluva: *(jazykový) projev*$_{3)}$
promluvit: **dok.**
1. vyjádřit se řečí
2. pohovořit (syno), vyjádřit se (syno)$_{2)}$
3. pronést řeč
4. projevit se; [x] promluvit někomu do duše
promluvit si: **dok.** *popovídat si (syno)*
promlouvat: **ned.** ***kniž.***
protimluv: *rozpor (syno), protiklad (syno)*$_{2)}$
předmluva: *samostatný úvod ke knize*
přemluvit: **dok.**
1. mluvením, uvedením důvodů přimět, pohnout
2. dabovat (syno)
přemlouvat **ned.**
přímluva: *žádost, působení na někoho v něčí prospěch*
přímluvce: *kdo se za někoho přimlouvá*
přímluvkyně
přimluvit se: **dok.** *požádat pro někoho o přízeň, podporu ap.*
přimlouvat se: **ned.**
rozmluva: *rozhovor (syno)*
rozmluvit: **dok.** *mluvením někoho od něčeho odradit, vymluvit (syno)*
rozmluvit se: **dok.** *rozhovořit se (syno), rozpovídat se (syno)*
rozmlouvat: **ned.**
1. k rozmluvit: *vymlouvat (syno)*
2. hovořit (syno), rozprávět (syno)
rozmlouvání: *rozhovor (syno)*
samomluva: *mluvení k sobě samému*
smlouva: *(písemná) závazná dohoda, úmluva (syno)*
smluvní
smluvně
smluvit: **dok.** *dohodnout (syno), umluvit (syno)*$_{1)}$*, domluvit (syno)*$_{3)}$
smluvený
smluvit se: **dok.** *domluvit se (syno)*$_{1)}$
smlouvat: **ned.**
1. k smluvit
2. dohadovat se o slevu (na zboží)
smlouvat se: **ned.**
úmluva: *ujednání (syno), dohoda (syno)*$_{1)}$*, smlouva (syno)*
umluvit: **dok.**
1. i umluvit si: ústně ujednat, smluvit (syno)
2. přemlouváním přimět, získat
3. přílišným mluvením vyčerpat
umluvit se: **dok.**
1. smluvit se (syno)
2. přílišným mluvením se vyčerpat
umlouvat (si): **ned.**
umlouvat se: **ned.**
usmlouvat: **dok.** *smlouváním dosáhnout slevy ap.*
vemluvit se: **dok.** *mluvením si získat oblibu ap. vemluvit*
vemlouvat se: **ned.**
vemlouvavý
vemlouvavě
výmluva: *vymyšlený důvod, vytáčka (syno)*
vymluvit: **dok.** *mluvením přimět k upuštění od něj. názoru n. úmyslu, rozmluvit (syno)*
vymluvit se: **dok.**
1. mluvením si ulevit, vypovídat se (syno)
2. užít výmluvy
vymlouvat: **ned.**
vymlouvat se: **ned.**
výmluvný:
1. pohotový v řeči, výřečný (syno)$_{1)}$
2. mající zřetelný smysl
výmluvně
výmluvnost

zamluvit: **dok.**

1. mluvením zakrýt odvést pozornost

2. zamluvit (si)

3. objednat$_{2)}$ *(k návštěvě ap.)*

zamlouvat: **ned.**

zamlouvat se: **ned.** ***hovor.*** *líbit se (syno), vyhovovat (syno)*$_{2)}$*, uspokojovat (syno)*

6.2 Slovníkové zpracování slov od kořene *-mluv-/-mlúv-* ve slovenských kodifikačních příručkách

6.2.1 KSSJ (2003)

nemluvňa: ***kniž.*** *dojča; bábä*
nemluvniatko: ***zdrob.***
zmluva: *dohoda*
zmluvný
zmluvne

6.2.2 SSS (2004)

omluvenka **správ. ospravedlnenie**

6.2.3 SSJ (1959 – 1968)

bruchomluvec: *kto zdanlivo vie hovoriť bruchom*
kvetomluva: ***kniž. zastar.*** *vyumelkovaná, ozdobná reč*
málomluvný, málomluvnosť, **správ. málovravný, málovravnosť**
mluva: ***kniž. zastar.*** *hovorenie, reč, vyjadrovanie sa*
mluvčí: ***(čes.)*** *kto hovorí za iných, v mene iných*, **správ. zástupca, tlmočník, rečník**
mluvidlá: **správ. hovoridlá**
mluvnica: ***zastar.*** *náuka o gramatickej stavbe jazyka, gramatika*
mnohomluvný: ***zastar.*** *veľa rozprávajúci, mnohovravný*
mnohomluvnosť
nadzmluvný: *presahujúci podmienky zmluvy*
námluvy: ***pomn. nár.*** *nahovárky*
nemluvňa: *dieťa v prvých mesiacoch po narodení, dojča*
nemluvniatko: ***zdrob. expr.***
nemluvný: ***kniž. zastar.***
1. málo rozprávajúci, málovravný, nezhovorčivý, mlčanlivý
2. nevediaci rozprávať
nemluvnosť
omluva: ***(čes.) kniž. zastar.*** *ospravedlnenie*
omluvenka, **správ. ospravedlnenie**
omlúvať sa: **nedok.** ***(čes.)*** *ospravedlňovať sa*
dok. omluviť sa
//omlúvať **nedok.** *(koho, čo) ospravedlňovať niekoho, niečo*
dok. omluviť
pomluva: ***kniž. zastar.*** *ohováranie, ohovárka*
pomluvač: ***kniž. zastar.*** *ohovárač*
pomluvačný: ***kniž. zastar.*** *ohováračský*
pomlúvať: **nedok.** ***kniž. zastar.*** *(koho čo) ohovárať*
«pravdovravný, ***kniž.*** i pravdomluvný: hovoriaci pravdu»
«pravdovravnosť, ***kniž.*** **i** pravdomluvnosť»
predmluva: ***kniž. zastar.*** *predslov, úvod, predhovor*
prímluva: ***kniž. zastar.***
1. prihováranie, orodovanie
2. prejav, prívet, reč, príhovor
primlúvať sa: **nedok.** ***kniž. zastar.***
1. (za koho, za čo) prihovárať sa, orodovať
2. (komu) prihovárať sa niekomu
dok. primluviť sa
prímluvca: ***kniž. zastar.*** *človek, ktorý oroduje, prihovára sa za niekoho, orodovník*
protimluva: ***kniž. zastar.***
1. protirečenie, rozpor
2. odpor, nesúhlas vyjadrený obyč. slovami, odvrávanie
rozmluva: ***kniž. zastar.*** *hovor, rozhovor, dialóg*
samomluva: ***zastar.*** *samovrava*
úmluva: ***zastar.*** *dohovor, dohoda, zmluva*
umluviť: **dok.** ***zastar.*** *(čo, čo s kým) dohovoriť, dohodnúť*
//umluviť sa: *dohovoriť sa, dohodnúť sa*
výmluvný: ***kniž. zastar.*** *ktorý vie presvedčivo a pôsobivo hovoriť, výrečný*

výmluvne
výmluvnosť: *výrečnosť*
zmluva: *dohodnutie sa (obyč. písomné) niekoľkých ľudí al. strán na nejakej veci, dohoda*
zmluvník: ***práv.*** *kto uzavrel zmluvu, zmluvná strana*
zmluvný: ***práv.*** *týkajúci sa zmluvy, vyplývajúci zo zmluvy*
zmluvne
znakomluva: ***kniž.*** *vyjadrovanie sa pomocou znakov*

6.2.4 PSP (1940)

*domluva = dohováranie; *domlúvať = dohovárať
*mluvčí = predstaviteľ, tlmočník, zástupca, rečník
mluvidlá
*mluviť = hovoriť
mluvnica
*mnohomluvný = mnohorečný, mnohovravný
*namlúvať = nahovárať
nemluvňa
*odmlúvať = odhovárať, odvrkovať
*omluva = ospravedlnenie; *omluviť = ospravedlniť
*omluvenka = ospravedlnenie
*pomluva = ohovárka
*pomluviť, pomlúvať = ohovoriť, ohovárať
pravdomluvný
predmluva
*prímluva = prihovorenie; *primlúvať sa = prihovárať sa; *prímluvca = príhovorca
*samomluva = monolog
smluva
*úmluva = dohovor (ale: archa úmluvy)
*výmluva = výhovorka
*výmluvný = výrečný
*zamlúvať sa = páčiť sa

6.2.5 PSP (1931)

málomluvný; málomluvnost
mluvidlá
mluviť
mluvnica; mluvnický i mluvničný
nemluvňa
nevravný, nehovorný, nemluvný
omluva; omluviť
omluvenka: lepšie omluvenie, omluva, ospravedlnenie
predmluva
prímluva; prímluvca
samomluva
smluva; smluvný
úmluva
výmluva
výmluvný
výrečný – výmluvný; výrečnosť – výmluvnosť

6.3 Porovnání výskytů derivátů od kořenů CS *-mluv-/-mlouv-* x SL *-mluv-/-mlúv-* v překladových slovnících ČSS a SČS

Mluvit			
Česko-slovenský slovník (1979)		Slovensko-český slovník (1986)	
barvomluva	reč, symbolika farieb		
bezesmluvní príd.	bezzmluvný, bez zmluvy		
břichomluva	bruchovrava		
břichomluvec	bruchovravec	**bruchomluvec**	břichomluvec
břichomluvectví	bruchovravectvo		
cizomluv lingv. zastar.	barbarizmus (cudzí prvok v jazyku)		
domlouvat nedok.	**1.** dohovárať, dovrávať **2.** *d. (si)* dohovárať sa		
domlouvat se nedok.	dohovárať sa, uzhovárať sa		
domlouvavý príd.	**1.** vyčítavý **2.** čičíkavý, chlácholivý		
→**domlouvavě** prísl.	**1.** vyčítavo **2.** čičíkavo, chlácholivo		
domluva	**1.** dohovárka, výčitka, napomenutie **2.** čičíkanie, chlácholenie **3.** dohovor		
domluvit dok.	**1.** dohovoriť, dopovedať 2. (komu) dohovoriť (komu), napomenúť (koho) **3.** *d. (si)* dohovoriť si, dohodnúť si		
domluvit se dok.	dohovoriť sa, uzhovoriť sa		
krasomluva kniž.	krasoreč		
krasomluvec zried. obyč. pejor.	krasorečník		
krasomluvectví, krasomluvení obyč. pejor.	krasorečníctvo, krasorečnenie		
květomluva	kvetoreč (kniž.), kvetnatá reč		
málomluvný príd.	málovravný		
→**málomluvně** prísl.	málovravne		
→**málomluvnost**	málovravnosť		
mluva	reč		
mluvčí	**1.** hovoriaci, rečník **2.** tlmočník, zástupca, predstaviteľ **3.** tlačový tajomník		
→**mluvčí**	**1.** hovoriaca **2.** tlmočníčka, zástupkyňa, predstaviteľka **3.** tlačová tajomníčka		
mluvící príd.	rečový		
mluvič div.	recitátor, rozprávač (herec v bábkovom divadle)		
mluvidla pomn. lingv.	hovoridlá (rečové orgány)		
mluvit nedok.	**1.** vravieť, hovoriť **2.** (ke komu, s kým) rozprávať sa **3.** (s kým) zhovárať sa (priateliť sa, mať známosť) **4.** (komu do čeho, hovor. do koho) dovrávať, dohovárať (komu)		
mluvítko	mikrofón		
mluvka pejor.	vravko, táraj		
mluvkaření pejor.	táranie, búchanie		
mluvní príd.	rečový, jazykový		
mluvnice	**1.** gramatika **2.** ob. žart. repetírka, chlebáreň (ústa)		
→**mluvnický** príd.	gramatický		
→**mluvnicky** prísl.	gramaticky		
mluvný príd.	**1.** zhovorčivý, hovorný, rečný **2.** vravný (ktorý sa dobre, ľahko hovorí)		

mnohomluvný príd.	veľavravný, mnohovravný		
→**mnohomluvně** prísl.	veľavravne, mnohovravne		
→**mnohomluvnost**	veľavravnosť, mnohovravnosť		
nadomlouvat se dok. i nedok.	nedohovárať sa, nadovrávať sa		
nadsmluvní príd.	nadzmluvný	**nadzmluvný**	nadsmluvní
namlouvač	nahovárač		
→**namlouvačka**	nahováračka		
namlouvat nedok.	**1.** hovoriť, vravieť **2.** (koho komu) nahovárať (dievča, ženu) dakomu		
namlouvat si nedok.	**1.** nahovárať si, navrávať si **2.** nahovárať si (dievča, ženu)		
namluvit dok.	**1.** nahovoriť, pohovoriť, navravieť, narozprávať; natárať **2.** nahovoriť (ženícha, nevestu)		
namluvit se dok. i nedok.	**1.** nahovoriť sa, navravieť sa, narozprávať sa **2.** nadohovárať sa		
namluvit si dok.	**1.** navravieť si, nahovoriť si, namyslieť si, navymýšľať si dačo (napr. o sebe) **2.** nahovoriť sa (ženícha, nevestu)		
námluvy pomn.	pytačky, vohľady; nahovárky		
naodmlouvat se dok. i nedok.	naodvrávať sa, expr. i naodvrkávať sa, naodvrkovať sa		
naomlouvat se dok. i nedok.	naospravedlňovať sa		
napomlouvat se dok. i nedok.	naohovárať sa		
napřemlouvat se dok. i nedok.	naprehovárať sa		
nemluva	mumo, mumák, mumko, ťuťo, ťuťko, ťuťmák; mumáčka, ťuťmáčka		
nemluvě, nemluvíc	p. mluvit		
nemluvně	dojča, bábä, nemluvňa; pachola		
→**nemluvňátko** zdrob.	dojčiatko; bábätko, pacholiatko		
nemluvný príd.	nevravný, málovravný, nezhovorčivý		
nesmlouvavý príd.	neústupný, pevný, nepovoľný, nekompromisný		
→**nesmlouvavě** prísl.	neústupne, pevne, nekompromisne		
→**nesmlouvavost**	neústupnosť		
nevymluvitelný príd.	(nedajúci sa vyhovoriť) *n-é obavy obavy*, ktoré sa nedajú vyhovoriť, vyvrátiť		
odmlouvačný, odmlouvavý príd.	odvrávavý, odvrávajúci		
odmlouvat nedok. (komu; ~)	odvrávať		
odmluva	odvrávanie		
odmluvit dok.	**1.** odriecť **2.** zried. povedať naprotiveň, odvravieť		
omlouvavý príd.	ospravedlňujúci		
→**omlouvavě** prísl.	ospravedlňujúco		
omluva	ospravedlnenie		
omluvenka	ospravedlnenie		
omluvit dok.	**1.** ospravedlniť **2.** ohundrať, odudrať, ofrflať		

→**omlouvat** nedok.	ospravedlňovať		
omluvit se dok.	ospravedlniť sa		
→**omlouvat se** nedok.	ospravedlňovať sa		
→**omluvitelný** príd.	ospravedlniteľný		
omluvný príd.	ospravedlňujúci		
→**omluvně** prísl.	ospravedlňujúco		
pomlouvač	ohovárač		
→**pomlouvačka**	ohováračka		
pomlouvačný príd.	ohováračský		
→**pomlouvačnost**	ohováračnosť, ohováravosť, klebetárstvo		
pomlouvačství	ohováračstvo, ohováračnosť, ohováravosť		
pomlouvat nedok.	ohovárať		
pomluva	ohováračka, ohovárka, klebeta		
pomluvit dok.	ohovoriť, oklebetiť, očierniť		
pravdomluvný príd.	pravdovravný		
→**pravdomluvnost**	pravdovravnosť		
promluva	**1.** prejav, príhovor **2.** lingv. prehovor		
→**promluvový** príd.	prehovorový		
promluvit dok.	**1.** prehovoriť, prevravieť **2.** porozprávať sa, pohovoriť si **3.** prehovoriť, prerozprávať **4.** prevravieť, začať hovoriť, nadobudnúť reč		
→**promlouvat** nedok. knižn.	hovoriť		
předmluva	úvod, predhovor		
přemluvit dok.	**1.** prehovoriť, prevravieť, nahovoriť, navravieť **2.** film. prehovoriť (dabovať)		
→**přemlouvat** nedok.	**1.** prehovárať, prevrávať, nahovárať, navrávať **2.** film. prehovárať (dabovať)		
přímluva	príhovor, orodovanie (prihováranie sa za dakoho)	**prímluva** knižn. zastar.	**1.** přímluva **2.** proslov
přímluvce, přímluvčí	prihovárač, orodovník		
→**přímluvkyně, přímluvčí**	prihováračka, orodovníčka, orodovnica		
přimluvit se dok.	prihovoriť sa, privravieť sa		
→**přimlouvat se** nedok.	prihovárať sa, privrávať sa, orodovať		
přímluvný príd.	intervenčný		
rozmlouvat nedok.	**1.** (komu co) vyhovárať, vyvrávať, rozvrávať (komu čo) **2.** (s kým) *r. s žáky* rozprávať sa so žiakmi		
rozmluva	rozhovor, hovor		
→**rozmluvový** príd. zried.	rozhovorový		
rozmluvit dok.	**1.** (komu co) vyhovoriť, rozvravieť, vyvravieť **2.** zried. (koho) rozvravieť, rozhovoriť		
rozmluvit se dok.	rozhovoriť sa, rozvravieť sa		
samomluva	samovrava		
smlouva	zmluva	**zmluva**	smlouva
smlouvat nedok.	**1.** dojednávať, dohodovať, dohovárať **2.** jednať sa		
smlouvat se nedok.	**1.** dohovárať sa, uzhovárať sa, dohodovať sa **2.** vyjednávať		
smlouvavý príd. zried.	**1.** rád sa jednajúci **2.** ochotný dať sa prehovoriť, kompromisný, ochotne sa dohovárajúci		

→**smlouvavost** zried.	**1.** ochota jednať sa **2.** ochota robiť kompromisy, ochota dohovoriť sa		
smluvený príd.	dohovorený, uzhovorený		
smluvit dok. (co)	dohodnúť sa, dohovoriť sa (o čom), dohovoriť, dohodnúť (čo)		
smluvit se dok.	dohodnúť sa, dohovoriť sa		
smluvní príd.	zmluvný	**zmluvný**	smluvní
→**smluvně** prísl.	zmluvne	→**zmluvne**	smluvně
úmluva	**1.** dohovor, dohoda **2.** bibl. úmluva		
umluvit dok.	**1.** *i umluvit si* dohovoriť, uzhovoriť, dohodnúť **2.** prehovoriť **3.** uhovoriť (rečami unaviť)		
→**umlouvat** nedok.	1. *i umlouvat si* dohovárať, uzhovárať **2.** prehovárať		
umluvit se dok.	**1.** dohovoriť sa, uzhovoriť sa **2.** uhovoriť sa		
→**umlouvat se** nedok.	dohovárať sa, uzhovárať sa		
usmlouvat dok.	zjednať (pri kúpe)		
vemlouvavý príd.	líškavý, zaliečavý, vnucujúci sa		
→**vemlouvavě** prísl.	líškavo, zaliečavo		
→**vemlouvavost**	líškavosť, zaliečavosť		
vemluvit dok.	líškaním, zaliečaním vnútiť; nahovoriť, vsugerovať		
→**vemlouvat** nedok.	líškaním, zaliečaním vnucovať; nahovárať, vsugerúvať		
vemluvit se dok.	votrieť sa; získať si dakoho líškaním, zaliečaním		
→**vemlouvat se** nedok.	vtierať sa, natískať sa (líškaním, zaliečaním)		
vemlouvavý príd.	zaliečavý, vtieravý		
vymlouvavý príd. zried.	**1.** vykrúcavý, vyhováračský **2.** výrečný, veľavravný		
výmluva	výhovorka		
vymluvit dok.	**1.** vyvravieť, vyhovoriť **2.** zastar. vypovedať, vysloviť		
→**vymlouvat** nedok.	vyvrávať, vyhovárať		
vymluvit se[1] dok.	vyvravieť sa, vyhovoriť sa, vyrozprávať sa		
→**vymluvit se**[2] dok.	vyhovoriť sa		
→**vymlouvat se** nedok.	vyhovárať		
výmluvný príd.	**1.** výrečný **2.** jasný, jednoznačný **3.** významný, výrečný		
→**výmluvně** prísl.	**1.** výrečne **2.** jasne, jednoznačne **3.** významne, veľavravne		
výmluvnost	výrečnosť		
zamlouvat se nedok.	páčiť sa, pozdávať sa		
zamluvit dok.	**1.** zahovoriť **2.** objednať		
→**zamlouvat** nedok.	**1.** zahovárať **2.** objednávať		